

«Visdom hører steder til»

En studie om landskap og stedliggjøring av islandssthet

Karin Lillevold

Masteroppgave i sosialantropologi

Institutt for sosialantropologi

Universitetet i Bergen

Juni 2014

Forsidebildet: *Ófært / Impassable*. Vinterstengt vei ved Thingvellir nasjonalpark. Er den islandske naturen ufarbar for utenforstående?

Tittel: "Visdom hører steder til" er min oversettelse av "wisdom sits in places" fra Keith Basso (1996: 67).

ABSTRACT

The thesis explores national identity in Iceland and the UNESCO World Heritage Site Thingvellir National Park. This is the place where the Icelandic Parliament was established in the year 930 AD. In addition to the unique cultural position, the landscape of Thingvellir holds special geological features typical for Iceland. As such, it remains the birthplace of the nation both in a national historic and geophysical way. The subject of my thesis is to show how icelandicness is expressed through a relation to the landscape and understandings of the Icelandic nature.

Thingvellir is a place heavily loaded with symbolic meaning for Icelanders. It is a ceremonial place for the national state, and a sacred space for Icelanders. The landscape at Thingvellir is in a way a narrative landscape, because the landscape is embedded with histories and legends; It is a place where “wisdom sits in places” (Basso 1996: 67). There are no distinctively constructed memorials at the site. Therefore I argue, by using Connerton’s (2009) terms, that the landscape is more *locus* than *memorial*; it is the surroundings of the landscape that is the source of memory of the past, not a constructed memorial. The nature at Thingvellir is “alive” with an active geology. This suggests in a way that the landscape has agency. Therefore I question the dualism of nature and culture, two aspects which here so explicitly support each other. The two need to be looked at as a totality in order not to get a loss of meaning of the place. I argue that the UNESCO status fails in doing so by only acknowledging the cultural historic aspects, and therefore it seems to be a somewhat inadequate status at the local level.

Thingvellir is also one of the most visited tourist attractions in Iceland, and considered a “must-see”. But the tourists erode the site, and they can be considered a profane dimension at their sacred site. Also, the tourists are said to “not knowing what they look at” because they don’t hold the local knowledge of the Icelandic landscape as the Icelanders do. I show how the Icelanders still try to keep the power of definition over their site as a “locus”. Thingvellir can be looked upon as a presentation of “icelandicness”, and as such the site stands as a symbol for Icelandic identity.

TAKK

Uten støtte fra mange gode mennesker underveis hadde gjennomføringen av dette to-årige arbeidet blitt veldig vanskelig. De fortjener alle en skikkelig takk. Aller først vil jeg gjerne takke min veileder Mary Bente Bringslid for god oppfølging og veiledning under hele prosessen. Takk for motivasjon, interesse for prosjektet mitt, gode samtaler, kaffe og alle gode råd og tips som ledet meg på riktig vei. En stor takk også til alle som deltok på seminarene til forskningsgruppen Norske Rom og som ga meg tips og råd. En ekstra takk til Gísli Pálsson og Magnús Einarsson for tips og inspirerende samtaler under feltarbeidet, og ikke minst til alle mine informanter og venner på Island som tok meg i mot med åpne armer. Hugheilar þakkir til allra! En stor takk til foreldrene mine og vennene mine i Norge for trofast og god støtte. Jeg føler meg heldig. En særlig takk til min flotte mor, Synnøve Balstad Lillevold, for gjennomlesing, råd og korrektur på oppgaven. Sist men ikke minst en aller største takk til godeste Øivind Schøyen for uvurderlig støtte, tips, motivasjon, gjennomlesing, råd, inspirerende samtaler, latter og godhet. Takk fyrir.

INNHALDSFORTEGNELSE

ABSTRACT	2
TAKK	3
INNHALDSFORTEGNELSE.....	4
1 – INNLEDNING	7
Tilhørighet og «sense of place».....	8
Island	11
Overblikk.....	11
Nasjonalisme og uavhengighetskamp.....	12
Feltarbeid og metode.....	13
Informanter	17
Oppgavens struktur og innhold.....	19
2 – ÞINGVELLIR – «Where the heart of the Icelandic nation beats»	21
Førsteintrykket.....	22
Verdens eldste parlament.....	25
Et levende landskap midt mellom Europa og Amerika	28
Nasjonalstatens seremonisted	29
Rituellet landskap og nasjonal helligdom	31
Thingvellir som nasjonalt symbol – musealisering av sted	33
Et meningsmettet landskap	34
Renhet i fare.....	35
Det perfekte nasjonalsymbolet?.....	36
3 – OUTSTANDING UNIVERSAL VALUE – Thingvellir som verdensarv	38
UNESCOS prosjekt	39
Steder er først og fremst lokale, ikke først og fremst globale?	40
Thingvellir og UNESCO.....	42
Bakgrunn og kriterier for innskrivelse	42
Status for hvem?	43

Verdensarv i status quo?	46
4 – TURISME OG DEFINISJONSMAKT	48
Om fenomenene turister og turisme	48
Turisme på Island	49
Turisme på Island i dag	50
Holdninger til turismen	51
Med GoreTex og speilreflekskamera i en sølvgrå Toyota Yaris.....	52
Appropriering av landskapet	52
Standardisering av opplevelser	55
Fotografering – konsum og produisering av minne	56
Turisten som trussel. Det profane i det sakrale?	59
Turismens begjær etter refortrylling.....	61
Hva er en god turist?	62
Turistblikket.....	63
Turisten som den signifikante andre?	65
Motstand, kontroll og definisjonsmakt.....	65
5 – ET FORTELLENDE LANDSKAP	69
En rusletur blant historier på Thingvellir.....	70
Erfaring og hverdagskunnskap	75
Relasjon legende og landskap	75
«Wisdom sits in places»	77
Avsluttende refleksjoner	81
6 – NATUR PÅ ISLAND - Forståelser og betydninger	83
Definisjoner og perspektiver på «landskap» og «natur»	84
Komparative blikk på natur	85
Naturen som symbol og presentasjon	88
Naturen som “hjem” – «Looking» vs. «seeing»	92
Eksplisitt natur og landskapet som monument.....	95
Islandsk nasjonal identitet fordrer kunnskap om naturen.....	96
Natur som vare.....	99

Naturen som nasjonalpark – musealisering og helliggjøring av natur?	100
Subjektivt natur.....	102
Naturen som kjønnnet	103
Avsluttende bemerkninger.....	105
7 – AVSLUTNING.....	106
Litteraturliste.....	111
APPENDIKS.....	120
Liste over illustrasjoner	120
Kart over Island	121
Kart over Thingvellir	122
Forkortelser	123
Uttale av islandske navn.....	123

1 – INNLEDNING

The power of place will be remarkable.

- Aristoteles, Fysikken¹

Tåke, regn og et skjørt, nesten dystert dagslys. Det var tirsdag formiddag i midten av januar, og jeg hadde nettopp landet på Island. Litt skuffet over at tåken lå nesten helt ned til bakken, studerte jeg iherdig det jeg kunne se av landskapet fra bussen på vei inn mot Reykjavik. Ingen trær, ingen snø. Bare et veldig nakent landskap med mosegrodd, kupert lava.

Denne avhandlingen er basert på feltarbeid utført på Island i perioden januar-juli 2013. Det er ikke uten grunn at jeg begynner med mitt førsteinntrykk av landskapet. Det var nettopp min fascinasjon for den islandske naturen som var en del av bakgrunnen for at jeg ville legge feltarbeidet mitt til Island. Naturen og landskapet på Island blir ofte beskrevet som «spesielt» eller «mystisk», og er blitt selve trekkplasteret eller merkevaren for turismen der – en markedsføring som antropologen tydeligvis også falt for. Jeg var fascinert av natur og landskap, og hadde en interesse for historie og kulturarv. Min forestilling om at dette var noe islendinger flest var veldig opptatt av, bidro til at feltarbeidet ble lagt til Island. Spesielt var jeg interessert i stedet og nasjonalparken Thingvellir², som står på UNESCOs verdensarvliste og dermed har såkalt «universell verdi». Hva slags spesielt sted er dette? Thingvellir har en særegen betydning for islendingene og for Island som nasjon, for det var her det islandske parlamentet ble grunnlagt. Dessuten har stedet en unik geologisk posisjon fordi den nordamerikanske og den eurasiske kontinentalplaten er synlige på overflaten av jorden. Stedet er dermed nasjonens fødested både geofysisk og nasjonalhistorisk. Thingvellir er også en av Islands mest besøkte turistattraksjoner.

Jeg ønsker i avhandlingen å se nærmere på islandsk tilhørighet, og former og uttrykk for islandskhet, med utgangspunkt i Thingvellir. Med former og uttrykk for islandskhet mener jeg handlemåter, praksiser og retorikker som uttrykker en islandsk tilhørighet og som sier noe om hva det vil si å være islending. Hvilken kunnskap må man ha for å kunne kalle seg islending? Hvilken betydning har stedet

---

¹ Sitert i Casey 1996: 13.

² Den islandske skrivemåten er Þingvellir. Jeg velger for enkelhets skyld å bruke den internasjonale skrivemåten, Thingvellir. Se for øvrig appendiks om uttale av islandske navn og bokstaver.

Thingvellir for islendingers nasjonalfølelse, og hvordan betrakter islendinger og turister dette stedet? Siden islendinger er så opptatte av å markedsføre den islandske naturen som unik, hva har denne naturen å si for deres selvforståelse? Jeg vil se på typer av delt kunnskap om hva det vil si å være islending. Jeg ønsker å undersøke hvordan det islandske landskapet kan forstås som en stedliggjøring av islandskhet, og i hvilken grad det islandske landskapet utfordrer skillet mellom kultur og natur.

Tilhørighet og «sense of place»

Min studie handler i stor grad om nasjonal identitet. Jeg velger i tillegg å bruke begrepet tilhørighet fordi «identitet» kan ses som lite holistisk og lett kan forveksles med «noe» som «finnes der ute». Jeg forstår kulturell tilhørighet som spørsmål om hvor sterkt en person føler medlemskap eller tilknytning til en etnisk gruppe, kultur eller nasjon. Jeg trekker på Fredrik Barth (1969) sin grenseteori hvor han betrakter etnisitet som sosial organisering av forskjeller, hvor det er i grensene mellom ulike grupper at disse forskjellene oppstår og gjøres relevante. Det er først i møte med «de andre» at forskjeller til «oss» tydeliggjøres. Tilskrivning og selvtilskrivning er her viktige komponenter. Richard Jenkins (2000) bygger videre på Barths grenseteori og hevder at sosial identitet er en prosess mellom det ytre og det indre blikk, altså mellom «oss» og «de andre». Han mener vi bør fokusere mer på identifisering og kategorisering som begreper fordi det gjør at vi får mer tak på prosessene bak, i stedet for det veldig vage begrepet «identitet». Det er nettopp disse *prosessene* jeg ønsker å få tak på: hvordan man uttrykker sin islandske tilhørighet og hvordan man uttrykker en «sense of belonging» til Island.

Barths identitetsmodell er knyttet til etnisitet og nasjonalisme, og er slik sett relevant for meg. Diskursen om nasjonalisme, og relasjonen mellom nasjon og nasjonalisme er sentral som kilde til islandsk tilhørighet. Det handler om nasjonal identitet som Löfgren (1989) betegner som en type kollektiv identitet med en hverdagslig nasjonal deling av minner, symboler og kunnskap. Hva består denne hverdagskunnskapen av, og hva består islandskhet av? Hvordan erfares den og hva vil det si å høre til et sted? Som jeg vil vise synes det islandske landskapet å være sentralt i denne hverdagskunnskapen, og er derfor et hovedtema i denne avhandlingen. Denne delte kunnskapen kan ses som en nasjonal kulturell kapital eller som den nasjonale habitus, for å bruke to begreper fra Bourdieu (1995, se også Löfgren 1989). Men Thingvellir er ikke bare del av hverdagskunnskapen til islendinger, stedet er også del av den nasjonale kulturminneforvaltningen med tolkninger om hva dette skal være. På Island kan landskapet sies å være historisert, et perspektiv blant andre Hastrup

(1998) argumenterer for. Hun skriver: «Icelandic nationalism relies to a high degree on features of place, that is on various constructions of the natural world. Identity is naturalized by appeal to aboriginality, and by reference to a symbolic landscape» (ibid: 188). Thingvellir er nettopp et slik symbolsk landskap. Anne Brydon hevder at "Nature in Icelandic nationalist imagining brings together notions of place and history, on the one hand, and blood and kinship, on the other" (Brydon 1996: 39). På Island er det treenigheten natur, historie og nasjon som får frem sterke følelser av nasjonal tilhørighet. Historie og forestillinger er på Island ikke knyttet til monumenter eller bygninger, men til landskapet, påpeker hun. Dette vitner om sterke bånd mellom menneskene og deres lokalitet eller *taskscape*, som Ingold (1993) kaller det. Slik sett er det landskapet som blir den viktigste kulturarven på Island.

Barth og Jenkins sine forståelser av identitet er relevant for å forstå hvordan islendinger uttrykker sin særegenhet i forhold til andre. Men for å få tak i islendingers «sense of belonging» er det også nødvendig å ta i betraktning materialitet og omgivelser, ikke bare grenser mellom folk og kategoriseringer. Det er nødvendig å utvide forståelsen av identitet til å omfatte tilhørighet til materielle omgivelser, hvilken rolle omgivelsene spiller i det islandske. Det er i min studie derfor nødvendig med et fenomenologisk perspektiv for å utvide den sosiokulturelle virkeligheten til at også omgivelsene blir synlige. Jeg betrakter inn under dette det islandske landskapet og Thingvellir som islandsk kulturarv, og som viktig for den nasjonale identiteten.

En nasjons kulturarv er gjerne noe som trekkes frem ved fremstillingen av sin nasjonale identitet. Fortiden og den nasjonale historien er herunder viktig, fordi som Barbara Bender skriver: "We make the past in the present. We set the agendas and often we use the past to justify the present" (Bender 1998: 18). Den tradisjonelle forståelsen av begrepet «kulturarv» viser til kulturarv som "ting og tradisjoner fra fortiden" (Harrison 2013: 6, min oversettelse). Det er knyttet til en forståelse av historien og fortiden som bevaringsverdig og sårbar, slik at man må ta vare på arven så den ikke går tapt. Kategorisering og bevaring er dermed begreper, eller rettere sagt prosesser, som knyttes til kulturarv. Tid og forandring betraktes gjerne som farer som potensielt kan forringe kulturarven. Tidligere ble det fokusert på kulturarv som noe materielt – som håndfaste ting og bygninger man kunne se, ta på, eller stille ut i et glassmonter. Dette kan betraktes som en objektivisering av kulturarven. I dag er det også fra offentlig hold fokus på den immaterielle kulturarven, særlig etter at UNESCO-konvensjonen om immateriell kulturarv kom i 2003. Det har blitt større bevissthet rundt at det immaterielle henger sammen med det materielle og vise versa. Kulturarv er ikke nødvendigvis

«bare» ting eller objekter, men referer også til holdninger og perspektiver på fortiden, og ikke minst kunnskap og praksiser tilknyttet disse tingene. Det er derfor viktig å huske at kulturarv og fortid formes i nåtiden, og reflekterer arvede og dominerende holdninger til fortiden. Ved å se på landskap som kulturarv blir det enda tydeligere at det materielle og det immaterielle må ses i sammenheng. Det blir da vanskelig å objektivere og abstrahere det.

Det engelske ordet «heritage» oversettes gjerne til «kulturarv» på norsk. Det finnes både kultur- og naturarv, og disse er ikke separerte enheter, men står i en sammenheng med hverandre. Videre er det mulig å snakke om både offentlig og ikke-offentlig kulturarv, der den offentlige gjerne er den som kategoriseres og vernes fra statlig hold. I denne oppgaven tar jeg for meg kulturarv i en vestlig kontekst, nemlig Island. Jeg støtter meg til Harrison (2013) og mener det vil være fruktbart å tenke på kulturarv som en kreativ dialog med fortiden der vi aktivt former (vår) fortid i nåtiden, fordi man da fokuserer på vår evne til å aktivt produsere vår egen fremtid. Ved å fokusere på landskapet som kulturarv kan en slik dialog eksemplifiseres gjennom å bevege seg i landskapet, være «der det skjedde» og slik erindre historien. Dette er det Harrison kaller en «dialogisk modell», hvor kulturarv ses på som et resultat av relasjonene mellom folk, objekter, steder og praksiser. Dette kan knyttes til den fenomenologiske forskningen hvor blant andre Tim Ingold (1993) argumenterer for et «dwelling perspective». Her ses landskapet som en oversikt over og et vitnesbyrd om de livene som har bebodd landskapet. Han introduserer begrepet *taskscape* som han beskriver slik: «just as the landscape is an array of related features, so – by analogy – the taskscape is an array of related activities» (Ingold 1993: 158). Han fremhever at landskapet ses gjennom aktiviteter. Å oppfatte landskapet er dermed å huske, skriver Ingold (ibid.). Det er samspill mellom landskap og praksis hvor måter å handle i omgivelsene også er måter å oppfatte omgivelsene på. Steder får mening fordi menneskene engasjerer seg i sine omgivelser. Landskapet må ses som en relasjon mellom mennesker og sted. Harrison (2013) fokuserer på såkalt *connectivity* og hvordan mennesker og ikke-mennesker (kultur og natur) jobber sammen for «å holde fortiden i live i nåtiden for fremtiden» (Harrison 2013: 4-5, min oversettelse). Dette aspektet av våre liv og samfunn er viktig, fordi, som Harrison skriver: «our futures are imagined and made possible through the pasts which are produced through heritage in our present» (ibid.: 5). I min studie av islandskheter har jeg fått inntrykk av at dette er en relevant innfallsvinkel for å forstå varianter av islandsk nasjonal tilhørighet, og er derfor noe jeg vil støtte meg til gjennom denne avhandlingen.

Island

Overblikk

Island er ei øy midt ute i det nordlige Atlanterhavet, ca. 290 km sørøst for Grønland og 970 km vest for Norge. Island har et innbyggertall på rundt 320.000 (per 1.januar 2013³), og et areal på 103.000 km². Dette gir en generell befolkningstetthet på 3 innbyggere per km². Av den totale befolkningen bor ca. 200.000, altså nesten to tredjedeler, i Reykjavik-området.⁴ Dette gir dermed en ganske skjev fordeling i befolkning i areal, med et ganske urbanisert område i og rundt hovedstaden, og svært spredt bosetning ellers. Nest største by etter Reykjavik er Akureyri helt i nord, som har ca. 18.000 innbyggere.

Island var ubebodd fram til rundt 800-tallet, og året 874 blir brukt som offisielt år for bosetning da nordmannen Ingolf Arnarsson slo seg ned ved Reykjavik.⁵ I perioden 874 til 930 foregikk det man kan kalle en kolonisering av Island, med norrøne folk som kom og bosatte seg der permanent. Perioden kalles *landnámsöld* på islandsk, altså bosetningsårhundret. Denne historien tar utgangspunkt i boken *Landnámabók*, en fortelling skrevet på 1100-tallet som detaljert beskriver bosetningen av Island. Perioden fra opprettelsen av det islandske parlamentet *Alltinget* i år 930 til underleggelsen av den norske kongen i 1262, kalles *Þjóðveldið*, eller Fristatsperioden, og blir gjerne omtalt som den islandske gullalderen. I 1262 ble Island underlagt styre av den norske kongen, og fra 1397 var det dansk styre med all makt i København frem til 1874, da Island oppnådde begrenset selvstendighet. Utover hele 1800-tallet foregikk en sterk nasjonal bevegelse som arbeidet for et uavhengig Island, som særlig ble ledet av islendirer som tok utdanning i København. Fra 1918 inngikk Island personalunion hvor danskenes makt ble begrenset til forsvar og utenrikspolitikk. Med den tyske invasjonen av Danmark under 2. verdenskrig ble danskenes makt på Island ytterligere svekket, og 17.juni 1944 kunne Island erklære seg som selvstendig republikk (Karlsson 2000). Island er en relativt ny nasjon, både når det gjelder selvstendighet og hvor lenge landet har vært befolket. I 2014 er det 70 år siden landet ble uavhengig fra Danmark, og 1170 år siden øya sies å ha blitt fast bebodd.⁶ Selv om mesteparten av befolkningen i dag bor i urbane strøk, har Island hatt en veldig sen urbanisering, og Reykjavik ble ikke grunnlagt som by før i 1786 (Karlsson 2000).

---

³ Statistics Iceland 2014.

⁴ Det vil si det Statistics Iceland (2014) omtaler som «Greater Reykjavik», altså Reykjavík, Kópavogur, Hafnarfjörður, Mosfellsbær, Seltjarnarnes og Garðabær, som alle mer eller mindre henger sammen.

⁵ Det verserer noen påstander om at det bodde irske munkar der tidligere, men dette har man ikke klart å finne bevis på.

⁶ Geologisk er landet heller ikke så gammelt, og landet sies å ha blitt formet for 16 til 18 millioner år siden. Til sammenligning er Norge ca. 400 millioner år gammelt.

Island ble i 2013 kåret til verdens vennligste land å reise til for utlendinger (World Economic Forum 2013). Landet har også vært høyt oppe på FNs rankingliste over verdens beste land å bo i, og tronet på førsteplass i 2007 og 2008. Så kom finanskrisen i 2008 som skapte store problemer, og landet prøver fortsatt å stable seg på beina igjen etter dette. Island er også kjent for å være et land med høy likestilling, og hadde verdens første demokratisk valgte kvinnelige statsoverhode, Vigdís Finnbogadóttir, i 1980.⁷ Den geografiske beliggenheten midt mellom USA og Europa gjør at landet har blitt influert av begge verdensdeler, førstnevnte i sær gjennom den amerikanske NATO-basen på Keflavík som eksisterte fra 1951 til 2005. Island er i likhet med Norge ikke en del av EU, men er med i EØS. Etter finanskrisen ble de tvunget til å søke medlemskap i EU også, men søknaden ble trukket tilbake av den nye regjeringen etter valget i 2013. Svekkelse av selvvråderetten har blitt brukt som hovedargument mot medlemskap i EU. Mye tyder på at islendingene har en sterk følelse av og behov for autonomi. Dette kan kanskje også spores tilbake til bosetningstiden hvor det har blitt hevdet (se bl.a. Diamond 2005) at folk "rømte" fra Norge og bosatte seg på Island for å kunne fortsette å styre selv da Harald Hårfagre samlet Norge til ett rike under én konge. De ville være sine egne herrer.⁸ Islendingenes håndtering av finanskrisa i 2008 med den såkalte «kjøkkenredskapsrevolusjonen» kan ses som et moderne uttrykk for autonomi og et opprør mot å la seg styre av en elite. Under demonstrasjonene og protestene tok islendingene i bruk kjøkkenredskaper som kasseroller og øser som de slo på. Folket oppfattet seg selv som handlekraftige og insisterte på egen agens, i følge Kjelling (2013). Videre står allemannsretten veldig sterkt på Island, slik som den også gjør i Norge og andre nordiske land. Dette vitner også om at de har en sterk følelse for autonomi hvor de ikke vil ha begrensninger fra andre men styre selv.

Nasjonalisme og uavhengighetskamp

Island ble som sagt endelig uavhengig fra Danmark i 1944, etter rundt hundre år med iherdig uavhengighetsforkjempelse. En av de fremste frihetsforkjemperne var Jón Sigurðsson (1811-79) som blir betraktet som en nasjonal helt. Han var president for "Det islandske litterære selskap" i København, og var inspirert av romantiske og nasjonalistiske ideer ellers i Europa på den tiden. I frigjøringskampen så man tilbake på Islands fortid, og i sær til Fristatsperioden og på den rike og godt bevarte sagalitteraturen. Dette ble betraktet som Islands gullalder og det som gjorde Island unikt og

---

⁷ Rangert som nummer 1 i The Global Gender Gap Report i 2013. Man kan også trekke en linje til sagatiden/vikingtiden her, fordi sagalitteraturen er full av sterke kvinner med høye posisjoner.

⁸ Eller egne kvinner. Det var overraskende mange kvinner i høye maktposisjoner på den tiden, se for eksempel Njálssoga (Hagland og Liestøl 2008).

forskjellig fra Danmark. Karlsson (2000) påpeker at ikke alle nasjoner har en gullalder de peker tilbake til og legitimerer seg på bakgrunn av, og at dette avhenger av om hva som faktisk skjedde i fortiden. Han skriver at Island følte behov for en kulturell vekkelser i hverfall delvis fordi de hadde et usedvanlig godt og håndfast materiale å basere denne fortiden på. Vekkelser ville mest sannsynlig ikke funnet sted hadde det ikke vært for at man tenkte at man hadde en verdifull kultur å "gjenopplive" – at det var noe å huske.

Sagatiden, sagalitteraturen og språket er fortsatt noe som fremheves som unikt ved Island i dag, både av islendinger selv og av utlendinger. Det er ikke uten grunn at Island ofte kalles "Sagaøya". Sammen med den islandske naturen er dette det som i størst grad brukes for å legitimere Islands unikheter og uavhengighet. Dette er et perspektiv som kan sies å bygge på Herders kulturbegrep der menneske og nasjon er naturlige enheter som er integrert i naturen. Naturen og dens forutsetninger er unike i hvert land og har vært med på å forme språket, historien og konstruksjonen av det Herder kaller "den nasjonale sjel" eller "Volkgeist" (Löfgren 1989). Dette legitimerer uavhengighet; gjennom en forskjellighet fra Danmark. At Island fortsatt er en relativt ny nasjon og i tillegg har en liten skala (få folk i nasjonen), bidrar muligens til at islendinger fortsatt er veldig bevisste på hva som gjør dem unike og er veldig opptatt av hvordan de blir sett utenfra. Dette er kanskje typisk for unge nasjoner i historisk sammenheng hvor man får et mer konstant behov for å definere seg selv, i motsetning til eldre nasjoner hvor det nasjonale har blitt mer naturalisert som Löfgren (1989) påpeker. Identiteten er fortsatt "på prøve" og det blir derfor viktig å stadig få den bekreftet. At Island er en relativt ny nasjon, har en liten skala hva folk angår, og en tilsynelatende sterk følelse for autonomi, er alle viktige momenter som har betydning for min studie.

Feltarbeid og metode

Jeg har bodd på Island i perioden 15.januar til 16.juli 2013, hovedsakelig i Reykjavik. Frem til mai delte jeg en leilighet i sentrum av Reykjavik med en islandsk kvinne i midten av tredve-åra. Etter dette bodde jeg i et kollektiv i utkanten av Reykjavik sammen med to islandske jenter i begynnelsen av tjue-åra. Gjennom å bo med islendinger fikk jeg et mer naturlig innblikk i den islandske kulturen og det islandske dagliglivet, enn om jeg skulle bodd alene og bare møtt folk til avtaler. Jeg fikk nå mulighet til å komme «backstage» (Goffman 1992), og både observere og delta i det daglige liv. Unnur, som var den første jeg bodde med og som jeg bodde med lengst, ble på mange måter min «gatekeeper» og kilde til innpass i det islandske samfunnet, rett og slett fordi hun var den første og

eneste islendingen jeg hadde kontakt med i begynnelsen. Hun ga meg en varm velkomst, tok meg med til familien sin, introduserte meg til vennene sine og inkluderte meg i mye som gjorde livet mitt og forskningen enklere. Jeg fikk delta på middager, sosiale sammenkomster og festligheter.⁹

Jeg har oppholdt meg aller mest i Reykjavik, særlig i begynnelsen av feltarbeidet, der jeg har vært med Unnur på ulike ting og blitt kjent med familien og vennene hennes. Jeg har også forsøkt å være med på så mye som mulig av det som foregikk av kulturelle begivenheter, slik som Winter Lights Festival (ulike eventer og lysinstallasjoner i Reykjavik for å hylle vintermørket/-lyset), 150-års jubileet for Nasjonalmuseet, Safnanótt (Museumsnatt), 1.mai, og nasjonaldagen 17.juni. Jeg jobbet som frivillig i to uker under Design March, som er en festival for og om design, særlig islandsk design, hvor revitalisering av gammel kulturarv står i fokus. Jeg har dessuten besøkt mange museum for å få et overblikk over hvordan kulturarven fremstilles der. Jeg har besøkt Þjóðminjarsafn Íslands (Nasjonalmuseet, om Islands historie), Bosetningsmuseet (Reykjavík 871 +/-2), Kulturhuset (Þjóðmenningarhúsið, om Islands historie og sagalitteraturen), Volcano House, Kjarvalstaðir (museum dedikert til kunstneren Johannes Kjarval), Listasafn Reykjavíkur (Museet for moderne kunst), Listasafn Íslands (Nasjonalgalleriet), Sagamuseet, Snorrastofa på Reykholt (der Snorre Sturlason bodde), The Artic Fox Center, Þjórsárdalur Viking Farm (rekonstruert langhus/torvhus og stavkirke), og Þorvaldseyri Visitor Center (om utbruddet på Eyjafjallajökull i 2010). Jeg har i tillegg foretatt to større reiser på Island med leiebil, en rundt ringveien og en til Vestfjordene, og har dermed fått besøkt mesteparten av øya. Dette ga meg et mer helhetlig perspektiv på landet enn om jeg bare skulle oppholdt meg i urbane strøk i Reykjavik. Jeg fikk da erfare at det er store klimatiske forskjeller mellom sør og nord. For eksempel var det i slutten av mai vårlig i Reykjavik, mens det i nord fortsatt var mye snø og veiene delvis stengt. Jeg fikk også se at det er veldig langt mellom folk enkelte steder og at mesteparten av Island er tynt befolket.

Jeg hadde i begynnelsen av feltarbeidet kontakt med professor i antropologi ved Universitetet på Island (Háskóli Íslands), Gísli Pálsson, og han satte meg i kontakt med direktøren for nasjonalparken

---

⁹ Alle informanter er anonymiserte, både med navn, alder, og biografi, hvis ikke annet er spesifisert. Delvis er også personer og situasjoner slått sammen for å forsterke anonymiseringen. Dette ser jeg som nødvendig både fordi Island er et lite land og fordi de som jobber på Thingvellir er en relativ liten gruppe og det ville vært enkelt å gjenkjenne enkeltpersoner. At de fortsatt vil kunne kjenne igjen seg selv er det dog mulighet for, men jeg mener hvertfall at jeg har ivaretatt mine informanters anonymitet utad.

Thingvellir, som han tilfeldigvis var venn med.¹⁰ Dette satte snøballen i gang og det ble etter hvert flere turer ut til Thingvellir sammen med de ansatte som stort sett kjørte samlet fra Reykjavik hver dag. På disse turene prøvde jeg å lære mest mulig om hvordan Thingvellir forvaltes og drives i det daglige, om historien(e), og hva de ansatte tenker om stedet. Jeg var også med på omvisninger og guidete turer, både i regi av de ansatte og arrangerte bussturer for turister. I mai fikk jeg være med noen andre frivillige og jobbe der i to uker i strekk, og vi bodde da i de ansattes hus i parken. De andre frivillige var en gjeng unge mennesker fra hele verden som hadde reist til Island for å jobbe frivillig. Mens vi jobbet der hadde vi nær kontakt med de ansatte hver dag, og vi ble satt til blant annet å plukke søppel og var også med på å bygge en gangsti. Jeg skriver «vi» fordi jeg ønsket å delta på det frivillige arbeidet på lik linje med de frivillige. Jeg var veldig tydelig på min rolle som antropolog og flere ganger var det noen, både ansatte og frivillige, som uttrykte at jeg ikke egentlig var en del av de andre frivillige. Hvis de frivillige fikk en oppgave kunne for eksempel Svanhildur, som ga de oppgaven, si at jeg ikke trengte å bli med hvis jeg ikke ville siden jeg ikke var en del av det prosjektet. Under dette oppholdet ble det også tydelig at jeg hadde oppnådd en høy tillit blant de ansatte under mine tidligere besøk dit, gjennom at jeg blant annet ble satt til å passe på souvenirbutikken alene, eller være sjåfør for de andre. Det hendte også at de, og særlig Svanhildur, begynte å snakke islandsk til meg helt ubevisst, noe jeg også tolket som et tegn på innpass.

Blant folk jeg møtte ble jeg plassert som en student i *mannfræði* (sosialantropologi) som var interessert i islandsk kulturarv og som skrev oppgave om Thingvellir. Det ble dog flere ganger tydelig for meg at folk jeg snakket med ikke helt forstod hva det var jeg gjorde der og at min rolle var utydelig eller i det minste uvant, og jeg oppfattet min posisjon som tidvis krevende på grunn av det. For eksempel under flere av mine besøk på Thingvellir var de (ansatte) veldig opptatt av å finne på noe å gjøre til meg, og jeg ble kjørt rundt hit og dit og ble kanskje mest oppfattet som en gjest de skulle ta godt vare på. «So what do you want to do now?», var et spørsmål jeg ofte fikk. Selv var jeg fornøyd med å bare være der og observere, men jeg innså at dette stresset de ansatte litt, så hvis det ikke var snø som skulle måkes eller noe annet jeg kunne gjøre, så gikk jeg mye tur på Thingvellir. Jeg hadde inntrykk av at de ansatte syntes dette var helt naturlig av meg å gjøre, og jeg opplevde at det var noe de forventet at jeg skulle gjøre også. Thingvellir er en nasjonalpark med flott natur, så å gå tur der er en selvskreven ting å gjøre for besøkende. Ikke minst var det også viktig for å bli bedre kjent med området og landskapet. Jeg kunne få spørsmål som «have you been there yet?», og hvis svaret var nei, tolket jeg det som noe jeg burde gjøre. Etter hvert ble jeg tildelt oppgaven med å

---

¹⁰ Med en total befolkning tilsvarende Bergen og omegn er det mange som kjenner hverandre på Island. Dette bidro også til at feltarbeidet ble litt enklere, fordi noen kjente noen, eller kjente noen som kjente noen.

passer kassa i infosenteret/suvernirbutikken. Både her og på tur rundt i parken sammen med ansatte for å heise flagg, sjekke fiskeløyver mm, var min rolle som lærling mer naturlig enn om jeg bare «hang» med de ansatte uten å ha noe konkret å gjøre eller lære.

Under feltarbeidet ble jeg flere ganger spurt om hvordan det gikk med oppgaven min. Ved en anledning gikk det opp for den ene informanten min at jeg ikke faktisk skrev på selve avhandlingen min mens jeg var der, men at jeg forsket på *dem*, og uttalte, heldigvis med et humoristisk tonefall; «You sneaky bastard». Det vil alltid være slik at vi som forskere ikke kan garantere at de vi forsker på har forstått helt og fullt hvem vi er, hva vi gjør der og hvordan. Jeg mener likevel jeg har ivaretatt mine informanternes integritet, og det er heller ikke personsensitiv informasjon jeg har samlet inn. Noen ganger merket jeg også at folk plutselig ble veldig bevisste på hvem jeg var og hva jeg gjorde der når de fortalte meg ting og plutselig stoppet opp og «Oh, you are actually going to write this down, are you?», eller «don't write this down, please». I slike stunder forsikret jeg de om at jeg kom til å anonymisere dem og jeg respekterte selvfølgelig også ønsket om utelatelse.

Alle jeg har kommet i kontakt med har møtt meg med åpenhet. Jeg opplevde det faktum at jeg kommer fra Norge å ha positiv innvirkning. Det var mange som ytret at islendinger og nordmenn er ganske like. Noen hadde slektninger eller venner i Norge, og noen snakket norsk/dansk og byttet med en gang over til dette da de hørte jeg var fra Norge.¹¹ Da jeg møtte moren til Unnur sa hun at islendinger og nordmenn ikke er så forskjellige, og jeg opplevde at mange hadde denne holdningen. Det at jeg er kvinne og student kan også ha bidratt til at jeg ble sett på som ufarlig og ga meg lettere innpass, men mitt kjønn har også gjort at jeg har blitt best kjent med kvinner. Språkmessig har det aller meste av kommunikasjonen foregått på engelsk, og noe på norsk/dansk. Jeg forsøkte å lære meg litt islandsk, men det var bare selvlæring med litt hjelp fra Unnur, så det var begrenset hva jeg fikk tilegnet meg. Jeg kunne etter hvert forstå litt av samtalene til folk og delvis lese aviser. Det meste av feltarbeidet er basert på engelsk og dette har også ført til at mine data i størst grad har blitt det folk har valgt å si til meg, og ikke så mye det folk har sagt seg i mellom.

---

¹¹ På Island lærer de dansk obligatorisk på skolen. Uttalen er likevel mer lik norsk. Noen har også studert i Norge, Danmark eller Sverige, og snakker en blanding av disse språkene, ofte kalt «skandinavisk». Det er dog litt risiko med å kalle det «skandinavisk» fordi det kan feiltolkes som om det faktisk er et eget språk. En italiener på Island som jeg snakket med sa han hadde hørt om et språk som folk i Skandinavia kunne snakke sammen og forstå hverandre, kalt «Skandinavisk». Han lurte på om også jeg kunne snakke dette språket.

Feltarbeidet mitt er basert mest mulig på deltakende observasjon, med varierende grad av deltakelse og observasjon. På Thingvellir var jeg for eksempel mest observerende i begynnelsen, med fokus på å få et overblikk og se hvordan ting foregikk, før jeg etter hvert deltok mer på linje med de ansatte og gjorde mer det de gjorde av arbeid i parken. Jeg har hele tiden forsøkt å ivareta det analytiske blikket og ikke bli blind for det jeg deltok på. Jeg har også gjort både strukturerte og ustrukturerte intervjuer. Strukturerte intervjuer ble utført med personer sentralt i kultursektoren på Island, for eksempel lederen for Nasjonalmuseet og UNESCO-kommisjonen på Island. De mer ustrukturerte ble utført med de ansatte på Thingvellir. Jeg er bevisst på at både min personlighet, kjønn, alder og nasjonalitet har spilt en rolle i hvilke data jeg har fått, eller retttere sagt skapt. Data er ikke noe man objektivt samler inn, noe man «får» fra «der ute», men de blir skapt i din relasjon til andre. Det er nettopp i dette det ligger at vi som antropologer bruker oss selv som forskningsverktøy, og de dataene man kommer ut med kan bli forskjellige ut fra hvem denne antropologen er, og hvem antropologen er på gitte tidspunkt (Caplan 1988, Hastrup 2004).

Informanter

Unnur, som var den jeg bodde hos fra januar til mai, var den første personen jeg hadde kontakt med på Island. Jeg fant henne og leiligheten på bland.is som er en side tilnærmet finn.no. Hun er 35 år og kommer fra gård i ei lita bygd helt øst på Island. Hun var for meg en informant som representerte bygda, men med sterk tilknytning til byen etter å ha bodd i Reykjavik siden hun var 18. Det var flere episoder der hun viste stolthet over å komme «fra landet» og fra gård spesielt. Da jeg bodde der var hun arbeidsledig og hun hadde derfor mye tid til å prate med meg.¹² Hun lærte meg litt islandsk, introduserte meg til familie og venner, og vi ble etter hvert gode venner. Jeg fikk være med henne på islandsk fetetirsdag, *sprengidagur*, hos familien hennes hvor vi spiste saltkjøtt. Hun introduserte meg til den islandske *laug*-tradisjonen (bading/svømming i naturlig oppvarmete svømmebad); jeg var med hjem til moren hennes og fikk servert tradisjonell islandsk kjøttsuppe; og hun introduserte meg for flere islandske tradisjonsretter slik som hummersuppe, baksten *kleina*, og *hákarl* (fermentert hai). Vi snakket ofte om islandske tradisjoner og det islandske samfunnet. Hun var på mange måter min kilde til innpass i det islandske samfunnet og den informanten som har gitt meg mest informasjon om islendingers dagligliv.

---

¹² Etter finanskrisen i 2008 er det mange islendinger som sliter med å skaffe seg jobb og har blitt permitterte.

Sigmundur er 39 år og skaffet meg innpass og ble min «gatekeeper» til Thingvellir. Han var den jeg hadde mest kontakt med av de ansatte der. Han var en av de som hadde jobbet der lengst, tok meg med på omvisninger, introduserte meg til de andre ansatte og vi snakket mye sammen om Thingvellir. Han kalte seg selv «Thingvellirnerd». Han kommer fra et sted litt utenfor Reykjavik og er utdannet geolog. Det var totalt 15 ansatte jeg hadde kontakt med, men spesielt 6. Jeg foretok intervjuer med fem av disse. Av disse kommer jeg i oppgaven spesielt til å nevne Magnús, 34, som også har jobbet lenge på Thingvellir og kan spesielt mye om historien til stedet. Eiríkur, 27, er arkeolog og har også jobbet i flere år på Thingvellir. Svanhildur er en av «veteranene» på Thingvellir og er spesielt opptatt av «the little stories» som hun sa, mens hun skøyet med at Sigmundur tar seg av «the big stories». Lilja, 42, har jobbet i 2-3 år på Thingvellir og er veldig glad i jobben sin. Jeg var mye med både henne og Svanhildur på jobb og fikk opplæring fra dem. De fleste av de ansatte bor i Reykjavik-området, eller ikke så langt fra Thingvellir.

Silja og Kristbjörg var to jenter på 22 år som jeg bodde med fra mai til juli, og som jeg også fant på bland.is. Disse to kom fra samme sted «på landet» som de sa, sør på Island, og begge fra gård. Begge var i jobb, henholdsvis på en fabrikk og i klesbutikk. De hadde et ganske travelt liv med venner og fester, og vi var på noen fester sammen. Blant annet så var vi på den årlige happeningen «Lopapeysan» som er en stor fest på Akranes¹³ der det viktigste er at alle har på seg tradisjonell islandsk strikkesgenser, såkalt *lopapeysa* (betyr ullgenser).¹⁴ Selv om de begge kom «fra landet» var det ingen av dem som savnet det, og sa de likte seg best i byen. De snakket mye om festing, som var obligatorisk hver helg, og særlig gledet de seg til den årlige festivalen *Þjóðhátíð* (betyr nasjonalhøytid) på Vestmannaeyene i august, en av de største festivalene på Island, hvor visstnok også allsang og lopapeysa er sentrale elementer.

Ingibjörg er 30 år og utdannet i museologi. Vi jobbet begge som frivillige under Design March i mars, og vi ble gode venner. Vi dro på ulike kunstutstillinger sammen, på marked og fester, og jeg fikk også

---

¹³ Akranes ligger en times kjøring vest for Reykjavik.

¹⁴ Denne islandske strikkesgenseren har blitt et ikon på islandsk kulturarv. Alle islendinger, i alle aldre og grupper, er tilsynelatende innehavere av en. Jeg la også merke til at det var et populært klesplagg blant såkalte hipstere, og jeg observerte også mange som gikk ut på byen i Reykjavik iført lopapeysa. I en artikkel i *The Reykjavik Grapevine* (Issue 4, 2014), står det for eksempel: “There are not many things that scream “cultural heritage” as loudly as the humble Icelandic woollen sweater or “lopapeysa” as us natives refer to it. Having one on is like wearing knitted Iceland. It resembles the country’s rugged nature and reminds us of the history of farming and fishing when it provided its wearer with a vital shield from the disastrous weather one can encounter in the wild.”

møte moren hennes. Hun har bodd mye i utlandet og jeg vil klassifisere henne som en representant for den islandske kosmopolitismen. Med dette mener jeg at hun har både et innenfra og utenfra blikk på Island. Hun er oppvokst i Reykjavik og er sånn sett mer urban enn andre islendinger jeg ble kjent med. Hun var også den eneste islendingen jeg møtte som ikke hadde førerkort, noe hun selv sa var veldig utypisk islandsk. Hun var veldig opptatt av klær og design, hadde flere venner som jobbet som designere. Hun påpekte etter et besøk i Norge at til forskjell fra Island så virker det som alle nordmenn alltid er beredt for å gå på fjellet hva klesstil angår.

I tillegg til disse er det mange både i kultursektoren, museer, akademia og privatpersoner jeg har blitt kjent med gjennom de ovenstående. Jeg har blant annet intervjuet lederen for den islandske UNESCO-kommisjonen som også er direktøren for Nasjonalmuseet i forbindelse med UNESCO-tematikken og en annen politiker som jobber med UNESCO. Jeg har snakket med to professorer i historie ved Universitetet på Island, og en freelance forfatter og turistguide som har skrevet en del om og interesserer seg for samme tematikk som det jeg har villet utforske. Alle disse har også bidratt til og gitt meg verdifull informasjon. Disse vil presenteres etter hvert i teksten.

Oppgavens struktur og innhold

Thingvellir er et symboltungt sted for islendinger, og et sted som betegner noe unikt islandsk. Jeg vil bruke dette stedet som et eksempel på det jeg vil undersøke i denne oppgaven, nemlig hvordan landskapet kan ses som en stedliggjøring av islandskhet. Det er flere ulike temaer hvor islandskhet kommer til uttrykk på Thingvellir. Først vil jeg i kapittel 2 gi en «thick description» av stedet Thingvellir og hva slags betydning dette stedet har for Island og islendinger. I kapittel 3 ser jeg nærmere på Thingvellir som et verdensarvsted og hvilken betydning eller relevans dette har. Turisme er også et viktig aspekt ved Thingvellir og Island generelt, og kan sies å ha stor påvirkning gjennom hvordan man blir «sett» og hvordan man ønsker å bli sett. Videre er det interessant hvordan man forsøker å beholde kontroll og definisjonsmakt over «sitt» sted og sin identitet gjennom å holde visse steder hemmelige for turistene. Dette vil jeg diskutere i kapittel 4 om turisme på Island. Rommet og landskapet kan sies å være meningsbærende, «a site of memory *par excellence*» (Hálfðanarson 2000: 11, kursiveringen samsvarer med originalen). Det gir en helt egen «sense of place» (Basso og Feld 1996). Thingvellir er et sosialt landskap med minner og legender knyttet til seg. I kapittel 5 vil jeg derfor se på landskapet som et fortellende landskap, hvor myter og historier fra fortiden er knyttet konkret til landskapet.

Alle kapitlene omhandler på et eller annet vis landskapet og kunnskaper, praksiser og forståelser av dette. I kapittel 6 ser jeg derfor nærmere på hvordan islendingene forholder seg til natur og landskap. Hvilken rolle spiller islandsk natur i islandsk selvforståelse, og hvordan kan det islandske landskapet sies å utfordre dikotomien mellom kultur og natur? Kan det islandske dessuten sies å være kjønnet? Her vil jeg også trekke inn komparative forståelser av natur. Jeg ønsker gjennom dette, og ved å bruke Thingvellir som eksempel, og få tak på former og uttrykk for islandskhet. I kapittel 7 samler jeg trådene og oppsummerer.

2 – ÞINGVELLIR – «Where the heart of the Icelandic nation beats»¹⁵

Thingvellir is an enchanting place. Everyone who pays it a visit is bound to experience a strong sensation. It charms foreign travelers with its magnificent nature, but in the heart of an Icelander, all of its nature is interwoven with an eventful history (Vigdís Finnbogadóttir sitert i Hálfðanarson 2000: 6).

Fig. 1: Utsikt over Thingvellir fra Hakið (besøkkssenteret). Husene på bildet er (fra venstre) kirken og statsministerens representasjonsbolig.

---

¹⁵ Sitat av daværende statsminister Davíð Oddsson under markeringen på Thingvellir i 1994, for å feire 50-årsjubileet til den islandske republikken. Sitert i Hálfðanarson (2000: 5).

Thingvellir er et særegent sted på Island, og et navn alle islendinger kjenner. Som Vigdís Finnbogadóttir, tidligere president på Island uttalte det i sitatet over, så er stedets praktfulle landskap tydelig for alle besøkende. Men for islendingene er stedet noe mer – det er et symbol på den islandske nasjonen med mange historier innvevd i landskapet: Thingvellir er stedet hvor det islandske parlamentet, Alltinget, ble opprettet i år 930.¹⁶ Her var det utendørs parlament frem til 1798. I tillegg har stedet en viktig geologisk og biologisk betydning, og er ett av de få stedene i verden der kontinentalplatene er synlige på jordens overflate. Landskapet er litt i bevegelse og stedet har en ganske dramatisk topografi. Stedet er rikt beskrevet både i sagalitteraturen, moderne reiseskildringer og landskapsmalerier av store islandske kunstnere. Thingvellir er et viktig historisk sted som også er knyttet til jordens mektige krefter.

Fra 1928 er stedet en nasjonalpark – en «vernet helligdom for alle islendinger»¹⁷, som en av de tidligste nasjonalparkene i Europa og verden forøvrig.¹⁸ Thingvellir ligger ca. en times kjøring nordøstover fra Reykjavik. Det er et sted de fleste islendinger besøker i løpet av livet; enten på skoletur, søndagsutflukt med familien, eller på camping-, ride-, fiske- eller gåtur senere i livet. Stedet er også et av Islands mest besøkte turistattraksjoner, et såkalt «must-see», og inngår i den populære turen «The Golden Circle». Thingvellir har godt over en halv million besøkende hvert år (Óladóttir 2013). Thingvellir er et mangefasettert sted, og har betydning på ulike vis: Stedet kan betegnes som nasjonens vugge, det er et viktig rekreasjonssted for islendinger, en stor turistmagnet, og en representasjon av Islands spesielle geologi. For å kunne få en bedre forståelse for hvilket sted dette er, er det først viktig å ha et inntrykk av hvordan selve stedet ser ut. Det vil jeg her forsøke å gjøre gjennom å beskrive mitt første møte med Thingvellir under mitt feltarbeid våren 2013.

Førsteintrykket

Mitt første møte med Thingvellir var en vakker vinterdag tidlig i februar på den guidete turen «Golden Circle».¹⁹ Thingvellir var siste stopp på den 9 timer lange turen, og jeg var veldig spent på hva som ventet meg. Guiden sa han hadde spart det beste til slutt; Thingvellir var hans favorittsted på Island. Jeg hadde vært der en gang tidligere, på ferietur for 11 år siden, og husket mest noe med

---

¹⁶ *Alþingi*. Det regnes også som et av de eldste overlevende parlamentene i verden.

¹⁷ «Friðlýstur helgistaður allra íslendinga», som det står i loven (Act on the Thingvellir National Park).

¹⁸ Lovgivningen er fra 1928, og er mest brukt som årstall for nasjonalparkens opprettelse, selv om loven ikke trådte i kraft før i 1930. På Island er det totalt tre nasjonalparker: Thingvellir, Snæfellsjökull, og Vatnajökull.

¹⁹ «Golden Circle» er den mest populære dagsutflukten for turister på Island og inkluderer Thingvellir, Gullfoss og Geysir. At turen har fått et slikt navn indikerer også at de besøkende får oppleve det best av det beste som Island har å tilby.

den midt-atlantiske ryggen og et eller annet av historisk betydning. Jeg hadde i dette høvet selvfølgelig lest mye om stedet, og visste at det var mer som ventet meg. Da vi kom dit var det første jeg så innsjøen *Thingvallavatn* – en av de største innsjøene på Island. Midt ute i det store vannet lå en øy som tilsynelatende var formet som et vulkankrater. Vi kjørte videre, langs vannet, og spenningen i meg steg. Guiden fortalte om et sted der vannet rant inn i sjøen fra under jorden, og jeg kunne se vann som piplet opp fra «ingensteds». Landskapet strakte seg ut, det var vidt og åpent med fjell og isbreer i det fjerne. Det var flere sprekker i landskapet som vitnet om en aktiv geologi. Vi kjørte forbi kanten på den eurasiske kontinentalplaten og ut i det guiden beskrev som «ingenmannsland». Vi kjørte nærmere, forbi bjørkebuskas og sprekker. Og så, på den andre siden av dalen skimtet jeg den nordamerikanske platen, som en vegg i landskapet. Der fremme så jeg det islandske flagget. Det måtte være det gamle parlamentsstedet, tenkte jeg. Spenningen steg.

Bussen slapp oss av ved *Peningagjá* der vi kunne se 12 meter rett ned til bunnen av det krystallklare vannet. I vannet glimret pengemynter som diamanter. «Kast en mynt og ønsk deg noe» – en tradisjon som har gitt opphav til navnet, pengekløften. Vi ble guidet over elven *Öxará*, forbi parlamentsområdet med det islandske flagget til topps, opp gjennom *Almannagjá* med høye, bratte vegger i basalt – enden på den nordamerikanske kontinentalplaten – ett av svært få steder i verden hvor man kan se en kontinentalplate så tydelig på overflaten. Den majestetiske veggen ruvet kraftfullt og fryktinngytende mange meter over oss der vi gikk som små maur under den. En kvinnelig turist i følget ble sur fordi vi måtte gå så langt. Guiden ignorerte henne og berettet heller om ti ulike lavalag som har oppstått gjennom 10.000 år, mens han pekte på det lagdelte berget. Vi gikk opp gjennom denne kløften, opp til besøksessenteret på *Hakið* der vi kunne skue over hele dalen og innsjøen på utsiktsplattformen. Der nede så vi den lille kirken og noen hus – var det der parlamentet hadde vært? Mer rakk jeg hverken spørre om eller få svar på før vi måtte sette oss i bussen tilbake til Reykjavik. «Og ja, ikke glem å benytte sjansen til å gå på toalettet for her er det rikelig». Og toalettene har kanskje Islands vakreste utsikt der du, mens du vasker hendene, skuer rett utover det moseklede (nå snødekte og kritthvite) landskapet og rett opp mot fjellene som bades i ettermiddagssol.²⁰

---

²⁰ De ansatte på Thingvellir liker å tulle med toalettene – at de er den største attraksjonen der og med Islands fineste utsikt. Det hyppigst spurte spørsmålet som de ansatte får er hvor toalettet er. Eirikur sa at blant mange besøkende så er Thingvellir først og fremst toaletter, og mange stopper her bare for å gå på do.

Fig. 2: Besøksenteret på Hakið fra bussvinduet.

Det er rimelig å anta at min opplevelse gjenspeiler mange turisters førsteinntrykk (og for mange, eneste inntrykk) av Thingvellir – i alle fall med tanke på at de bare får et begrenset inntrykk av stedet både i tid og rom. De fleste turistene kommer dit på busstur og blir sluppet av enten ved Peningagjá eller ved Hakið, før de går opp eller ned Almannagjá og blir hentet med buss igjen. Det er en veldig regissert, begrenset og ikke minst standardisert opplevelse på disse bussturene både når det gjelder tid, hvor man går og hva man får sett. «They don't know where they are or what they look at», som Magnús, en av de ansatte på Thingvellir, sa. Ved mitt andre besøk lærte jeg at de husene jeg så er statsministerens offisielle feriested på Thingvellir, og kirken er den lokale kirken i området, og markerer også at det var her Kristendommen ble vedtatt innført på Island i år 1000. Det var ikke i noe eget hus parlamentsforsamlingene fant sted - det ble holdt utendørs. Jeg vil nå beskrive denne historien nærmere, siden den er så sentral for islendingene og deres nasjonalhistorie.

Fig. 3: Lögberg og parlamentsområdet med tilretteleggelse av stier. Almannagjá i bakgrunnen.

Verdens eldste parlament

Lovforsamlinger ble opprettet flere steder på Island på 900-tallet. I år 930 ble det opprettet et sentralt parlament med juridisk myndighet for hele øya på Thingvellir, som skulle representere hele landet. Like før år 930 bestemte høvdinger på Island å sende en mann ved navn Úlfljótur til Norge for å studere Gulatinget med den hensikt å lære lover og skikker som kunne bli modell for det nye parlamentet på Island. Úlfljóts fosterbror, Grímur geitskór, reiste Island rundt for å samle støtte til opprettelsen av et Allting, og for å finne en passende lokalisering. Det hele virker altså å ha vært en svært demokratisk prosess. På denne tiden, i Fristatsperioden, var Thingvellir et sentralt sted som ble valgt på bakgrunn av at det var lett for folk fra alle landets deler å komme seg dit. I tillegg var forholdene på Thingvellir gode med tanke på å kunne holde lovforsamlinger der; her hadde man tilgang til både beite, brensel og vann. Landområdet på Thingvellir hadde også nettopp blitt offentlig eiendom da bonden her hadde mistet det som straff for å ha drept sin trell. Dessuten var selve stedet egnet for å holde lovforsamlinger der, med bakker og flate sletter med en stein klippe som bakgrunn

(Thingvellir National Park 2014). Det er lett å forestille seg at den dramatiske topografien ga parlamentsforsamlingene et spesielt preg. Som Danto (2001: 11) skriver, "civic decisions were negotiated collectively at an outdoor parliamentary site so spectacular that nature seemed to validate them by aesthetic presence."

Det eksisterte ikke noe formelt statsoverhode eller konge på Island i denne Fristatsperioden. Landet var delt inn i ulike høvdingeseter med hver sin høvding (*goðar*), og alle bønder måtte sverge troskap til en høvding. Selve lovforsamlingen ble holdt to uker tidlig på sommeren hvert år, nærmest som en festival. Thingvellir var ikke bare et juridisk viktig sted. Ikke minst var det et viktig sosialt møtested hvor tusenvis av folk fra hele landet samlet seg hvert år for å utveksle siste nytt, handle og more seg. I sagaene står det også om at det deltok øl-bryggere, matselgere, kjøpmenn, sverd-slipere og garvere som solgte sine varer og utførte tjenester, mens klovner opptredde, fattigfolk ba om almisser og det ble spist og drukket inn i de sene timer. Det finnes beretninger om at folk drakk seg fra sans og samling. Det sies at en stor klokke de hadde der for å ringe inn til parlamentsforsamlingene måtte tas ned fordi fulle folk gikk og ringte med den midt på natten eller kastet steiner på den.²¹ Sigmundur sammenligner dette med dagens natteliv i Reykjavik og sier Almannagjá kan ses som en datidens Laugavegur (den største utesteds- og handelsgaten i Reykjavik) hvor det var mye liv og leven til visse tider, da som nå (henholdsvis sommer og helg). Folkene som deltok camperte i telt eller en type boder (semi-permanente fundament med telt over), men selve lovforsamlingen ble holdt under åpen himmel.

Forsamlingsoppgavene var fordelt på to steder; *Lögberg* (Lovberget) og *Lögrétta* (Lovrådet).²² På Lögberg ble alle mulige kunngjøringer annonsert; alt som skulle offentliggjøres, taler ble holdt og ideer presentert. Lovsageren (*Lögsögumaður*) holdt til her og hadde et eget sted allokert til seg.²³ Han var også president for den lovgivende forsamlingen Lögrétta. Lovsageren ble valgt for en periode på tre år og hans hovedoppgave var ivaretagelse av loven gjennom å kunne den utenat, og å hvert år gjengi en tredjedel av den slik at hele loven ble sitert gjennom hans periode. Lögrétta ble holdt på en slette nedenfor Lögberg, og her deltok alle høvdingene med hver sine rådgivere og trofaste bønder, i

---

²¹ Det står skrevet om denne klokken i Halldor Laxness' kritikerroste roman «Islands Klokke» (Laxness 1959).

²² Se vedlagt kart over Thingvellir.

²³ Det er frem til nå ikke oppnådd å finne det eksakte stedet for hvor Lögberg var. En arkeologisk utgravning mente å ha funnet et slags platå, eller steinhelle i landskapet som var menneskeskapt og som ble antatt å være stedet der Lovsageren stod, men nærmere undersøkelser fra andre arkeologer påviste at dette ikke var noe menneskeskapt. Likevel er den gjengse oppfatning at Lögberg er der flaggstangen står.

tillegg til landets to biskoper. De hadde i oppgave å 'ramme inn loven' og 'lage nye lover', uten at jeg skal gå nærmere inn på hva det betyr her. På Thingvellir var det også domstol; en for hvert kvartal av landet, og en femte (*Fimmtardómur*) for hele landet. Alltinget på Thingvellir ble holdt i hevd årlig frem til 1789, i litt forandret form etter innlemmelsen under den norske kongen i 1262. Etter reformasjonen i 1551 ble det også mer intense domsavgjørelser på Thingvellir, med strengere straffer og det ble hovedsete for henrettelser (i Fristatsperioden var den utøvende makt stort sett overlatt til høvdingene og den enkelte). Til eksempel ble utroskap og incest dømt med drukning for kvinner (i Drukningehullet/ *Drekkingahylur*) og halshugging for menn (ved Galgesteinen/ *Galgaklettur*). 21 menn og en kvinne ble også brent på stake for hekseri her ute. Alltinget på Thingvellir ble opphevet i år 1800 og ikke re-etablert før i 1845, og da i en ny form i Reykjavik (Jónsson 2012, Lugmayr 2002).

Fig. 4: *Drekkingahylur* - henrettelsessted for kvinner ved drukning. Enden av den nordamerikanske kontinentalplaten til venstre.

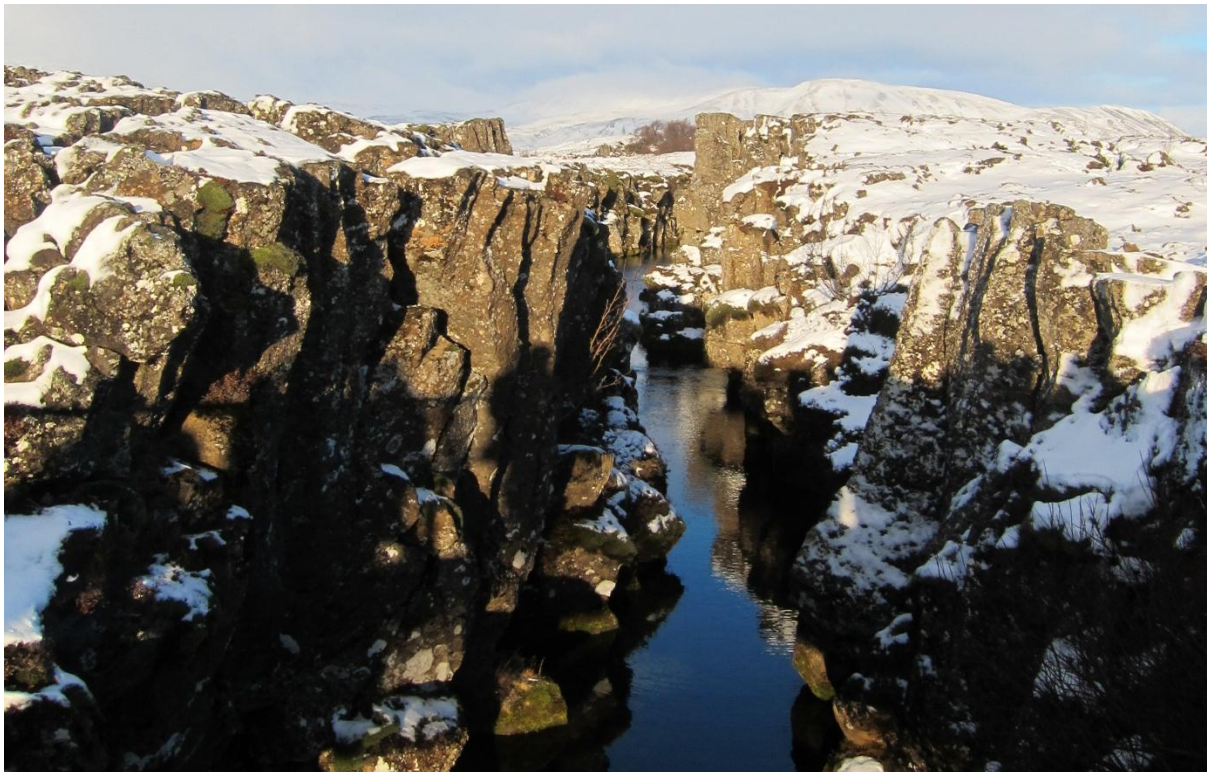
Et levende landskap midt mellom Europa og Amerika

Foruten den sosiopolitiske historien, har Thingvellir ikke minst helt særegne trekk angående geologi og biologi. Island ligger på den midt-atlantiske ryggen, og plateskillet mellom den nordamerikanske og den eurasiske kontinentalplaten går midt gjennom Thingvellir. Platene beveger seg fra hverandre med ca. 3 mm i året (Jónasson og Hersteinsson 2011). Den nedsunkne dalen på ca. 7 km som har vokst frem i mellom, og som stadig synker, beskrives gjerne som "ingenmannsland" da den ligger imellom plateskillet. Det er denne dalen som utgjør Thingvellir, og strekker seg fra den amerikanske platen som kjennetegnes ved kløften *Almannagjá* (almenningskløften), til kløften som kan skimtes på den andre siden av dalen, *Hrafnagjá* (ravnekløften). At stedet ligger midt mellom Europa og Amerika er et aspekt folk liker å gjøre et poeng ut av, og både turister og islendinger synes det er gøy å si at de kan stå midt mellom kontinentene. Islands kulturhistoriske posisjon som influert både av USA og Europa, blir dermed bekreftet gjennom det materielle; en konkret geologi.

Thingvellir og innsjøen Thingvallavatn beskrives som et naturlig under og en verden som stadig er i utvikling (Jónasson og Hersteinsson 2011). På den ene asfalterte veien som går gjennom parken blir det hvert år et hull de må reparere, som en direkte konsekvens av landskapets aktivitet. Det er også en del historier knyttet til stedets aktive geologi som kan nevnes. I 1789 skjedde en ganske dramatisk forandring da en rekke jordskjelv gjorde at flere sprekker åpnet seg, land ble oversvømt, og landet sank med flere meter. I år 2000 forekom et ganske kraftig jordsjelv, og Sigmundur fortalte at han og Svanhildur var i *Almannagjá* da det inntraff. Alt gikk fint og det var visstnok ikke så mange steiner som falt ned. Likevel ble det ofte vitset om at "vi får håpe det ikke blir jordskjelv nå" de gangene vi befant oss i *Almannagjá* siden steinveggen ruver temmelig høyt over deg der og en del steiner ser ut til å kunne falle ned når som helst. Vulkankraterøyen Sandey midt ute i Thingvallavatn vitner også om at stedet har vulkansk aktivitet. Det siste utbruddet var for 2000 år siden, men det er ikke et spørsmål om hvorvidt det vil blusse opp igjen, men et spørsmål om når.

Vannet i innsjøen blir også trukket frem som spesielt, og som det reneste og klareste vannet i verden med en enestående god sikt som gjør det til et populært sted for dykking. En guide fortalte en historie om noen dykkere som fikk høydeskrekk fordi de kunne se så langt ned. Ca. 90 prosent av vannet i innsjøen kommer fra kilder og sprekker under jorden. Ved *Vellankatla* kan man se tydelig at vannet pipler opp fra undergrunnen, nesten som en evig boblende iskald geysir. Vannet holder stort

sett en jevn temperatur på kun 2 grader. Vannets opprinnelse er isbreen Langjökull i nord, og det har blitt filtrert gjennom den porøse lavaen gjennom flere hundre år, og gjør det krystallklart og mineralrikt. Det blir også trukket fram at innsjøen huser mange særegne arter man ikke finner andre steder, og hele fire forskjellige typer røye-fisk. Dette gjør stedet populært blant fiskere. I tillegg er det et veldig rikt fugleliv i området med svaner, ryper, heilo, ulike typer vadefugler, en del sjeldne ender, og kanskje en og annen falk og ørn.

Fig. 5. Unik og ren natur. Et forrevet landskap med verdens reneste vann.

Nasjonalstatens seremonisted

Thingvellir er fortsatt tilknyttet den islandske staten, og er direkte underlagt det islandske parlamentet, Alltinget. Thingvallanemd er øverste styringsorgan, som er en kommisjon på 7 personer som blir utvalgt av Alltinget etter hvert valg.²⁴ I tillegg har den som til enhver tid er statsminister sitt offisielle feriested og representasjonsbolig her på Thingvellir. Ved offisielle statsbesøk, er en tur til

---

²⁴ Denne styringsformen for Thingvellir er kilde til kritikk, og folk har kommet med anklager om korrupsjon. Dette gjelder særlig sommerhusene på Thingvellir, der noen mener at politikerne har tildelt seg selv og folk de kjenner tomter på 1960-tallet. Denne kritikken om korrupsjon er noe jeg har hørt om fra Sigmundur, Magnús og Lilja som alle jobber i parken. De syntes alle å være delvis enige i kritikken. I dag er det rundt 90 sommerhus (hytter) i området. De ligger i utkanten av nasjonalparken, men noen av dem er synlige fra parlamentsområdet.

Thingvellir obligatorisk. Under mitt feltarbeid var både en delegasjon fra det norske Stortinget og FNs generalsekretær, Ban-Ki Moon, på visitt. Det ble også gjort et forsøk på å opprette et nasjonalt gravsted for prominente islendinger på Thingvellir på 1940-tallet. Sigmundur fortalte meg at det hele ble ganske mislykket, og man har til nå kun fått gravlagt to personer der; nasjonalpoetene Jónas Hallgrímsson²⁵ og Einar Benediktsson. De ansatte på Thingvellir liker å tulle litt med dette og kalte det flere ganger «et landingssted for helikopter» på grunn av formen; en sirkel med et kryss i.²⁶ Thingvellir har også vært sentrum for flere store nasjonale markeringer. Den første var i 1874, for å feire 1000 år siden bosetningen av Island som regnes fra år 874. 1000-års jubileum for Alltinget ble feiret i 1930. Selve etableringen av Republikken Island fant også sted ute på Thingvellir 17.juni 1944, på fødselsdagen til nasjonalhelten Jón Sigurðsson. Dette er nå Islands nasjonaldag. Det ble markert 1100-års-jubileum for bosetningen i 1974, 50-års-jubileum for den islandske republikken i 1994, og 1000-års-jubileum for innførelsen av kristendommen i år 2000.

Særlig feiringen i 1994 kan omtales som en nasjonal og storstilt feiring, hvor en fjerdedel av landets befolkning, eller nærmere 60.000 mennesker, samlet seg på Thingvellir. Her ble et utvalg *egnete* representasjoner for nasjonens historie vist fram (Hálfðanarson 2000: 11). Det vil si at arrangørene valgte ut representasjoner for islandsk historie og kultur som passet seg, slik som isolerte glimt av gamle landbruksskikker, idealisert rekonstruksjon av sildefiske, og kvinner oppkledte som *Fjallkonan* (mer om dette symbolet i kapittel 6). Dette var passende representasjoner i republikkens historie, mens de var veldig nøye med å utelate all politisk debatt og snakk om militære allianser. Sigmundur fortalte meg at det hadde vært særdeles kaotiske tilstander under denne feiringen, med svært dårlig logistikkplanlegging. Mange endte opp med å tilbringe mesteparten av dagen i kø på veiene, og av den grunn kaller noen feiringen på tull for «den nasjonale veifeiringen» (Hálfðanarson 2000: 12, min oversettelse). Sigmundur fortalte at på grunn av alt dette kaoset, køer og folk som parkerte overalt, fikk folk et litt dårlig inntrykk av denne feiringen, og det var mye kritikk i media etterpå. Han fortalte videre at det med feiringen i år 2000 ble skapt et ytterligere dårlig bilde over feiringen på Thingvellir. Det var staten og statskirken som arrangerte dette jubileet, men det ble diskusjoner om hvorvidt andre kirkesamfunn skulle få delta eller ei. Man fikk mye dårligere oppmøte enn forventet og det var en del negativ dekning i media. Sigmundur hevder at på grunn av dette har folk, og særlig ungdom, blitt litt skeptiske til feiringen på Thingvellir og kanskje fått mer avstand til stedet. Jeg har ikke undersøkt denne teorien nærmere, men det kunne vært et interessant videre studie. Uansett

---

²⁵ Det verserer usikkerhet om det faktisk er Jónas Hallgrímsson som er gravlagt her. Kroppen hans måtte hentes fra der han var gravlagt i Danmark og det var visstnok litt usikkert om de fant den riktige. Noen mener derfor det er en tilfeldig dansk baker som kan være gravlagt her, og det er gjerne noe man spøker litt med.

²⁶ Det har faktisk forekommet en episode der et helikopter landet her, noe som vakte stor forargelse.

uttrykker både disse feiringene og den statlige bruken av stedet, at Thingvellir er et viktig *nasjonalt* symbol, i alle fall fra offentlig hold. Det er et sted for nasjonalstatens rituelle seremonier (Hermannsson 2011) og blir slik et representerende sted for selve nasjonen (Meethan 2001).

Fig. 6. Lögberg med det islandske flagget til topps.

Rituelte landskap og nasjonal helligdom

Flere historier og situasjoner jeg observerte vitner om hvilket viktig nasjonalt symbol stedet Thingvellir er. Under valgkampen våren 2013 ble den ene statsministerkandidaten, Sigmundur Davíð Gunnlaugsson, intervjuet av avisen *Fréttatíminn* (5.4.2013) og tatt bilde av ute på Thingvellir.²⁷ Det endte med stort forsideoppslag med bilde av en tilsynelatende stolt kandidat som står på selve Lögberg på Thingvellir med det islandske flagget vaiende over seg, og med overskriften «Den neste statsministeren?» Oppslaget vakte store reaksjoner, av flere grunner. Det ene var at det var midt i valgkampen og at man her favoriserte den ene kandidaten på en såpass symbolsk måte ved å knytte ham til Thingvellir – nasjonens vugge, og opp mot en historisk kontekst. Den andre reaksjonen kom

---

²⁷ Han vant valget og ble Islands statsminister 23.mai 2013, fra sentrumspartiet Framsóknarflokkurinn.

fra Thingvallanemnd, som reagerte på at journalisten hadde tatt seg til rette og brukt flaggstangen på Thingvellir. Det er kun de ansatte som får lov til å bruke disse, og flaggingen er strengt regulert. Hvem som helst skal ikke kunne ta seg til rette og gjøre som de vil, og særlig ikke heise flagget som de vil, var argumentet. Med bakgrunn i dette valgte nemden å låse av flaggstangen på Lögberg, slik at man trengte egen nøkkel for å kunne heise flagget til topps. Dette skapte komplikasjoner en dag jeg hadde fått i oppgave å heise flaggene. Ingen hadde fortalt hverken meg eller de andre ansatte denne dagen at flaggstangen hadde blitt låst og at vi måtte ha nøkkel for å flagge. Lilja, som jeg måtte ty til hjelp hos, ble tydelig irritert over dette og syntes nemden bare gjorde det mer tungvint for de ansatte. Hun var oppgitt over at nemden sitter i sine høye, fine posisjoner i Reykjavik og bestemmer uten at de vet hvordan det er å jobbe ute på Thingvellir. Hun fortalte at det er mange som har sterke meninger om dette stedet. Hun hadde til og med opplevd at noen guider (islandske) kunne finne på å ta bilde av flaggstengene hvis de var uten flagg og klage på det, sannsynligvis som et tegn på krenkelse av stedet.

Denne episoden vitner om at Thingvellir er et svært symbolsk ladet rom. Stedet kan være kilde til politisk strid, som i eksempelet med statsministerkandidaten, samtidig som selve stedet er et nasjonalt fellesgrunnlag. Thingvellir kan ses som et sosialt rom der det gjennom retorikk og handlemåter stadig utspilles hvem sitt rom dette er, og for hva som er legitimt og ikke. Man kan kanskje si at det er historien som legitimerer og avgrenser praksiser. Episoden med statsministerkandidaten og flagget er et eksempel på illegitim bruk av rommet, både når det gjelder retorikk («Neste statsminister») og handlemåte. De (journalisten og statsministerkandidaten) tok seg til rette på en nasjonal helligdom ved å bruke et av de sterkeste nasjonalsymbolene, flagget, og gjennom denne iscenesettelsen gjorde de nærmest krav på stedet. Fellesgrunnlaget som stedet vitner om er hellig. Det er en type renhet som ikke må skitnes til gjennom for eksempel at noen gjør mer krav på stedet enn andre, eller blir brukt politisk.

Thingvellir er en nasjonal helligdom og kan ses som et hellig rom. Mircea Eliade (2008) betegner det hellige som noe som er skilt ut, det er et brudd på rommets homogenitet. Et hellig rom er heterogent og kvalitativt forskjellig fra resten. Det er et kraftladet og betydningsfullt rom i motsetning til ikke-hellige rom som er uten struktur. Det hellige viser seg ved hierofanier skriver Eliade, og er en åpenbaring av en absolutt virkelighet. Verden blir gjennom denne åpenbaringen ontologisk konstituert. Det skaper ytterligere mening og er dermed et produktivt rom. Det skaper orden, et sentrum, ut av relativitetens kaos. Som eksempelet over viser er det en rekke tabuer knyttet til dette

rommet. Det er et sted som ikke skal brukes pragmatisk, og dette karakteriserer en helliggjøring av rom. En dag jeg gikk tur opp til Öxaráfoss møtte jeg plutselig på en kvinnelig prest der oppe. Det viste seg at hun ventet på et brudepar som skulle vies her ved fossen. Utendørs vielser (både kristne, borgerlige og mer paganske) er populært på Thingvellir, og jeg møtte flere som hadde vært i bryllup der. Dette viser at landskapet er i bruk som et rituellet rom. At de velger å legge sine vielser akkurat til Thingvellir og ikke til et annet tilfeldig landskap, viser også at dette landskapet har en sentral posisjon og betydning blant islendinger. Slik sett kan Thingvellir også ses som et "absolutt rom". Et absolutt rom er i følge Lefebvre (1991) religiøst og politisk i karakter, og et sted hvor ritualer og seremonier utføres. I et absolutt rom faller ytre uttrykk og betydning sammen, form og funksjon kan vanskelig skilles. Dette stemmer godt overens med Thingvellir som vist med eksempelet over, og særlig med tanke på at landskapet er fortellende som jeg vil komme nærmere inn på i kapittel 5.

Thingvellir som nasjonalt symbol – musealisering av sted

Som sagt har Thingvellir blitt brukt som åsted for flere nasjonale feiringer, og det har lenge vært et viktig symbolsk sted. Men når ble stedet et nasjonalt symbol? Stedet har gjennomgått en endring. Parlamentsforsamlinger fant sted på Thingvellir fram til 1798. Sigmundur fortalte meg at Thingvellir ble et viktig symbolsk sted på 1800-tallet da uavhengighetskampen begynte. Det ble et møtested for kampen om uavhengighet, og det var en ivrig debatt om hvorvidt man fortsatt skulle ha parlamentet her ute på Thingvellir den dagen Island ble selvstendig. Han fortalte meg at særlig feiringene i 1930 og 1944 var viktige i skapelsen og opprettholdelsen av Thingvellir som et symbolsk og nasjonalt sted. Første gang jeg vet at stedet var åsted for en nasjonal feiring var ved tusenårsjubileet for bosetningen av Island i 1874, 76 år etter at det offisielt var slutt på parlamentsforsamlingene der. Dette kan tyde på at den symbolske funksjonen vokser frem parallelt med at den konkrete politiske funksjonen avtar. Denne tidsavstanden muliggjorde en type musealisering av stedet. Hendelsene blir etterhvert erfaringsfjerne og utgjør da en del av det offentlige minnet om Islands historie (Berkaak 2009). Generelt sett er det først når noe går ut av normal sirkulasjon at det kommer på museum og «blir» kulturarv (Ronström 2008). Det har mistet sin nytteverdi og kan settes til side og på den måten iakttas. Ikke bare har stedet fått en mer symbolsk betydning, men det har skjedd en *endring* av hva dette stedet er og hvilken funksjon det har. Den opprinnelige funksjonen til Thingvellir ble borte og man fikk et behov for å ivareta stedet på en annen måte enn før; et sted for å huske det som har vært.

Thingvellir har blitt et *lieu de mémoire* for islendingene, skriver Hálfðanarson (2000) og bruker Pierre Noras begrep om minnested. Det vil si, på Thingvellir er det ingen bygde monumenter eller artefakter over fortiden. Det er kun landskapet hvor hendelsene i fortiden foregikk som eksisterer. Derfor kan Thingvellir muligens ses som et *milieu de mémoire* - et minnemiljø – selv om Nora argumenterer for at det (i fransk kontekst) ikke finnes minnemiljøer lengre (Nora 1989). Et minnemiljø er i følge Nora et miljø hvor minnet er en reell del av hverdagserfaringen. Dette ligner på Connertons (2009) skille mellom *memorial* og *locus*. Mens *memorial* sikter til steder med fysiske minnesmerker, betegner *locus* hvordan historisk erfaring blir overført på en mer eller mindre naturlig måte gjennom omgivelsene. Det er mindre eksplisitt, og et rom hvor minner huskes. Siden det på Thingvellir først og fremst er omgivelsene og landskapet som er utgangspunktet for erindring, kan Thingvellir sies å heller være *locus* enn *memorial*. Det skjer en naturalisering av historien gjennom at den ligger innvevd i landskapet. Thingvellir bidrar til å opprettholde islendingenes «forestilte fellesskap» (Anderson 1991), og stedet betraktes som kilden til dette fellesskapet. Det som er spesielt interessant med Thingvellir er at et helt landskap har blitt «satt til sides» og musealisert. Det kan også tenkes at hele landskapet *kan bli* «memorial». Hva vil i så fall det innebære? For de lokale/islendingene vil det muligens innebære et meningstap fordi stedet da blir mer objektivert som en utstillingsplass man har mer avstand til. Det er grunn til å påstå at Thingvellir aldri har representert noe hverdagslig for islendingene, fordi parlamentsforsamlingene der foregikk kun i to uker midt på sommeren og var slik sett en særegen begivenhet i løpet av året. Thingvellir er derfor ikke noe hverdagslig som har gått over til å bli noe høytidelig fordi det alltid har representert det siste, selv om stedet har gjennomgått en endring.

Et meningsmettet landskap

Thingvellir er som sagt rikt beskrevet i litteraturen og kunsten, og konkrete steders navn er godt kjent blant mange islendinger. Elven Öxará og fossen Öxaráfoss er eksempel på slike kjente stedsnavn fra Thingvellir. Da jeg var med på en guidet tur som Sigmundur holdt for en klasse ungdomsskoleelever, spurte han klassen om de visste hva denne fossen het. Han ble svært oppgitt da ingen ga uttrykk for at de visste navnet på fossen. "This is the most important and famous waterfall in all Iceland!", sa han og var tydelig skuffet over elevene. Dette antyder en type hverdagskunnskap man er forventet å ha for å kalle seg en "ordentlig" islending. Löfgren (1989) kaller det "normativ kulturarv" (ibid: 13, min oversettelse), og påpeker hvordan det i en svensk kontekst er vanskelig å skille mellom hva enhver svenske *forventes* å kunne, og hva de *faktisk* vet. Et svensk eksempel som forsøker å definere nasjonal deling går som følger:

To be Swedish is to have experienced the Swedish summer in all its glory, it is Christmas morning, it is the high school graduation. It is to have been dressed up for the last day of school and to have lit the Advent candles and to have read Elsa Beskow and seen the king. It is to have walked across a barrack square and to have stood by a grave (Nordstedt 1985, sitert i Löfgren 1989: 14).

Eksempelet viser til visse nøkkelsymboler og nøkkelhendelser som skal vekke delte minner. Men Löfgren påpeker at dette reflekterer *en* versjon av hva som skal være essensen i den nasjonale kulturen – en "Sunday Best"-versjon (Löfgren 1989: 14). Hva som er mest svensk kan problematiseres på lik linje med hva som er mest islandsk. Kanskje er det slik at noen hevder å ha mer islandskhet enn andre? Ved å kunne flest mulig av historiene om og fra Thingvellir – er man mer islandsk da?

Det er et særpreg ved Thingvellir at det er så mange fortellinger og legender knyttet til steder i landskapet. Jeg fikk høre flere av dem under mitt opphold. Disse vil jeg gå nærmere inn på i kapittel 5. Historier ligger som et nett over landskapet og gjør landskapet meningsmettet. Jónasson og Hersteinsson (2011: 43) skriver: "Nowhere are Icelandic nature and history more interwoven than at Thingvellir". Dette gjør at skillet mellom kultur og natur på mange måter blir utfordret. Det er slående hvor infiltrert i hverandre de kan være på Thingvellir. Einarsson (1996) skriver at Thingvellir er et sted hvor kultur og landskap synes å være nærmest identisk for islendingene. Dette gjør det til et veldig spesielt sted.

Renhet i fare

Det er mye snakk om at den naturlige renheten på Thingvellir, som har blitt bygd opp gjennom mange tusen år, er truet. Dette er med tanke på både biltrafikk, forsøpling, plantet granskog og nedtramping på grunn av svært mange turister. Dette gjelder forøvrig ikke bare for Thingvellir, men Island generelt. På Thingvellir har det opp gjennom årene blitt bygget flere veier, og det har vært mye kontroverser rundt dette. Siden det er en nasjonalpark har man innført lavere fartsgrenser innen nasjonalparkens grenser (50 km/t mot 90 km/t ellers). Det er dog ikke alle som respekterer dette, og med mye trafikk, islendinger som ønsker å komme seg fortest mulig til og fra Reykjavik, og store biler, frykter man at nitrogenutslippene skal forurense vannet og gjøre det mindre klart (Jónasson og Hersteinsson 2011).²⁸

---

²⁸ Se også nyhetsartikler om temaet (Thingvellir National Park, april 2013), der det blant annet blir hevdet at biltrafikken har økt med hele 85% i første kvartal av året fra 2012 til 2013.

Forsøpling er også et problem, både av folk som kjører gjennom parken til og fra hyttene sine, av fiskere, campere og turister. Det har blitt forsøkt å redusere forsøplingen blant annet gjennom å forby fiske nattetid, men dette forbudet vakte store protester. Argumentene gikk på at Thingvellir tilhører alle islendinger og at man dermed ikke kan innføre ferdselsbegrensninger. Dette er et sted for alle, og det står det til og med i loven. Prinsippet om allemannsrett stod altså sterkt. Dette handler også om problemstillingen om bruk kontra vern, og at folk føler eierskap til stedet. Hvem som er "lokal" her kan dermed problematiseres.

På slutten av 1800-tallet ble det plantet granskog på Thingvellir – en art som egentlig er totalt ukjent for Island. Jónasson og Hersteinsson (2011) påpeker at denne granskogen "forurenser" det klare vannet gjennom nitrogen som gjør vannet uklart. I tillegg hevder noen at den ikke hører hjemme der, et sted som opprinnelig bare har bjørkekratt. Den plantede granskogen skjemma dermed landskapets renhet, og blir en "matter out of place" (Douglas 1966). Dette spiller på en forutinntatt ide om hva som er islandsk natur og at denne må holdes ren, noe jeg vil diskutere nærmere i kapittel 6.²⁹

Den store turisttrafikken utgjør også en trussel mot naturens renhet og stillhet, som paradoksalt er Islands og Thingvellirs største trekkplaster. Her kommer vi inn på et spennende tema om naturen som en opplevelse, der naturens fremste salgsvare er stillheten og refleksjonen. Naturen skal være fri for mennesker og blir dermed markedsført som en motsetning til kultur. Stillheten blir en knapp ressurs og naturens renhet står i fare. Det faktum at stedet er svært mye besøkt av turister bidrar til at stedet får en tvetydighet. Stedet kan ha både en hellig og en profan dimensjon gjennom å på samme tid indikere en sakral inspirasjon (den rene naturen) og en lystbetont opplevelse. Turistene kan være en form for "social pollution" (Urry 1995) og en forringelse av 'deres' (islendingenes) sted (Meethan 2001). Jeg diskuterer turismen i kapittel 4, og natur-renheten i kapittel 6.

Det perfekte nasjonalsymbolet?

Hálfðanarson (2000) omtaler Thingvellir som det perfekte nasjonalsymbolet i den forstand at det er et nøytralt symbol fordi det ikke er forbundet med interne stridigheter eller konflikt, men snarere et symbol på enighet. I tillegg tilhører stedet *hele* nasjonen, og det er assosiert med en enestående

---

²⁹ En kobling her kan ses til spørsmålet om kongekrabben i Norge, og at denne egentlig ikke hører hjemme i norske farvann.

naturskjønnhet, som representerer naturkreftene landet har blitt formet av. Thingvellir symboliserer dermed både natur og historie – det moderne Islands fremste salgsvare og hovedkilder til nasjonal stolthet (Hálfðanarson 2000: 23). I dagens turistindustri på Island er det likevel først og fremst naturen som er det store trekkplasteret. Ser man på turistbrosjyrene så er det naturen som markedsføres i stor skala, og de aller fleste brosjyrene og nettsidene har fotografier av storslått natur (uten mennesker) som innbyr til eksepsjonelle opplevelser (Urry 1995; Bærenholdt et al. 2004). I turistbrosjyrer blir den islandske naturen gjerne omtalt både som mystisk, spektakulær og kraftfull. At Thingvellir har en slik *enestående* natur gjør at stedet blir en representasjon av Islands unike kvaliteter. At landskapet i tillegg er knyttet opp mot en så viktig nasjonalhistorie, gjør stedet til noe helt spesielt. Historien er innvevd i landskapet, og landskapet er vevd inn i historien. Thingvellir er dermed både natur og kultur på samme tid, ved at de to ligger i en slags uadskillelig symbiose der de er avhengige av hverandre for at stedet skal gi mening. Dette gjør Thingvellir til et helt spesielt kraftfullt sted, og det er ikke vanskelig å forstå utsagn som at Thingvellir er ”where the heart of the Icelandic nation beats”, som tidligere statsminister Davið Oddsson uttrykte det (sitert i Hálfðanarson 2000: 5).

I neste kapittel vil jeg se nærmere på Thingvellir som et verdensarvsted, hvilken eventuell betydning dette har, og hvilket syn på landskap, kultur og natur dette impliserer.

3 – OUTSTANDING UNIVERSAL VALUE – Thingvellir som verdensarv

They say everything changes – world heritage sites don't.

- Kommentar på You Tube³⁰

Thingvellir står siden 2004 på UNESCOs liste over verdens kultur- og naturarv. Dette gir stedet tilsynelatende en høy status globalt sett, i og med at det kun er unike steder med «outstanding universal value» som kommer på listen. UNESCOs konvensjon for verdensarv ble vedtatt i 1972, og fylte 40 år i 2012. Målet var å bevare og forevige natur- og kulturminner. I dag består listen over steder som har fått betegnelsen UNESCO Verdensarvsted av nærmere ett tusen steder (981 per 31.03.2014) fordelt på 160 land. Konvensjonen spiller på en ide om å ta vare på noe som er i ferd med å forsvinne, der fortiden tilsynelatende blir idealisert og opphøyd og forandring ses på som den største fiende. I nomineringen av Thingvellir vektla man også at stedet har nærmest essensielle kvaliteter i form av at fortiden rettfærdiggjør stedets status i nåtiden. Dette vises for eksempel gjennom hvordan nominasjonsdokumentet for Thingvellir begynner; med et nasjonalromantisk dikt fra Islands store romantiske dikter Jónas Hallgrímsson (1807-1845):

Eastward, stony steeps are leaping
stalwartly from Raven Gorge;
westward, walls of rock are keeping
watch above our nation's forge.
Grímur Goatshoe, sage and clever,
grasped the promise of this place:
Almanna Gorge, *on guard for ever*,
girds the councils of my race.
(Nominasjonsdokumentet s.1, min uthevelse)

Diktet omhandler fjellet Skjaldbreiður og naturen på Thingvellir, og stedets evighet fremheves – noe som alltid har vært der og alltid vil være der. I dette kapitlet ønsker jeg å redegjøre nærmere for UNESCOs prosjekt ved å se på hva konvensjonen går ut på, og hvilken betydning dette har på Thingvellir.

---

³⁰ Kilde: You Tube (2012)

UNESCOs prosjekt

I verdensarvkonvensjonens operasjonelle retningslinjer (*Operational Guidelines*) heter det at:

The cultural and natural heritage is among the priceless and irreplaceable assets, not only of each nation, but of humanity as a whole. The loss, through deterioration or disappearance, of any of these most prized assets constitutes an impoverishment of the heritage of all the peoples of the world. Parts of that heritage, because of their exceptional qualities, can be considered to be of "Outstanding Universal Value" and as such worthy of special protection against the dangers which increasingly threaten them. (UNESCO World Heritage Centre 1992-2014e)

UNESCOs påstand er her at verdensarvstedene har en universell verdi for hele menneskeheten, og således kan disse stedene påstås å utgjøre en egen liga av steder. Å komme på denne listen av verdensarvsteder gjør dermed at stedene likestilles som universelle for menneskeheten og de inngår i et nettverk av steder med slik enestående verdi. Å stå på denne listen gir ikke bare den høyeste grad av vern et sted kan få, men tilsynelatende også den høyeste grad av status som sted. Men status for hvem? Dette er et spørsmål jeg kommer tilbake til. "UNESCO oppfordrer til identifisering, beskyttelse og bevaring av kultur-og naturarv i verden som anses å være av enestående verdi for menneskeheten", heter det på UNESCOs egne hjemmesider (UNESCO World Heritage Centre 1992-2014a, min oversettelse). Det er flere aspekter ved UNESCOs ideologi, hvis man kan kalle det det, som kan diskuteres. Jeg vil her både gå litt inn på bakgrunnen for opprettelsen av verdensarvkonvensjonen, tankegangen bak, og kritiske aspekter ved den.

For det første kan det stilles spørsmålstegn ved hvor universelle disse stedene egentlig er, siden omtrent halvparten av stedene på listen er å finne i Europa og Nord-Amerika. Italia er det landet i verden med flest steder på verdensarvlisten, med hele 49 steder innskrevet. De fleste stedene er kategorisert som «kulturelle» steder (759), noen som «naturlige» (193), og et fåtall (29) som «mixed», altså både natur og kultur. Island har to steder på listen, Thingvellir nasjonalpark, og øya Surtsey, som er kategorisert som henholdsvis «kultur» og «natur». Thingvellir ble, som Islands første verdensarvsted, innskrevet på listen i 2004 som et «kulturlandskap», som da var en forholdsvis «ny» kategori. UNESCO World Heritage Centre definerer kulturlandskap som «combined works of nature and humankind, they express a long and intimate relationship between peoples and their natural environment» (1992-2014d). Det handler om hvordan mennesker har gjort nytte av og forholdt seg til sine omgivelser. Definisjonen viser dermed til at folk er med på å *skape* steder. Kategorien har vært i bruk av UNESCO siden 1992, og antyder et forsøk på å se kultur og natur i sammenheng og ikke adskilt. Dette ser jeg som en positiv utvikling.

Verdensarv handler først og fremst om vern – å ta vare på noe som er i ferd med å forsvinne eller på annen måte er truet. Fortiden opphøyres på mange måter som autentisitetens ideal som må beskyttes mot nåtidens og fremtidens omveltninger. I konvensjonen fra 1972 heter det blant annet at

the cultural heritage and the natural heritage are increasingly threatened with destruction not only by the traditional causes of decay, but also by changing social and economic conditions which aggravate the situation with even more formidable phenomena of damage or destruction;

deterioration or disappearance of any item of the cultural or natural heritage constitutes a harmful impoverishment of the heritage of all the nations of the world,

parts of the cultural or natural heritage are of outstanding interest and therefore need to be preserved as part of the world heritage of mankind as a whole, (UNESCO World Heritage Centre 1992-2014c)

UNESCO argumenterer her for at kultur- og naturarven er truet av destruksjon, og at denne arven er så enestående og av betydning for hele menneskeheten, noe som gjør en slik konvensjon nødvendig. Konvensjonens begynnelse startet med byggingen av Aswan-dammen i Egypt, som kom til å oversvømme dalen med de gamle Abu Simbel-templene. I 1959 lanserte UNESCO dermed en redningskampanje der områdene som ville bli oversvømt ble arkeologisk undersøkt, og templene ble tatt ned, flyttet til et tørt sted og bygget opp igjen. Kampanjen kostet rundt 80 millioner dollar, der halvparten var donert av 50 ulike nasjoner. Suksessen førte til flere lignende kampanjer, og etter hvert til *the Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage* som ble vedtatt i 1972 (UNESCO World Heritage Centre 1992-2014b).

Steder er først og fremst lokale, ikke først og fremst globale?

I konvensjonen heter det eksplisitt at vern av slik arv på nasjonalt nivå ofte er mangelfull og utilstrekkelig, slik at det er nødvendig med et overordnet *verdensvern*. Hvem er det så denne arven egentlig tilhører? I følge UNESCO synes det å være hele menneskeheten. Den er til og med universell, hevder de. Og ikke nok med det, *verdien* av slik arv og slike steder er det også. Dette står i skarp kontrast til en antropologisk forståelse av steder som unike og sosialt skapte. De er først og fremst lokale – og ikke først og fremst globale. Dette er et synspunkt blant andre Tilley (1994) står for. Han hevder:

The specificity of place is an essential element in understanding it's significance. It follows that the meaning of space always involve a subjective dimension and cannot be understood apart from the symbolically constructed lifeworlds of social actors. Space has no substantial essence in itself, but only has a relational significance, created through relations between peoples and places. Space becomes detotalized by virtue of its relational construction and because, being differently understood and

produced by different individuals, collectivities and societies, it can have no universal value. What space is depends on who is experiencing it and how (Tilley 1994: 11).

Sted er relasjonelt og subjektivt erfaringsbasert, i følge Tilley, og ikke noe essensielt og universelt som har den samme verdien overalt og for alle. Tilleys standpunkt er det vi kan kalle romantisk, og han argumenterer her for det partikulære. Men det er vel ikke slik at det allmenne overhodet ikke finnes? Antropologien handler nettopp om å veksle mellom det universelle og det partikulære. At mennesker ikke har noen felles verdier blir også feil. Ronström (2008) påpeker at UNESCOs verdensarvsteder er den mest globaliserte formen for kulturarv, og et forsøk på å skape en global virkelighet ved å implementere enestående universelle verdier på det lokale nivået. Total relativisme og at steder kun har verdi for de lokale selv, er heller ikke veien å gå. UNESCO kan derfor berømmes for å forsøke å bygge opp under noe fellesmenneskelig, slik jeg ser det. UNESCO selv vil nok også mene at de ivaretar et mangfold i verden, at diversitet er en verdi i seg selv og ikke at alt de verner om er eller skal være likt.

Problemet er derfor kanskje ikke at de utvalgte verdensarvstedene har verdi for «alle», men heller at «kultur» blir avsosialisert og avpolitisert for å komme med i «samlingen»? Dette er et perspektiv Thomas Hylland Eriksen (2001) synes å stå for. Han kritiserer UNESCO først og fremst for deres bruk av kulturbegrepet og referer til UNESCO-rapporten *Our Creative Diversity* (World Commission on Culture and Development 1995). Eriksen hevder UNESCOs kulturbegrep bygger på en klassisk romantisk modell der de ser på kultur som avgrensede enheter med egne verdisett og praksiser – som øyer – og kaller det «an archipelago vision of culture» (Eriksen 2001: 13). Kultur betraktes her som forskjeller – det som markerer grenser og avstand mellom grupper. Det i seg selv er legitimt nok, og er også i tråd med Barths grenseteori (1969). Forskjeller er viktig, men UNESCOs betraktning av kultur blir for snever ved at de ser ulike kulturer som isolerte fra hverandre og glemmer at verden er dynamisk. Dette «exoticist bias» (Eriksen 2001: 5) kan muligens ses som en slags orientalisme, eller eksotisme, gjennom sin stereotypisering av «kulturer». Dette er uheldig for en organisasjon som har som overordnet mål å bygge fred, hevder Eriksen (ibid.). Kultur betraktes av UNESCO som kunstnerisk produksjon, noe som kan pluraliseres, noe som har med arv, «røtter» og autentisitet å gjøre. Eriksen etterlyser en større grad av konkretisering og hevder UNESCOs kulturbegrep stort sett handler om estetisk verdi heller enn moralsk verdi. Det sosiale aspektet er utelatt i UNESCOs kulturbegrep. Identitetspolitikk, kulturelle rettigheter, og global etikk, er temaer Eriksen etterlyser. I en verden der de fleste kriger finner sted innenfor nasjonsgrenser og ikke i mellom, er dette temaer som en så stor og politisk orientert organisasjon som UNESCO ikke burde ta lett på (Eriksen 2001: 7).

Jeg vil også legge til at et slikt syn på kultur bygger opp under en betraktning av natur og kultur som polariteter.

Thingvellir og UNESCO

Bakgrunn og kriterier for innskrivelse

Estetisk verdi og visualitet er også sentralt på Thingvellir, som ved de fleste turistattraksjoner. Men i det daglige på Thingvellir handler det ut i fra min oppfatning ikke så mye om “kultur” men aller mest om geologi. På de fleste omvisninger jeg deltok på og hos de fleste turister jeg kom i snakk med, var det først og fremst plateskillet, å kunne stå mellom kontinentene, og den dramatiske topografien som var i fokus. Det er mindre fokus på de kulturhistoriske aspekter, altså menneskenes innvirkning på stedet og parlamentstiden. Jeg skal ikke overdrive forskjellen i vektleggelse her, for begge deler blir nevnt, men dette står uansett i sterk kontrast til UNESCOs kriterier for innskrivelse på verdensarvlisten der det i Thingvellirs tilfelle fokuseres *utelukkende* på det kulturhistoriske:

Criterion (iii): The Althing and its hinterland, the Þingvellir National Park, represent, through the remains of the assembly ground, the booths for those who attended, and through landscape evidence of settlement extending back possibly to the time the assembly was established, a unique reflection of mediaeval Norse/Germanic culture and one that persisted in essence from its foundation in 980 AD until the 18th century.

Criterion (vi): Pride in the strong association of the Althing to mediaeval Germanic/Norse governance, known through the 12th century Icelandic sagas, and reinforced during the fight for independence in the 19th century, have, together with the powerful natural setting of the assembly grounds, given the site iconic status as a shrine for the national. (UNESCO World Heritage Centre 1992-2014f)

Det er interessant å merke seg denne dissonansen. I de fleste turistbrosjyrer fremheves Thingvellir som en turistattraksjon nettopp i kraft av å være et spesielt geologisk fenomen. Flere turistguider jeg snakket med påpekte viktigheten av å kunne noe om geologi for å være interessante for turistene. Den virkelig store turistmagneten er nemlig å kunne stå med en fot i hvert kontinent (selv om dette egentlig er en hvit løgn). At stedet er hjem til Islands parlamentariske historie og således nasjonens vugge, blir noen ganger bare nevnt som i en bisetning. Da man søkte om å få Thingvellir med på verdensarvlisten ville man gjerne ha med naturaspektet, altså geologien, og dennes universelle og enestående verdi ble også nøye beskrevet i søknaden. Likevel var det kun de kulturhistoriske aspektene UNESCO tok hensyn til da de skrev stedet inn på listen ut fra kriteriene *iii* og *vi* som nevnt. Jeg mener det blir feil, både av UNESCO og av turistindustrien, å kun fokusere på ett aspekt (enten kultur eller natur). De er nødt til å ses i sammenheng for å få frem helheten til stedet. Sigmundur illustrerte dette fint med et eksempel på en serie-nominasjon han mente var poengløs; nominering av en radiostasjon der kun avsenderstedet ble tatt med og ikke mottakerstedet. Helheten forsvinner.

Hva er da vitsen? Det jobbes nå med å få utvidet nominasjonen av Thingvellir til å også gjelde naturaspektet, og dette har stått på den såkalte tentative listen siden 2011.

I møte med Margrét Hallgrímsdóttir, direktør for verdensarvkommisjonen på Island, fikk jeg høre litt mer om prosessen med nomineringen av Thingvellir som begynte i 2001.³¹ Først var man usikker på om man skulle nominere Thingvellir eller Vatnajökull, men valget falt på Thingvellir fordi stedet har mer helhet: «Det er ikke 'bare' natur», som hun sa. Thingvellir hadde også det som krevdes: klare grenser, det var første nasjonalpark på Island, og det var et kulturlandskap. Margrét er opptatt av å tenke på helheten og sier at det før var mer fokus på å bare se ting som natur. Selv om det bare var den gamle nasjonalparken som ble nominert (grensene for nasjonalparken har blitt utvidet), jobbes det med å få til en utvidelse som gjelder for hele området og hele sjøen. Hun synes også det er viktig å tenke på den nordiske sammenhengen som Thingvellir er en del av. Nå jobbes det også med en serienominasjon av vikingsteder i Nord-Europa, der Thingvellir er med for å representere gamle tingsteder. Hun forteller at de møtte mye motgang i begynnelsen av nominasjonen av Thingvellir. Folk visste ikke hva det gikk ut på, folk følte seg ikke hørt. Dette gjaldt for eksempel sommerhuseierne på Thingvellir. Men Margrét synes det er viktig å poengtere at Thingvellir skal være et sted for alle islendinger og alle gjester, og ikke bare for rike folk med sommerhus der. Det var nesten ingen som hadde hørt om verdensarv før eller som visste hva det var, og en del misforståelser oppstod. Mange trodde man mistet suvereniteten og retten til å bestemme over egen kulturarv, og det var mye fokus på dette med å miste makt og folk var redde for det. I tillegg mente flere at man ikke trengte utlendinger for å fortelle oss (islendinger) at det er et unikt sted, forteller Margrét. Dette kan ses i sammenheng med det jeg har nevnt tidligere om at islendinger tilsynelatende har et sterkt behov for autonomi og vil være sin egen lykkes smed med tro på egen handlekraft og nedtoning av andres påvirkningskraft.

Status for hvem?

Det er svært lite snakk om at Thingvellir står på UNESCOs verdensarvliste slik jeg opplevde det. Eiríkur sa til og med at han ofte glemmer at stedet står på listen selv og derfor ikke nevner det på sine omvisninger. Det er heller ikke veldig synlig at stedet er på verdensarvlisten, med kun en liten bronsefarget plakett og av og til et hvitt UNESCO-flagg oppe ved besøkscenteret. Slik sett virker det i det hele tatt av liten betydning. Magnús fortalte meg at det ikke var lov å flagge med UNESCO-

---

³¹ Hun er også direktør for Nasjonalmuseet på Island, *Þjóðminjasafn Íslands*. Hun ga meg tillatelse til å bruke hennes fulle navn og tilhørighet.

flagget på den ene flaggstangen mens det islandske hang på det andre ved siden av. Man måtte velge, og tilsynelatende valgte man oftest det islandske. Jeg vet ikke grunnen til denne regelen, men det er i alle fall interessant å merke seg. Det kan tyde på at man ikke ønsker å assosiere UNESCO med Island, eller omvendt. At verdensarv er lite kjent på Island har nok også sammenheng med at det er et relativt nytt fenomen der, i forhold til for eksempel Norge som har vært med helt siden 1979 og nå har hele sju steder på listen, mens Island kun har to. Verdensarvstatusen synes å være en inadekvat og ugyldig status på det lokale nivået. Dette henger sannsynligvis sammen med at det er andre statuser eller trekk ved stedet som står sterkere, slik som for eksempel det geologiske og naturmessige. Dessuten har jeg allerede hevdet at verdensarvstatusen svekkes av at den ikke betrakter stedets helhet og kun fokuserer på visse aspekter isolert sett. I tillegg er det som det fokuseres på i kriteriene delvis ugyldig og omdiskutert. Dette gjelder for eksempel fokuset på at det finnes rester etter bosetning. Hrafnkell, en guide og forfatter jeg ble litt kjent med, uttrykte dette med status ganske godt da han fortalte meg denne historien: «Some years ago some teachers from Finland and Denmark were here in Iceland. I took them on a tour to Thingvellir, and when at Thingvellir one of the Danes was suddenly not feeling so well. I asked if everything was alright and he could only express that he was so overwhelmed by the senses. In such a state of mind, why would anyone mention UNESCO?»

Fig. 7: UNESCO-skiltet ved Hakið/Besøkscenteret

Sigmundur, en av de ansatte, uttrykte stor skepsis og kritikk av hele verdensarvsprosjektet. «Ikke får vi mer penger på grunn av det, og ikke får vi flere turister heller – de kommer jo uansett.» En sjelden gang kommer det turister som vil fotografere «verdensarven», men generelt hevder Sigmundur at folk ikke kjenner til det noe særlig. Delvis har de skyld i det selv også sier han, siden det ikke er veldig promotert. Likevel synes han det er viktig for de som jobber der og som jobber med stedet – som «branding» og varemerke. Han forteller at det er essensielt å ha en forvaltningsplan for å komme med på listen. Mange fattige land har problemer med dette, og Sigmundur spør da hva som er vitsen med verdensarvlisten. Han sammenligner verdensarvlisten noe skøyeraktig med Guinness Rekordbok – man sitter spent og venter på resultatet om man kommer med. Eller man kan sammenligne det med Melodi Grand Prix, sier han – som en talentkonkurrans full av spenning. «World heritage has become a victim of its own success», sier han og peker på problemer med masseturisme og slitasje.

Thingvallanemnd kom våren 2013 med forslag om å innføre fiskeforbud på Thingvellir nattetid. Hovedargumentet for å innføre forbud mot fiske om natten gikk på at fiskerne forsøplet og bråkte. Ved å innføre et nattefiskeforbud mente de at forholdene ville bedre seg, og at andre som campet i området ville få mer fred og ro. Fiskerne selv argumenterte sterkt i mot dette og mente de gjennom et forbud nattetid ville bli frastjålet friheten og allemannsretten. På hjemmesiden til fiskerforbundet var det for eksempel bilde av et blikkstilte Thingvallavatn badet i et vakkert sommernattslys med teksten « Dette vil de ta fra oss! » Dette er igjen et tegn på at allemannsrett og autonomi er viktig for islendinger. Verdensarvstatusen kan til en viss grad sies å gå på akkord med dette kravet.

Selv om verdensarvstatusen synes å ha liten betydning i det daglige på Thingvellir, er det interessant å se at det blir brakt på bane som et argument man slår i bordet med i visse situasjoner. Direktøren for Thingvellir var i et møte med fiskerne i forbindelse med denne konflikten hvor han minnet om at Thingvellir er et verdensarvsted, og at folk må lære seg respektfull oppførsel deretter (Morgunblaðið 9.4.2013). Det er også flere aspekter ved Thingvellir som går på akkord med forvaltningsplanen og UNESCOs krav. Dette gjelder for eksempel turistnæringen der busselskapene etterlyser større parkeringsplasser, større veier og flere fasiliteter. UNESCO med sine forvaltningskrav setter en stopper for dette, da det ødelegger den «outstanding universal value» som Thingvellir har. De vil til og med ha vekk den ene parkeringsplassen, som er en svært synlig asfaltert firkant fra

besøkscenteret og utsiktsplassformen. Magnús, en ansatt på Thingvellir, sier at busselskapene ikke vet om disse planene, ikke enda. Dette «ikke enda», kan vitne om en type hemmelighet der man prøver å tilfredsstille begge sider – både UNESCO og turistnæringen. Siden de er en del av begge deler, er det visse avveininger man må foreta og kompromisser man må inngå, noe dette utsagnet vitner om.

Fig. 8: Fiskere ved midnatt på Thingvellir i mai måned.

Verdensarv i status quo?

Selv om det er mange aspekter ved UNESCOs verdensarvprosjekt å være kritisk til, virker det også som det finnes mange lyspunkter. Å gjøre folk stolte over og kanskje til og med mer bevisste på sin egen kulturarv er ett aspekt. Selv om folk kanskje ikke er så opptatt av verdensarvstatusen i det daglige på det lokale nivået, setter det likevel steder og mennesker «på kartet». De blir sett utenfra, og det kan igjen gi en styrket identitetsfølelse. Sigmundurs utsagn om at det er et viktig varemerke kan være et eksempel på dette. UNESCOs gammeldagse, essensialistiske og romantiske kulturbegrep er kanskje det som gir grunn for flest kritiske synspunkter. Det at nominasjonskomiteen til Thingvellir velger å begynne nominasjonsdokumentet med et dikt fra romantikken som fremhever stedets evigvarende essens, viser at UNESCOs perspektiv forplanter seg og at andre (nominasjonskomiteen)

bygger opp under argumentasjonen sin på lik måte. Politikken er tilsynelatende å vise mangfold i verden, men det som skjer i realiteten er at stedene på verdensarvlisten blir målt opp mot hverandre med en tydelig vestlig målestokk hvor «kultur» er avsosialisert. UNESCOs klare tendens i å betrakte natur og kultur som atskilte aspekter og manglende evne til å anerkjenne helheten og de sosiale aspektene (selv om dette er under stadig forbedring), gjør at verdensarv fortsatt har en lang vei å gå før den klarer å favne en lokal gyldighet og blir noe mer enn en global elitestatus for hva som er «riktig» og «viktig» «kultur».

Som jeg vil vise i neste kapittel har nok turismen og hvordan turistene oppfatter stedet mye mer betydning. At turistene «må» besøke et slikt sted gir høyere status og gjør islendingene mer stolte over dette stedet enn en byråkratisk UNESCO-status.

4 – TURISME OG DEFINISJONSMAKT

The reality of a place is quite different from the mythology of it.

- Martin Parr om turisme³²

Jeg har i forrige kapittel sett nærmere på Thingvellir som et verdensarvsted og argumentert for at UNESCOs verdensarvstatus er en litt inadekvat status på det lokale nivået. Jeg vil i dette kapitlet se nærmere på turismen på Island som jeg mener har langt større betydning. Selv om Island er et relativt lite land og forholdsvis avsidesliggende, har det de siste årene vokst fram en enorm turistindustri på øya. I 2012 var det nærmere 700.000 besøkende til Island (Óladóttir 2013) og prognosene viser at det kan bli 1 million turister i 2016 (Iceland Review No.1,2013). I et land med skarve 320.000 innbyggere er det klart at dette vil ha betydning, og ikke minst blir turistene veldig synlige. Etter finanskrisen i 2008 var turismen en kjærkommen inntektskilde, og svært mange islendinger er nå ansatt i turistbransjen. Turisme har nå også overgått fiske som landets fremste inntektskilde. Det finnes mange kontroverser rundt hordene av turister som kommer til øya, og jeg vil gå litt nærmere inn på noen av disse i dette kapitlet. Hvilken innvirkning har dessuten turismen på islandsk tilhørighet? Og hvilke opplevelser får turistene på Island? Det er særlig den «unike» naturen som er det store trekkplasteret i den islandske turistindustrien, og jeg vil ta utgangspunkt i natur og landskap når jeg nå vil diskutere turisme på Island. Aller først litt om turisme generelt.

Om fenomenene turister og turisme

En turist kan defineres som en som søker et brudd med sin hverdag og sine vante omgivelser og rutiner. Smith (1989: 1) betegner en turist som en «temporarily leisured person who voluntarily visits a place away from home for the purpose of experiencing a change». Forandring står i fokus, og det å oppleve eller se noe annerledes. Motivene for dette kan dog variere. Turisten søker opplevelser som bryter med det ordinære ifølge Boissevain (1996). Han påpeker også at turistsmaken har forandret seg. Tidligere var det kanskje mer rekreasjon, sol, sand og sjø som stod i fokus, mens i dag er turisten blitt mer bevisst, hevder han. Turisten søker det som ikke er standard; «kultur», natur og

---

³² Kilde: The Independent 29.5.2011

«tradisjonelt» ruralt liv. Dette kan betegnes som den postmoderne turisten. Smak, motiv og hvilke opplevelser man søker henger gjerne sammen med både kjønn, alder og klasse.

Turismen henger uansett sammen med at folk har fått flere muligheter til å reise. Frihet er et viktig stikkord her, og det at folk etter hvert fikk fritid (Frykman og Löfgren 1994). Historisk kan turismen ses som en forlengelse av dannelsesreisen med formål om å utvide horisonten til den reisende og å lære om andre deler av verden. Det viktig å påpeke at også turister er ulike og søker ulike ting. Ulike typer turisme illustrerer dette, slik som opplevelsesturisme, naturturisme, charterturisme, økoturisme osv. Med tanke på Island er det mye som tyder på at turistene søker opplevelser, med ridning, bading og vandring i fjell som populære aktiviteter.

Zygmunt Bauman (1993) ser turisten som metafor på det moderne mennesket. Bauman konstaterer at et særegent trekk ved turisten er at han/hun er uforpliktet. Turisten har en frihet til å ikke knytte seg til de steder han/hun besøker. Boissevain (1996) påpeker også at turisten har en midlertidighet, eller retter sagt *befinner seg i* en midlertidighet. Dette sammen med en ulikhet mellom lokal og turist, det Smith (1989) kaller henholdsvis verter og gjester, vil på en eller annen måte påvirke destinasjonen, hevder Boissevain (1996). Turisten begjærer midlertidig (men bare midlertidig) forandring. Det betyr at turisten må, for denne flyktige tiden, legge fra seg sin gamle identitet og tilegne seg en ny, forbigående identitet. Slik sett kan vi si at turisten også ligner en slags antropolog ved å ta på seg en midlertidig identitet som ikke er ens egen.

Turisme på Island

Mye tyder på at turismen på Island i lang tid har hatt sammenheng med å oppleve en annerledes natur. Helgason (2006) skriver om noen av de første turistene som kom til Island på 1700- og 1800-tallet og at disse, stort sett britiske og mange av dem vitenskapsmenn, kom dit gjennom en fascinasjon for geologien. Dette kan ses som en parallell til turismens begynnelse i Norge, og særlig på Vestlandet, hvor det var engelskmenn som kom og som først fikk øynene opp for norske fjell. Stort sett fulgte alle de første reisende på Island den samme ruten; forbi Geysir, Thingvellir og Hekla. Dette er ikke ulikt dagens turister som for det meste følger ruten «the Golden Circle» (Geysir, Thingvellir, og Gullfoss). Foruten vikinger og sagahistorie, som i alle fall er en stor del av den islandske souvenirindustrien, tyder mye på at det fortsatt er naturen som er det virkelig store

trekkplasteret. I følge en undersøkelse om turisme på Island fra april 2013 (Óladóttir 2013) oppgir over 60 % av respondentene i undersøkelsen natur som hovedgrunn for å besøke landet.

Turisme på Island i dag

Det har som sagt skjedd en enorm økning i antall turister som kommer til Island de senere årene, og øya får nå besøk av det dobbelte av landets egen befolkning. Sigmundur sier at «det foregår en skikkelig turist-boom på Island nå!»³³ Han sier at det siste året har turismen økt med hele 20 %. For to år siden bestemte de å holde besøksenteret på Thingvellir åpent på vinteren også, mens det tidligere bare var åpent i sommersesongen fordi det kun var marked for det da. De siste par årene har vinterturismen økt enormt. I en artikkel i Fréttablaðið 19.2.2013 står det at det var hele 30 % flere besøkende i november og desember 2012 enn året før. I januar 2013 er det dobbelt så mange besøkende sammenlignet med januar 2012, i følge artikkelen. Jeg skal ikke forsøke å gi en helhetlig forklaring på hvorfor denne økningen har skjedd, men nevne noen sannsynlige faktorer som jeg ser og som folk jeg snakket med fortalte meg. Økt markedsføring av Island som destinasjon, og også som vinterdestinasjon er en faktor. Tidligere hadde man en markant turistsesong på sommeren, mens nå er det turistsesong hele året. Sigmundur sa at selv om de som nasjonalpark ikke bruker en eneste krone på markedsføring, kommer turistene i hopetall likevel. «Vi burde nesten bruke penger på å markedsføre at turistene IKKE skal komme hit!» spøkte han. Island har også blitt en billigere destinasjon etter finanskrisen, og utbruddet på vulkanen Eyjafjallajökull i 2011 gjorde at Island fikk mye oppmerksomhet.³⁴

Sigmundur forteller at nå på vinteren kommer det ofte store grupper etter stengetid (kl. 16). Etter at de ansatte har dratt for dagen kan det komme så mange som tusen turister, sier han, og det er for å se på nordlyset. Thingvellir har blitt et sted for nordlyssafari, og et økt markedsfokus på nordlys er også en del av forklaringen på den økte vinterturismen. Sigmundur sier at nå på vinteren er det rush med turister på Thingvellir på morgenen sånn i 09-10-tiden, og på ettermiddagen igjen. På sommeren er det rush hele tiden, sier han. Da er det i følge ham nærmest umulig å komme seg

---

³³ Sigmundur snakket tidvis norsk-dansk med meg.

³⁴ Utbruddet førte til at mange ble såkalt «askefast» på flyplasser i Nord-Europa, og mange internasjonale TV-kanaler dekket utbruddet. Mange reportere hadde vanskeligheter med å uttale navnet på vulkanen, og dette er noe islendingene liker å tulle med. Guiden vår da jeg var med på turen «the Golden Circle» forsøkte å lære oss å uttale navnet riktig, og dette var også noe Unnur lærte meg. Jeg var ganske stolt over at jeg fikk det til, og opplevde også at islendinger ble glade når jeg fikk til å uttale det riktig. Det har også blitt laget og lagt ut mange klipp på You Tube der man vitser med uttalen eller harselerer med utlendingers manglende evne til uttale det riktig. Dette er også en måte å distingvere «oss» fra «de andre» - gjennom det særegne islandske språket som man da ser som så spesielt at ingen andre enn de selv behersker det. Se appendiks om uttale.

framover og bevege seg rundt fordi det er så mange turister. Jeg ble fortalt dette en rolig dag i februar og tenkte at det måtte være en smule overdrevet. Men jeg ble svært overrasket da jeg var der i juli. Folk parkerte overalt! Parkeringsplassen ved besøksenteret var overfull, og både biler og busser stod langs veien og i grøftekantene. På utsiktsplattformen var det kø for å få sett utsikten, det var kø for å ta bilder visse steder, og tidvis også kø for å komme seg rundt på parlamentsområdet.

Fig. 9: Parkering langs veien på Thingvellir i juli måned.

Holdninger til turismen

Da jeg kom til Island i januar, ble jeg også overrasket over hvor mange turister som var å se i gatene. Jeg hadde ikke trodd det skulle være noe særlig turister der på vinteren. Da jeg satt på en kafe i Reykjavik i februar sammen med Unnur sa jeg til henne at jeg var overrasket over dette. Jeg spurte henne hva hun synes om alle turistene som er her, og hun sa: «I think it's a good thing. It gives opportunities. They provide people with work and makes it possible to have a lot of cultural events and different things. Like this café. It would maybe not have been open at this hour (22) in the wintertime because there are too few people otherwise.» Hun påpekte at turistene også blir ekstra

synlige i et så lite land, eller som hun sa: "It's a big country, but a small nation". Dette var et av de få positive synene på turisme som jeg hørte under mitt opphold; at det gir jobber og muligheter. Ellers var det stort sett negative konsekvenser som ble trukket frem, med nedtråkking av natur og overfylte steder.

En dag jeg satt og ventet på bussen i sentrum av Reykjavik observerte jeg en islandsk kvinne på rundt 40 som veiledet et eldre turistpar om hvilken buss de skulle ta og til hvor de skulle ta den. De takket henne veldig og hun ga dem et litt oppgitt smil. Etterpå kom hun og satte seg i busskuret ved siden av meg og sa ett eller annet på islandsk med en oppgitt mine og det eneste jeg forstod var ordet «utlendingur!» og jeg tolket det som hun snakket oppgitt om turistene hun nettopp hadde hjulpet. «Sorry, I don't speak Icelandic», sa jeg litt småflau og hun rullet med øynene. «But yeah, utlendingur», sa jeg. Hun sa: «I kinda feel responsible for them you know». Jeg: «Yeah, I guess many of them are a bit lost». «Oh yes!», sa hun. Hun spurte hvor jeg kom fra og da jeg sa jeg var fra Norge, sa hun at «well...then you are not THAT much of an utlendingur».

Denne episode vitner om at det finnes en del fordommer og stereotypier om turistene; at de er dumme, uvitende og ikke klarer seg selv. Denne damen sa hun følte et ansvar for å ta vare på turistene og hjelpe dem, men kroppsspråket hennes mens hun gjorde det vitnet om en nedsettende holdning, selv om det var hun som tok kontakt med dem.

Med GoreTex og speilreflekskamera i en sølvgrå Toyota Yaris

Appropriering av landskapet

Turistene er som sagt veldig synlige på Island, og mange av dem velger å leie egen bil og kjøre rundt. Mange leier gjerne en liten bil, som Toyota Yaris, noe som også viser hvem som er turist ute på veiene. De har ofte GoreTex-klær og et stort speilreflekskamera dinglende rundt halsen. De fleste holder til i Reykjavik og besøker området rundt og sørkysten derfra, mens noen også legger ut på tur rundt «Ringveien», Highway no. 1, som går rundt hele Island. Mange fosser besøkes, og mange bilder tas. En annen populær aktivitet blant turistene på Island (særlig leiebil-turistene) er å bygge små

varder. Her og der rundt om på øya ser man små sorte varder bygget av lavastein.³⁵ Dette er også en måte å forholde seg til landskapet på, og å være en aktør i det. Slik som det å ta bilder fra turen er en måte å produsere minner for fremtiden, et bidrag til narrativet om sitt levde liv, og å ha noe igjen fra turen, kan vardebyggingen ses som det motsatte; en måte å legge igjen noe av seg selv i det besøkte landskapet. Dette kan forstås gjennom sandslott-metaforen til Bærenholdt et al. (2004) hvor naturen blir rekonstruert som et sosialt rom gjennom den kroppslige byggingen av sandslott (som man gjerne gjør sammen med noen), hvor kroppen bebor rommet. Den nokså store forskjellen er dog at til forskjell fra sandslott som bygges i sand og er forgjengelige, bygges disse vardene i stein og er relativt varige. Man legger igjen et identitetsspor etter seg i det landskapet man har besøkt. Her ses turisme som noe man aktivt *gjør*; som «performance». Stedene man besøker blir da (re-)produsert gjennom det man gjør der: klatring, samling, vandring, shopping, snakking, drikking, rusling, spising, dykking, soling, fotografering, dansing, kjøring, bygging av sandslott og så videre (Bærenholdt et al. 2004: 151).

Bygging av varde er en gammel tradisjon på Island som gjennom turistenes aktiviteter har fått en ny funksjon og betydning. Tidligere ble varder bygget for å markere en veglei, eller for å bringe lykke. Turistene har funnet en ny måte å bruke dem på, og har fylt dem med ny mening. Kanskje kan man si de har gjennomgått et meningstap, men mer riktig vil jeg mene det er å si at de har gjennomgått en meningstransformasjon. Landskapet blir gjennom slik vardebygging konkret interaktivt. Gjennom denne kroppslige approprieringen av landskapet skapes et turist-landskap, et landskap som turisten aktivt tar del i og omformulerer.

---

³⁵ Vardebygging har faktisk blitt en så populær turistaktivitet at myndighetene har måttet forby det i nasjonalparkene, fordi storstilt plukking av stein for å bygge varde fører til sår i landskapet.

Fig. 10: Turister bygger varder.

På Thingvellir er det også en del populære aktiviteter turistene kan gjøre, slik som ridning, og spesielt dykking/snorkling. Det blir markedsført med at man kan dykke i «verdens klareste vann». Dette har fått større og større popularitet, og det er innført regler på hvor mange som får dykke samtidig. I tillegg må hver enkelt dykker også betale en liten avgift til nasjonalparken. Turisme kan i dette tilfellet betraktes som konkret «performance». Det er en kroppslig opplevelse hvor sted skapes aktivt (Coleman og Crang 2002). Bading i varme kilder er en annen lignende og populær aktivitet ellers på Island, dog hvor rekreasjon og helbredelse står mer sentralt. Turisten inntar landskapet aktivt og konsumerer natur på en veldig konkret kroppslig måte. I tillegg kan landskapet ses som et direkte terapeutisk landskap. Dette er særlig med tanke på bading i varme kilder som både blir mye markedsført som helsegivende og er en yndet aktivitet blant turistene. Det er også blitt laget en rekke hudprodukter med ingredienser fra den islandske naturen, deriblant en svært populær serie fra den Blå Lagune., noe som gjør at man kan ta med seg et lite stykke islandsk natur hjem som minne.

Fig. 11: Dykking i krystallklart vann på Thingvellir. Foto: Elli Thor ©

Standardisering av opplevelser

Turistenes aktiviteter og opplevelser er gjerne standardiserte. Innledningsvis ble det nevnt at turisten søker unike opplevelser. Likevel ønsker de å se de *samme type opplevelsene* for å ikke gå glipp av noe, hevder McKercher og du Cros (2002). De vil få med seg «det viktigste» og følger gjerne en sjekkliste når de reiser rundt i landskapet, slik at de kan krysse av for «been there, done that». Det er dessuten viktig at disse stedene og opplevelsene innfrir forventningene. Geysir er et kroneksempel i så måte. Under alle mine til sammen fem besøk var det enormt mange turister der, stedet var nedtråkket og gjørmete. De fleste stod i ring rundt «Strokkur», den mest aktive geysiren, og ventet med sine kameraer på neste utbrudd som ville komme hvert øyeblikk. Denne geysiren har utbrudd anslagsvis hvert 5.-10.minutt og er dermed en enormt bra turistattraksjon i og med at man er garantert å få se minst ett utbrudd. Geysirens utbrudd symboliserer et fysisk høydepunkt og klimaks i opplevelsen (jf. jakt etter eksepsjonelle opplevelser). Sigmundur fra Thingvellir-staben, som ved et tilfelle var med til Geysir, spøkte med at de har en knapp de skrur på for å få den til å sprute. Lignende vitser har jeg også hørt andre islendinger, og også turister, fortelle om de ulike fossene på Island – at de skrur på fossen slik at turistene skal få se. Dette kan kanskje ses som en slags disneyfisering av turistopplevelsen i landskapet – at landskapet er en kommersiell fornøylespark. I

så fall gjenspeiler dette et mer amerikanisert perspektiv på natur hvor naturen blir som en vare på en markeds plass (Cronon 1995). Ulike syn på natur vil jeg komme nærmere inn på i kapittel 6 om natur.

Standardisering av opplevelser ses også gjennom regissering av besøket. Det er ikke fritt fram å ferdes overalt i landskapet, hverken på Thingvellir eller andre steder som ved fosser o.l. På Thingvellir er det opprettet gangveier, skilt med «don't walk here», informasjonstavler som står strategisk plassert, benker, utsiktsplattformer og parkeringsplasser. Alt dette gjør at man får et kontrollert, eller regissert, blikk på landskapet. Gjennom denne koreograferingen produseres utsikter, og turistene får sett det samme, fra det samme perspektivet (Bærenholdt et al. 2004). McKercher & Du Cros (2002) hevder at slik standardisering av opplevelser, hvor alle vil se det samme av samme kvalitet, fører til sightseeing heller enn dybdeopplevelser. Men turistene ønsker tilsynelatende slik standardisering av opplevelsene på de stedene de besøker. Da vet de hvordan de skal forholde seg til stedet, hva som venter dem, og hva de skal ta inn. Dette kaller Coleman og Crang (2002: 2) for «McDonaldisation of travel», som er eksemplifisert gjennom at man nesten verden over finner den samme burger-kjeden hvor man får kjøpt burgere av en garantert standard. Gjennom å oppsøke slike «kjente» ting og steder, blir turisme mer et utvidet rom for hjem heller enn et besøk inn i «det andre», hevder Coleman og Crang (ibid.). Her er det sannsynligvis store forskjeller blant turister. Som jeg vil beskrive nærmere om litt, kan man skille mellom såkalt «romantiske» og «kollektive» turister, og det er kanskje helst blant de sistnevnte at standardisering av opplevelser søkes.

Fotografering – konsum og produsering av minne

Fotografering er ofte en sentral del av det å være turist. Turisme kan betraktes som konsum av fornøyer og unike opplevelser, og det er særlig gjennom kameraet at opplevelsene konsumeres og også standardiseres. Et utdrag fra Don DeLillos bok «White Noise» illustrerer dette ganske godt:

People with cameras left the elevated site, replaced by others.
«We're not here to capture an image, we're here to maintain one. Every photograph reinforces the aura. Can you feel it, Jack? An accumulation of nameless energies.»
There was an extended silence. The man in the booth sold postcards and slides.
«Being here is a kind of spiritual surrender. We see only what the others see. The thousands who were here in the past, those who will come in the future. We've agreed to be part of a collective perception. It literally colors our vision. A religious experience in a way, like all tourism.»
Another silence ensued.
«They are taking pictures of taking pictures,» he said. (Don DeLillo, White Noise 2012: 12-13)

Her blir det påpekt at de ikke er der for å fange et bilde, men for å opprettholde det som allerede er det etablerte bildet. De ser det samme som tusenvis av turister både før og etter dem ser. De er en del av en kollektiv persepsjon og tar bilder av det å ta bilder. Dette illustrerer en ganske ekstrem form for standardisering, men det viser uansett til det ironiske og paradoksale ved turismen.

Island er intet unntak når det gjelder turistenes fokus på fotografering. Jeg observerte mange turister med store speilreflekskameraer dinglende rundt halsen. Særlig er Geysir et sted hvor fotograferingen er i fokus, og også veldig synlig. Det blir nesten som et ritual hvor turistene står rundt i ring og ser inn mot vannhullet i midten mens de holder kameraene sine klare til å knipse når det et-par sekunder lange øyeblikket inntreffer. «Klikk!» Øyeblikket kan ende i storstilt glede, eller stor skuffelse fordi man ikke greide å fange utbruddet på film. Men da er det bare å prøve igjen: opp med armene og kameraet i fokus. Jeg tror det etter hvert var mange slitne armer på Geysir.

Fig. 12: Fotografering på Geysir.

Fig. 13: Landskapet memoreres gjennom iPad'en.

Jeg var etter hvert ganske mange turer til Geysir (fem til sammen) og så det ikke som nødvendig å ta bilde av det samme stedet hver gang. Likevel opplevde jeg det som litt merkelig å stå der uten å ta bilde, siden så å si alle de andre gjorde det. Og hvem vet, kanskje kunne jeg få til et «bedre» bilde denne gangen? Det går kanskje ikke an å være turist uten å ta bilder? Susan Sontag (1977) skriver at «It seems positively unnatural to travel for pleasure without taking a camera along. Photographs will offer indisputable evidence that the trip was made, (...) that fun was had» (ibid: 9). Med en gang turistene kommer ut av bussen eller bilen så drar de frem kameraet, mobilen eller iPad'en for å knipse. Det kan virke som at det å ta bilder nesten blir viktigere enn å faktisk være der (Bærenholdt et al. 2004), fordi, tross alt, «holidays last longer in snapshots» (Kodak-reklame sitert i Bærenholdt et al. 2004: 145). Sontag (1977) skriver at fotografering er en måte å sertifisere og bevise opplevelsene på. Bell og Lyall (2002) er opptatt av at turisme (natur-turisme) kan ses som en kroppslig opplevelse (*kinaesthetic experience*), der fotografering av opplevelsen blir veldig viktig, fordi kameraet oversetter eller konverterer opplevelsen. Turisme kan ses som en selvbekreftende praksis, hvor fotograferingen ikke bare dokumenterer opplevelsene, men produserer håndfaste minner og konkrete kroppslige praksiser. Turisme blir dermed en produksjon av minner i narrativet om seg selv (Bærenholdt et al. 2004), hvor det ikke bare er «jeg reiser, derfor er jeg», men «jeg er på et bilde derfra, derfor er jeg» (Bell og Lyall 2002).

Sontag (1977) påpeker dessuten fotograferingens maktaspekt. Det er en måte for folk å innta eller besitte rom. Fotografering blir en måte å være i rommet på. Hun skriver at «To photograph is to appropriate the thing photographed. It means putting oneself into a certain relation to the world that feels like knowledge – and, therefore, like power» (Sontag 1977: 4). Sontag hevder at fotografering er en kontrollmekanisme vi utøver på verden - på vår erfaring av det og på andres oppfatning av vår erfaring. Det er dermed en måte å utøve makt gjennom kontroll på, og kan derfor knyttes til maskulinitet – subjektets makt og kontroll over objektet (landskapet). Dette skriver jeg mer om under «turistblikket» om litt.

Turisten som trussel. Det profane i det sakrale?

Da jeg spurte folk om hva de synes om Thingvellir, var svaret nesten alltid det samme; de likte stedet godt, syntes det var et spesielt sted, og hadde gjerne gode minner derfra, men (og det var alltid et «men») det var blitt altfor mange turister der nå. Ingibjörg fortalte meg at hun synes Thingvellir er et fantastisk sted, hun var der mye som barn på tur med foreldrene og har mange gode minner derfra. Men hun liker ikke så godt å være der nå, fordi det er altfor mange turister. Det var faktisk også noen turister jeg snakket med som syntes det var blitt for mange turister på Thingvellir og Island generelt. En dame i 70-årene fra Canada som jeg møtte på Thingvellir, sa hun syntes det var bra å komme så tidlig i sesongen (mai) for da var det mindre turister her. Hun hadde vært på Island for rundt 30 år siden, og var nesten sjokkert over hvor mange turister det hadde blitt her nå. Forrige gang, for 30 år siden, kunne man være mer i fred, sa hun. Jeg spurte en tilfeldig bussjåfør på Thingvellir om hva han syntes om dette stedet. Han sa: «Dette er perlan det. Men det har blitt altfor mange turister. Men det er islendingernes fel. Dom er dårliga til at planlegga og tenker bara penger. Konsekvensene kommer etterpå.»³⁶

Det er ikke bare på Thingvellir at økt trafikk ses som et problem. I en artikkel i magasinet *Iceland Review* med navnet «Keeping Paradise» (*Iceland Review* No.1,2013) påpekes det at overfylte steder forringer naturopplevelsene og legger for stort press på de enkelte stedene. Minister for miljø og naturressurser Svandís Svavarsdóttir sier i artikkelen: “The limit has been reached; Landmannalaugar can hardly handle any more people. The facilities won’t allow for it and *the aura of vastness and wilderness is gone,*” (min uthevelse). Talsmann for partiet *The Movement*³⁷, Þór Saari, blir sitert i

---

³⁶ Han snakket litt svensk-aktig, etter å ha fått høre at jeg var fra Norge, og sa han hadde en sønn i Oslo.

³⁷ Politisk parti som ønsker radikal forandring på Island på bakgrunn av finanskrisen.

artikkelen på at: “We who live in Iceland cannot enjoy what the country has to offer anymore, the majestic wild and untouched nature, because there are people everywhere. Coming to Landmannalaugar, which is spectacular, has turned into a miserable experience.” Den store turisttrafikken utgjør i følge disse utsagnene en trussel mot naturens renhet og stillhet, som paradoksalt er Islands og Thingvellirs største trekkplaster. Den store turisttrafikken går ut over de lokale – landets egen befolkning – og deres opplevelse og nyting av sitt eget land.

Magnús, en av mine informanter på Thingvellir, fortalte om en studie han hadde utført i bachelorgraden sin i geografi, der han viser at Thingvellir har fått betydelig større slitasje og blitt mer nedtrampet i 2011 sammenlignet med 2006. På Thingvellir er det satt opp både skilt om hvor det er forbudt å gå slik at trafikken er regulert, og det er bygget gangstier og gangbroer som forminsker slitasjen på landskapet. Men det er vanskelig å kontrollere alle besøkende. Dersom det er mye regn blir det veldig opptrampet og gjørmete, noe som fører til at folk gjerne går utenfor merket sti for å unngå den verste gjørmen, og slitasjen spres ytterligere. Dette var for eksempel nyhetssak i Fréttablaðið 2.5.2013, med overskriften “Besøksmassene trækker Thingvellir ned i søla”. “Hvem vil vel komme for å se skitt og gjørme?” stod det videre, og man hevdet at dette var skyggesiden med å markedsføre Island året rundt. Noen påpeker at det er en fordel å spre turistene mer over hele året, mens andre ser det som negativt at det alltid og overalt er turister på Island.³⁸

Naturen på Thingvellir kan også betegnes som sårbar, med mose og andre skjøre vekster som bruker lang tid på å vokse tilbake. I tillegg til fysisk nedtramping og forringing av vegetasjonen, er det både turister og islendinger som påpeker at stedet mister mye av sin unike kvalitet fordi det er så mye folk der. Det blir rett og slett overbefolket, og man får ikke den roen og stillheten man kunne ønske seg på et slikt hellig sted. Her kommer vi inn på et spennende tema om naturen som en opplevelse, der naturens fremste salgsvare er stillheten og refleksjonen. Naturen skal være fri for mennesker og blir dermed markedsført som en motsetning til kultur. Stillheten blir en knapp ressurs og dens renhet står i fare. Man kan kanskje si det blir “purity *in danger*” for å omformulere Mary Douglas’ kjente boktittel, og menneskemassene blir en “matter out of place” (Douglas 1966) fordi de skitner til stedene. Turistene blir både en form for “social pollution” (Urry 1995) og en forringelse av ‘deres’ (islendingenes) sted (Meethan 2001).

---

³⁸ Relevant her er Roel Puijks (1996) studie fra Nord-Norge om vinterturisme i fiskevær, der lokalbefolkningen hadde vanskeligheter med å forholde seg til turistene «off»-season.

Dersom vi betrakter Thingvellir som et hellig sted, blir turistene det profane i det sakrale med sin tilstedeværelse og sin nedtramping. Stedet er både børs og katedral på samme tid. Hastrup (1998) påpeker at Thingvellir kan være både sakralt og profant på samme tid gjennom at stedet hentyder til inspirasjon om det forgangne og den rene naturen (og vannet) som noe sakralt på den ene siden, og moderne rekreasjon og lystbetonte opplevelser som noe profant på den andre siden. Her er det muligens ikke alle turistene som er like profane, men Einarsson (1996) skriver at de kollektive turistene gjerne ses som *for* vulgære til å forstå helheten i det å være islandsk – et selvbilde som består i renhet av kultur, språk og landskap. I islendingenes øyne kan turister og andre gjennomreisende bare få en begrenset forståelse for slike hellige steder, hevder Einarsson. Det profane aspektet som turistene kan være et uttrykk for er muligens ikke like statisk som stedets sakrale aspekt, i og med at turistene bare er der en kort tid. Det sakrale er mer iboende ved stedet. Men det synes likevel å være nok til at islendinger vegrer seg mer for å dra dit.

Turismens begjær etter refortrylling

Her er vi også inne på litt av turismens paradoks. Turister ønsker å oppleve noe annerledes og gjerne unikt, samtidig som de gjerne vil se det samme – det som er på «must see»-listen. Denne standardiseringen fører til kanalisering av økt trafikk på visse steder og mindre unike opplevelser fordi man plutselig kan møte på naboen fra hjembygda på andre siden av kloden, eller fordi stedene forringes gjennom nedtramping og slitasje. At turismen henger sammen med modernitet er her igjen en interessant innfallsvinkel. Fortrylling er her et sentralt begrep. Moderniteten forutsetter avfortrylling («disenchantment»), men turismen har et begjær etter å refortrylle. På Thingvellir må man foreta visse avveininger mellom det å være en del av turismen og den underholdningsindustrien det er, og det faktum at stedet er en nasjonal helligdom.

Noen turister er også opptatt av at det skal være autentisk det de opplever. Autentisitet er dog et svært relativt begrep, og Dean MacCannell (1973) påpeker at denne ofte er iscenesatt for turistenes skyld. Turistene er likevel fornøyde med slike åpenlyst ikke-autentiske opplevelser. Iscenesatt autentisitet er autentisitet godt nok. Vertene, de lokale, er bevisste på behovet for å mystifisere den sosiale virkeligheten, noe som gjerne fører til at man overdriver og rosemalar i møte med «de andre» (turisten). At dette også kan ha skjedd overfor meg som antropolog er noe jeg har prøvd å være bevisst på.

Hva er en god turist?

Turister er som sagt ulike. Det er først og fremst de såkalte kollektive turistene som ses som vulgære og profane. Urry (1995, Larsen og Urry 2011) skiller mellom «romantiske» og «kollektive» turister. Det kan også virke som det hersker et slags hierarki mellom ulike turister, både turistene seg i mellom, og blant islendingene. De fleste islendingene jeg snakket med sa de irriterte seg over turister som ikke hadde tid til å være på det samme stedet særlig lenge, bare tok de bildene de ville ha, og hastet videre for å få med seg alt de hadde tenkt. De satte mer pris på de som faktisk tok seg god tid på hvert sted og satte seg inn i stedet og som dermed virket *oppriktig* interesserte. Det skal dog også sies at de himlet litt med øynene når turister hadde lest seg veldig mye opp på stedet og kunne «alt». Jeg spurte Eirikur om dette og han sa at han tenkte litt mer «herregud» enn at han ble stolt når han traff turister som kom igjen til Thingvellir år etter år og som hadde lest seg opp på all mulig historie om stedet som noen skikkelige nerder.

Å *beherske* landskapet virker å være sentralt på Island, også når det gjelder å klassifisere «dumme» kontra mindre dumme turister. Både når det gjelder værforhold og reiser rundt på øya i ulike typer natur virker dette å være en differensierende faktor, og det både for hvordan islendingene distanserer seg fra turistene, og hvordan de selv klassifiserer hverandre. Når en turist går seg vill i fjellet og må redde ned, går kommentarene fra islendingene på at de er «dumme» disse turistene; de har jo ikke kunnskap om hvordan de skal ferdes her. De burde ikke få lov til å ferdes fritt, er det også noen som hevder. Lilja på Thingvellir peker på at i USA må man gjerne signere på at man er skikket til å ferdes i naturen før man kan gå tur i nasjonalparkene. Hun synes dette kunne vært en ide på Island også. Unnur sier også at Island ikke er som andre steder, det er uforutsigbart og man må respektere værforholdene og ha mye kunnskap før man legger i vei. Dette er også et eksempel på at turistene ikke primært ses som individer, men som en helhetlig gruppe, «turistene», som egentlig ingen ønsker å tilhøre nettopp fordi det er knyttet mange fordommer til det å være turist. Pedregal (1996) hevder at når antallet turister øker progressivt, slutter turistene å være individer og blir stereotypier. Dette er med på å skape en oss-dem-dikotomi mellom vert og gjest.³⁹

---

³⁹ Turistene betraktes også som representanter for sine respektive land. De ansatte på Thingvellir hadde klare meninger om de ulike nasjonalitetene og hvordan de forskjellige oppfører seg som turister. For eksempel sa Magnús at amerikanerne var de som prøvde å få med seg mest mulig og som brukte minst tid på Thingvellir, mens tyskerne gjerne hadde lest seg opp på Thingvellir på forhånd og brukte god tid der. Eirikur sa at den gruppen han likte minst var indiske turister. Han hadde en gang hatt en omvisning for en indisk gruppe og de hadde ikke vært interessert i å lytte til ham i det hele tatt men var mest opptatt av å ta bilder.

Coleman og Crang (2002) påpeker også at det handler om tillærte praksiser og verddivurderinger om hva som er en god turist. Det er et spill mellom eliten og massen og det handler om smak og distinksjon, hevder de. Mye tyder på at tid er en viktig differensierende faktor her, der de som har lite tid blir betegnet som «dårlige» turister. De islendingene jeg snakket med likte stort sett bedre de turistene som tok seg god tid og som virkelig prøvde å sette seg inn i stedet.

Turistblikket

Turister og andre besøkende kan bare få en begrenset forståelse for slike hellige steder som Thingvellir, hevdet Einarsson (1996). Dog kan vi vel ikke si at én forståelse er riktigere enn andre, men turistene forstår i alle fall stedet på *en annen måte* enn de lokale som har levd med eller hørt om dette stedet i lang tid. Turistens uforpliktende og temporale væren (det å være turist som noe midlertidig) kan ses som grunnen til dette. Kompetanse og tillært kunnskap er også viktige stikkord her. En måte å se denne tillærte kunnskapen blant turistene på er at det handler om smak for å skille seg ut (Bourdieu 1995). Bærenholdt et al. (2004: 142) kaller det for «visual connoisseurship». Her har vi lært fra landskapsmaleriet, hevder de, hvor kunstnerne «scripted and choreographed the place (the beach in Skagen) as a stage to gaze at, as landscape to be visited and to be enjoyed by those touring» (Bærenholdt et al. 2004: 140). De lokale, med sin innside-bakgrunn og informasjon, har en helt annen kompetanse og kunnskap om landskapet, noe som gir en bredere forståelse, og en *annen* forståelse av stedet. Her kan vi trekke inn begrepet om blikket og *hvordan* vi ser.

Judith Okely (2001) skiller mellom begrepene «looking» og «seeing» for å forklare ulike måter å se på som henholdsvis utenfra og innenfra. Turisten kan sies å utføre «looking» som er et utenfra-blikk. Foucault betraktet blikket (sight/vision) som en menneskelig sans med svært stor påvirkningskraft. Urrys «tourist gaze» (Urry 1995, Larsen og Urry 2011) er en forlengelse av dette hvor han ser turisme som en øvelse i Foucauldiansk «gazing». Turguiden blir da den som dirigerer blikket og tolkningen, og gjør det hele til et «spectaclization of place» (Urry 1992: 5, i Knudsen et al. 2008: 3). Blikket er et kjønnnet blikk, og da et mannlig blikk fordi det er reduksjonistisk og går ut på å «legge under seg» landskap. Gillian Rose (1996) argumenterer for dette og skriver at blikket er strukturert gjennom en distinksjon mellom naturen som en feminin scene som må fortolkes, og vitenskap som bærer av det maskuline blikket og som fortolkeren. Kvinnen er bildet og det som passivt blir sett på, mens mannen er bæreren av blikket og den som utfører «gazing». Turistblikket bygger på en avstand og en

håndtering av landskapet som gir et instrumentelt forhold til landskapet, noe som er konkret eksemplifisert gjennom fotografering. Det feminine bygger på nærhet og at konkret erfaring gir kunnskap. Her blir det fristende å spørre om det islandske i seg selv er kjønnnet. Er det mer islandsk med maskulinitet, eller er det motsatt? Dette er noe jeg skriver mer om og diskuterer i kapittel 6 om forståelser av natur.

Knudsen et al. (2008) legger mindre vekt på blikket i Foucauldiansk forstand, og mer vekt på den sosiale konstruksjonen av mening i landskapet når de skriver om landskap, turisme og mening. De skriver: «just as a place's landscape is the built-up consequences of a place's identity process, so too is tourism the practice of deciphering identity from clues in the landscape of a place» (Knudsen et al. 2008: 1). Forståelse av historiske landskap er begrenset til de som har "lært" stedet, hevder de. Dette står i samsvar med min studie av Thingvellir, og jeg vil argumentere for at både historiene og stedets bredere mening kun er tilgjengelig for islendingene, og at det er essensielt å ha erfart det islandske landskapet og naturen for å kunne kalle seg islending. Jeg vil komme tilbake til dette i de to neste kapitlene.

At turisten har et visst blikk på det landskapet han/hun besøker og at dette er et utenfra-blikk som skiller seg fra de «lokales» innenfra-blikk, er ikke til å komme i fra. Likevel vil jeg argumentere for at det er mye mer enn bare blikket som spiller en rolle i turistens oppfattelse av sted. Turistens oppfattelse av sted baserer seg på bakgrunnsinformasjon og diverse verktøy som er tilgjengelig for den moderne turist, slik som Internett, guidebøker, turguider, tidligere erfaringer etc. (Knudsen et al. 2008). «Blikket» er basert på denne bakgrunnsinformasjonen, som igjen henger sammen med og varierer ut i fra både klasse, alder og kjønn. Det bygger på tillært(e) kunnskap(er). Mening er geografisk kontekstuell, og Knudsen et.al. bruker begrepene endemisk og pandemisk for å skille mellom henholdsvis lokal, innside-kunnskap og bredere utside-kunnskap. De eksemplifiserer dette på følgende vis:

a pastoral landscape may inspire a romantic sentimentality in virtually any Western tourist, but knowledge of whose homes, farms and cattle are being gazed upon is restricted to the local inhabitants. Similarly, the birthplace of a local hero may mean nothing to outsiders. However, while insider meaning is place-bound, this does not mean that landscape has no meaning to those without local knowledge (Knudsen et al. 2008: 5).

Som jeg har vært inne på før er ikke turistenes pandemiske kunnskap ensbetydende med å ikke forstå et sted, det betyr bare at de forstår det på en annen måte som ikke samsvarer med de lokales endemiske kunnskap.

Turisten som den signifikante andre?

Det er mye ambivalens knyttet til turismen på Island. Mange påpeker som vist negative konsekvenser. Men turistene representerer også en måte for islendingene å speile seg selv på. «Tourists are important to national identity and imagery of place in countries/regions dependent on the commodification of landscape as a consumer item/experience for tourism” (Bell og Lyall 2002: 22). Einarsson (1996) skriver at det typiske spørsmålet en islending spør en turist er ”How do you like Iceland?” Selvbildet til islendingene formes etter turistens svar på nettopp dette spørsmålet hevder han. Dette leder til spørsmålet om hvordan islendingene tilpasser sin historie, hva som formidles og sin retorikk i forhold til hva folk vil ha, hva turistene vil ha, og hva som ”selger”. Dette kan også ses i sammenheng med det jeg nevnte innledningsvis; at Island er en relativt ny nasjon og at identiteten er på prøve. Derfor har mer behov for bekreftelse og å bli definert, enn «gamle» nasjoner.

Motstand, kontroll og definisjonsmakt

Under mitt andre besøk på Thingvellir, fortalte Sigmundur meg at de holder visse steder hemmelige for turistene: «We don't show everything to the tourists. Some places we keep secret and only the staff knows about it.» Dette kan vise til en slags motreaksjon mot turismen og at de (de ansatte) vil beholde kontrollen og definisjonsmakten over stedet. En måte å se det på er at man har mistet litt kontroll over stedet og at det har blitt forringet av turistene, som et profant element i det sakrale. Å ha slike hemmelige steder gjør at dette likevel er «vårt»(islendingenes/ de ansattes) landskap, og turistene får bare komme så nære eller dit «vi» bestemmer. Man kan dermed hevde at det bare blir kommodifisering til et visst nivå. Dette kan også knyttes til Herzfelds (1997) begrep *disemia* fra hans studie på Kreta. Disemia betyr rett og slett «dobbel betydning», og omhandler «a formal tension between official self-presentation and what goes on in the privacy of collective introspection” (1997: 6-14). Det er en spenning mellom den offisielle selvpresentasjonen og det som foregår i det private. Han presenterer begrepet *cultural intimacy*, som går ut på at nasjonal identitet er en blanding av forlegenhet og idealisert dyd. Det som presenteres utad, til turistene, fungerer som en kontrollmekanisme, som en «hit men ikke lengre» ved å gi dem det de vil ha/det de krever, mens fortellingen innad beholder man for seg selv. Dette gjenspeiles i Stewart og Stratherns (i Førde og Magnussen 2012) begrep om *indre* og *ytre* landskap, som er skillet mellom å se (eget) landskap med hjertet, og landskapet slik turistene ser det, kun med øyet, som igjen kan knyttes til Okelys (2001) begreper *looking* og *seeing*.

Menneske ber med seg sine egne indre landskap: minner om spesifikke stader, korleis dei såg ut og korleis det kjentes å vere der. Det vi minnest – eller skaper – er landskap vi er knytt til. Slike landskap gir oss ei kjensle av å «vere heime» (Førde og Magnusson 2012: 95).

At de ansatte på Thingvellir holder visse steder hemmelig tyder også på at de er bevisste på at turistene ser annerledes på landskapet enn de selv gjør. Goffmans (1992) begreper om *frontstage* og *backstage* kan også knyttes til dette, hvor turistene bare får komme *frontstage* og får gå kun visse steder, mens det er forbeholdt mer «innvidde» å komme *backstage*. Jeg synes dog begrepet *disemia* er bedre å bruke her, fordi Goffmans begreper spiller på teatermetaforer hvor man *frontstage* hele tiden spiller et skuespill, mens man *backstage* er mer «seg selv» uten sminke. Jeg tror ikke det er helt det som skjer på Thingvellir, selv om man nok kan se Thingvellir som en teaterscene også.

Jeg var uansett heldig nok, eller flink nok til å opparbeide meg tillit til å få bli med på en «secret places tour» på Thingvellir. Her fikk jeg være med Sigmundur å gå steder turistene egentlig ikke får gå, forbi skilt med «don't walk here», og vi måtte passe godt på så ingen så oss eller fulgte etter. Det var litt spenning i dette, og vi gikk til tider ganske utfordrende steder som lignet på grottevandring. Ekstra stas syntes Sigmundur det var å vise meg et sted der vi kunne se ned på de andre turistene som gikk den «vanlige» veien. Her ble rollene byttet om hvor «the watcher becomes the watched». Turistene var normalt sett de som kom for å se på deres (de ansattes og islendingenes) sted, mens nå kunne Sigmundur «spionere» på og studere turistene.⁴⁰

---

⁴⁰ Jf. forskeren som selv ender opp med å bli forsket på, som for eksempel i Bent Hamers film «Salmer fra kjøkkenet».

Fig. 14: Spionering på turistene fra hemmelig sted.

Det kan også være et poeng i seg selv å holde ting skjult, slik som en gammel rusten comingvogn som står gjemt i et skogholt på Thingvellir. Jeg fikk være med å se denne på «the secret places tour». Denne har stått der siden 60-tallet og vitner om livet til en tømmerhogger som bodde der. Vogna er veldig forfallen, mosegrodd og med fullt av døde fluer og fuglereir inni. Sigmundur sa at de ikke vil fortelle noen om denne fordi da vil nok folk prøve å få den fjernet fordi den ikke tilhører noen egnet Thingvellir-historie. Men dette er kulturarv det også, sa han – den representerer en historie og et levd liv. Campingvognen kan ses som en slags *cultural pollution* (Urry 1995) og er en *matter out of place* (Douglas 1966) som mange ikke ville respektert hvis den ble kjent, mens den for de ansatte representerer en historie.

Fig. 15: Kulturarv?

5 – ET FORTELLENDE LANDSKAP

Place is the first of all beings, since everything that exists is in a place and cannot exist without a place.

– Archytas, kommentar til Aristoteles' Kategoriene⁴¹

I forrige kapittel argumenterte jeg for at turistene forstår steder annerledes enn de lokale. På Thingvellir er det kanskje særlig alle historiene som finnes der som de «går glipp av». Jeg vil i dette kapittelet gå nærmere inn på disse historiene, og se på hvordan landskapet, for de lokale, er et fortellende landskap. Det som gjør det spesielt interessant er at alle disse historiene er nært knyttet til landskapet. Monumenter over fortiden eller andre fysiske spor etter mennesker er det lite av. Ulike hendelser og fortellinger, både historiske og mytiske, er knyttet til konkrete steder, og sågar konkrete steiner. Jeg vil nå forsøke å ta med leseren på en vandring på Thingvellir for å avdekke en del av disse fortellingene og for å illustrere hvordan landskapet er fortellende og mnemonisk.

Fig. 16: Ned gjennom Almannagjá.

---

⁴¹ Sitert i Basso 1996: 53.

En rusletur blant historier på Thingvellir

La oss se for oss at jeg og du som leser rusler rundt på Thingvellir og utforsker stedet mens vi flere steder møter noen av de ansatte som forteller oss historier her og der.⁴² Vi starter oppe ved *Hakið*, besøkscenteret og går ned gjennom *Almannagjá* til vi støter på *Hestagjá* (hestekløften). Sigmundur forteller at folk parkerte hestene sine her mens de var på parlamentsforsamling. Videre bortover *Almannagjá* kommer vi til et sted der vi skimter en rektangulær opphøyning i gresset. Eirikur forteller at den gjengse oppfatningen er at dette er rester etter *Snorrabuð* – stedet Snorre bodde under parlamentsforsamlingene.⁴³ Det var en slags bod (*buð* på islandsk eller *booth* på engelsk) med et lite fundament som hadde telt over. Som arkeolog selv er han veldig usikker på om dette stemmer, og uttrykker skepsis over gyldigheten til de undersøkelsene som har blitt utført på dette. Likevel, - det er jo litt moro å tenke seg at selveste Snorre «bodde» her, sier han. I det hele tatt er det moro å se for seg hvordan alt foregikk, legger han til. Jeg sier meg enig i det, og tenker på hvordan det var her da Snorre var her.

Fig. 17: Spor etter Snorrabuð (opphøyning i gresset). Ved Almannagjá.

⁴² Dette er historier som de ansatte har fortalt meg, men som jeg her setter inn i den samme rusleturen.

⁴³ Snorre var *Lögsögumaður* (Lovsager) på Thingvellir i to perioder, fra 1215-1218, og 1222-1231 (Thingvellir National Park 2014).

Vi står nå ved *Lögberg*, det viktigste og mest sentrale stedet på Thingvellir, også visuelt sett. Herifra har du bredt utsyn over dalen og du er ganske synlig når du står her. Eirikur forteller at de mener den ene steinen som ligger der var stedet hvor Lovsageren stod og framsa lovene, men at dette verserer det stor usikkerhet om. Flaggstangen som står der med det islandske flagget til topps, gangbroen med alle infoplakatene og den sentrale beliggenheten (området har også form som en liten haug), gjør uansett at jeg tenker på dette stedet som særdeles viktig. Hele Islands nasjonalhistorie er sentrert rundt dette stedet. Ikke bare var det her det islandske parlamentet ble grunnlagt i år 930 og stedet hvor parlamentsforsamlinger foregikk utendørs i over 800 år. Dette var også stedet hvor den uavhengige islandske republikken ble grunnlagt i 1944. Papirene ble underskrevet her på Lögberg, utendørs, av den nye og første presidenten, Sveinn Björnsson, med store deler av nasjonen tilstede. Plakatene med bilder som henger på gangbroen her vitner om dette.

Fig. 18: Lögberg sett nedenfra med Almannagjá og den nordamerikanske kontinentalplaten i bakgrunnen.

Vi rusler videre i Almannagjá og kommer til *Drekkingahylur* (Drukningehullet). Her kommer elven Öxará ned og danner en kulp før den renner videre og ut på slettene nedenfor Lögberg. Denne kulpen ble brukt som sted for henrettelser ved drukning for kvinner som hadde blitt dømt skyldig for til eksempel utroskap og incest. Det er kjent at 18 kvinner ble druknet her, den siste i 1749. Elven er også i seg selv sagnomsust. Navnet Öxará (økse-elven/økse-åen) kommer av at noen en gang fant denne igjenfrosne elven, hugget hull i isen og mistet øksen ned i vannet. Opprinnelig rant elven et annet sted, men elveleiet ble så forandret i en tid for at den skulle renne ned til Thingvellir slik at en fikk en stabil vannkilde der under parlamentsforsamlingene. Sagnet sier også at elven ble til vin to ganger i året, forteller Magnús: «Det var to prester som holdt seg våkne på nyttårsaftnen. En av dem skulle fylle en bønne med vann i elven, men da han kom hjem igjen og skulle drikke av vannet smakte det vin. Prestene ble svært oppglødde over dette og drakk av bønne som de så satte til side. Senere på natten ville de drikke opp resten, men fant da ut at bønne kun inneholdt vanlig vann. På neste nyttårsaftnen gjorde de det samme, men denne gangen ble bønne full av blod. Prestene ble svært forbauset over forandringene i elvevannet. Under Alltinget den påfølgende sommeren ble det en stor kamp der mange liv gikk tapt. Mysteriet med elven hadde formodentlig varslet om denne tragedien.»

Fig. 19: Ved Öxarárfoss i Stekkjargjá mot Ármannsfell.

Videre langs veggen på den amerikanske kontinentalplaten, denne kløften som kalles *Almannagjá*, kommer vi inn i en del av kløften som kalles *Stekkjargjá* (sauehold-kløften). Her ruver bergveggene særdeles høyt over oss på begge sider. Sigmundur forteller at her, hvor veggene ruver som høyest, foregikk det henrettelser ved hengning før i tiden. Dette stedet kalles for *Galgaklettur* (galgesteinene), og det var menn som ble hengt her som straff for utroskap og incest. Kløften går videre rett opp mot fjellet *Ármannsfell*, som er ett av fjellene som omkranser Thingvellir. Dette fjellet sies å være hjemmet til kjempen *Ármann Dalmannsson*, Thingvellirs beskytter. I *Stekkjargjá* finner vi også fossen *Öxarafoss* – en av Islands mange kjente fossefall. Vannmengden er stor, og bruset fra fossen høres godt her i kløften.

Vel nede fra fossen igjen, nede på slettene, finner vi en sti som vi følger utover i nasjonalparken og inn i bjørkekrattet. Her er det stille og fint å være. Humrelyden fra enkeltbekkasinen er karakteristisk her på Thingvellir nå i mai. Vi passerer en og annen rype, fremdeles avslørende hvit i drakten. Vi går flere kilometer gjennom det moseklede landskapet og forbi bjørkekratt, før landskapet til slutt åpner seg. Her er det et stort område med grønt gress, steingjerder og tufter etter gamle hus. Vi er nå kommet til *Skógarkot*, et av de gamle fraflyttede bostedene på Thingvellir. «Her ville det vært fint å ha med telt en gang», tenker jeg, selv om jeg vet at det er ulovlig å telte her inne. Det er et fint sted med utsikt både til fjellene og Thingvallavatn, og et fint sted å høre på alle fuglelydene. «Og hvem var egentlig menneskene som bodde her mon tro?» På tilbaketur går vi en annen sti, og her må vi krysse en rekke sprekker og kløfter. «Hvor langt kan det være ned til avgrunnen?» Jeg opplever landskapet som uforutsigbart og håper og tror at stien er trygg.

Vel tilbake på veien går vi forbi parkeringsplassen og kommer til *Peningagjá*. Her glimrer tusenvis av mynter i vannet som er krystallklart hele 12 meter ned til bunnen. Myntene har blitt kastet ned i vannet i over 100 år for bringe lykke til alle gjennomreisende. Det sies at tradisjonen begynte med kong Frederick VIII av Danmark sitt besøk her i 1907, da man bygde en bro over kløften her for at han skulle komme seg trygt til Thingvellir. «Kast en mynt og ønsk deg noe!» Vi står og ser på hvor mynten lander. Vi kommer så til kløften *Nikulásargjá*. Her ser vi atter det krystallklare vannet som har blitt filtrert gjennom lavaen i mange, mange år. Lilja forteller at en mann ved navn *Nikulás*, som var en type distriktskommisær, skal ha begått selvmord ved drukning her på 1700-tallet. Derfor heter denne østlige delen av kløften *Nikulásargjá*, mens resten av kløften heter *Flosagjá*.

«Kom så skal jeg vise deg *Skötutjörn*», sier Lilja. «Det er best at jeg viser deg stedet selv, for det ligger litt gjemt.» Hun begynner å fortelle legende om stedet: «Her ved dette lille tjernet ved siden av kirken, lå det en gård før i tiden – *Pingvallabær*. I gulvet på våningshuset var det en luke man kunne åpne, og under denne var det en sprekk med vann hvor man kunne fiske. Det var alltid sikkert å få fisk der, men det var ikke lov å fiske mer enn man trengte selv i husholdet. En gang var det en ny prest på Thingvellir som bodde der. Han visste at han ikke fikk lov til å fiske mer enn det familien trengte, men han var grådig denne presten. Han fisket og fisket, og ville ikke høre på folk som sa at han ikke burde fiske så mye. Plutselig en dag fikk han noe ekstra tungt på kroken. Han dro inn snøret og på kroken var det en gigantisk skate med ni haler! Presten ble redd – han trodde det var djevelen selv han hadde fått på kroken. Han kastet hele stangen fra seg i frykt og både stangen og skaten dro ned i dypet. Siden har man ikke sett noe til den og det har heller ikke vært fisk i *Skötutjörn* siden.» Det finnes også en annen versjon av legenden – der blir mannen dratt med ned i dypet sammen med skaten.

Fig. 20: Skötutjörn.

Erfaring og hverdagskunnskap

Du som leser har nå fått være med på en liten rusletur rundt i landskapet på Thingvellir hvor jeg har forsøkt å illustrere noe av stedets kompleksitet og de mange fortellingene som finnes i landskapet. Dette representerer på ingen måte det absolutte bildet, men er et utvalg. Andre fortellinger blir også nevnt i andre kapitler. Det jeg først og fremst har forsøkt å vise er at landskapet er noe mer enn *bare* et «objektivt» landskap (om det noensinne ville vært mulig). Det ligger mening og historier knyttet til landskapet som kan aktualiseres ved å bevege seg i det. Jeg skriver «kan» fordi disse historiene som nevnt muligens ikke er tilgjengelige eller avdekkbare for alle, men kanskje først og fremst for islendingene selv. Kanskje trengs det en islending, eller en med lokalkunnskap for å avkode eller dechifrere landskapets historiekompleksitet.

Men det er selvfølgelig ikke alle islendinger som kjenner til disse historiene heller. Det finnes mange grader av kunnskap, erfaring og engasjement i det islandske. Kanskje er det forskjell på lokal og nasjonal her, og at det muligens er de patriotiske islendingene sin versjon som blir privilegert. Som uttrykt i blant annet kapittel 4 om turisme så synes det å være en utbredt mening at kun de innfødte kjenner landskapets «virkelige» mening, og at turistene, ut i fra de innfødtes perspektiv, ikke vet hva de ser på. Men hvem er egentlig de innfødte her? På Thingvellir er det svært liten grad av lokalbefolkning. I selve nasjonalparken er det kun de ansatte som kan betegnes som lokale. I området rundt er det kun noen få gårder, og ingen i umiddelbar nærhet. Slik sett kan Thingvellir sies å være mer nasjonal enn lokal. Er Thingvellir en del av hverdagskulturen – en delt nasjonal kunnskap som alle islendinger både *burde vite* og *faktisk* deler (jf. Löfgren 1989)? Mye tyder på at svaret er ja, og at det synes viktig for islendinger å *ha vært der*. Kanskje er det de patriotiske islendingene sin versjon som blir privilegert, og det er muligens slik at Thingvellir er mer pandemisk enn endemisk. Uten å svare bastant på disse spørsmålene, er det viktig å ikke generalisere alle islendinger og huske at det finnes ulik grad av kunnskap og erfaring om landskap og legender. Jeg vil nå ut i fra rusleturen vår hvor det ble avdekket mange historier, se nærmere på hvordan de kan forstås.

Relasjon legende og landskap

Særlig interessant er det at legendene blir sett på å ha relevans for det stedet de blir fortalt ut i fra. Legenden og stedet som legenden refererer til står i en relasjon til hverandre. Terry Gunnell (2008) påpeker dette og skriver at legender alltid blir fortalt ut i fra et bestemt sted og at de refererer

direkte til dette stedet. Legender påvirker dermed oppfatninger av det rommet de referer til å blir fortalt ut i fra – gjennom legendene blir disse stedene artikulert. Slik sett er det en iboende sammenheng mellom legender og landskap, hevder Gunnell (ibid.). En måte å se det på er at slike legender og fortellinger som finnes på Thingvellir kan fungere som en viktig huskelapp for stedene, eller omvendt. Fordi landskapet minner oss om historien(e) blir den ikke glemt. Dette er landskapets mnemoniske kraft. Som Gunnell skriver:

folk legends served as a kind of map. On one side, they reminded people of place names and routes, and gave historical depth to these surroundings, populating them with ghosts and other beings of various kinds. On the other, they served as a map of behaviour, underlining moral and social values and offering examples to follow and avoid. Simultaneously, they reminded people of the temporal and physical borders of their existence, questions of life and death, periods of liminality, insiders and outsiders, and continuously, the physical and spiritual division between the cultural and the wild, what Levi-Strauss might refer to as the «cooked» and the «raw». If the map was followed, you had a good chance of living in safety. If you broke it, you stood an equally good chance of ending up in a folk legend yourself if not on a list of mortality statistics (Gunnell 2005: 70).

Legender kan altså ses som en slags guide og gi forklaring på det uforklarbare. De underbygger også verdensbilder, sosiale hierarkier, verdier og moral. Legender kan også minne folk om, eller snarere etablere skillet mellom det domestiserte og det ville, henholdvis det trygge, hva Levi-Strauss kalte «the cooked», og det utrygge, «the raw», som Gunnell (2005) siterer. Hvis vi tar for oss den tidligere nevnte legenden om Skötutjörn, kan den sies å tjene alle disse formålene. Den minner folk om dette litt gjemte stedet, og den har et klart moralsk perspektiv – at folk ikke må overfiske eller misbruke naturens ressurser. Dette siste formålet har en enda viktigere betydning her, siden det tross alt er snakk om en nasjonalpark med strenge regler for bruk av og ferdsel i naturen. Legendene er mange likhetstrekk med den gamle greske myten om Ikaros, om hybris (overdreven tross) som blir straffet med nemesis. Ikaros forsøker sammen med sin far å rømme fra fangenskap på Kreta ved hjelp av vinger som faren har laget av voks og fjær. Ikaros overhører farens advarsel om å ikke fly for nær solen, vingene smelter og Ikaros faller ned og drukner i havet. Moralen ble ikke fulgt og det går Ikaros ille. En myte gir ofte viktige moralske pekepinner for hvordan man skal leve – og i legenden om Skötutjörn – for hvordan man skal ta vare på naturen.

Tid er en interessant dimensjon ved fortellende landskap. En slik legende som den om Skötutjörn knytter fortiden sammen med nåtiden. Det gjør at tid og rom konvergerer (Johansen 1988). Da Lilja fortalte meg denne historien var jeg til å begynne med litt usikker på om den var sann eller ei, for hun fortalte den som om det hadde skjedd. Hun hadde også litt glimt i øyet, som vitnet om

entusiasme og interesse, og som også gjorde at jeg skjønnte at dette «bare» var en legende. Nettopp det at legenden ble fortalt på en så virkelighetsnær måte bidrar til at historien og fortiden blir forsterket i nåtiden, og man husker dermed stedet bedre. Det skjer en stadig gjenskapelse og reproduksjon av tid og rom. Det at det eksisterer ulike versjoner av legenden, bidrar også til at man skaper seg mer sitt eget forhold til historien og stedet – man velger ut den historien man liker best, kanskje broderer man litt ekstra her og der – man gjør det til sitt og kommer dermed nærmere. Hastrup utdyper om hvordan minner er selektive:

memories are selective; something is forgotten, either by being silenced or repressed, or just by being deemed irrelevant. What makes the collective remembering so important is that it gives a shared sense to individual feelings – much in the way that tradition produces a set of shared images, which one can then attach to and interpret individually (Hastrup 1998: 140).

Legenden om Skötutjörn var en legende det stadig ble referert til under mitt opphold på Thingvellir. «Have you heard the story about Skötutjörn?», eller «Do you remember the story about Skötutjörn?» var spørsmål jeg fikk flere ganger, og jeg har hørt minst tre ulike versjoner av den der det varierer litt hvor mange haler skaten hadde (6-9), slutten varierer, i noen versjoner legger man vekt på at det var djevelen, i andre ikke. Ved en anledning ble jeg også bedt av noen andre utlendinger til å fortelle dem historien. Dette syntes jeg var en vanskelig og ansvarsfull oppgave – husket jeg den riktig? Hvordan skulle jeg best fortelle den? Ville de andre islendingene, de ansatte, like *min* gjengivelse/min utgave? En del av kulturarven skulle formidles, og oppgaven lå i mine hender. Det viktigste med slike legender er likevel kanskje ikke *hvå* man forteller, men at det i det hele tatt eksisterer en fortelling – at det er noe å huske (jf. kapittel 2 om nasjonale feiringer på Thingvellir). Tid og rom blir gjenskapt og knyttet sammen gjennom legenden som sådan. Lytter og forteller spiller her ulike roller. Lytteren kan ses som den passive mens fortelleren er den aktive og den som reproduserer og konstruerer historien. Legendefortelleren bedriver dermed en ubevisst aktiv form for historie- og stedskonstruksjon.

«Wisdom sits in places»⁴⁴

I følge Anders Johansen (1988, 2001) bidrar myter til at landskapet representerer en historie. Essensen av historien sitter fortsatt igjen i stedet. Det skjedde akkurat *der*, og gjennom myten formidler dette stedet eller landskapet erfaring og historie. Fortiden blir fremdeles virkelig, som et sted; *her* (for eksempel Skötutjörn). Det at stedet fortsatt finnes og er et virkelig sted, virkeliggjør

---

⁴⁴ Sitat fra Basso 1996: 67.

legenden og bringer den til nåtiden. Gjennom å ferdes i et slikt landskap gjennomleves og rekapituleres legenden og fortiden. I likhet med andre myter er det ikke en bestemt tid hendelsen foregår i, kun et «for lenge siden» eller «en gang». I følge Johansen (2001) er ikke dette egentlig en antydning om tidsavstand, men heller en understreking av sannhet og det gir legenden autoritet. *Mytetiden*, som Johansen kaller det, skaper sitt eget virkelighetsnivå. Det har funnet sted i fortiden, og gjennom legenden er historien og landskapet levende – i nåtiden. «Landskapet er også historie; tiden gjenfinnes som en iboende del av det», skriver Arve Sørnum (i Johansen 2001: 204) om bedaminienes verden. Da Malinowski (i Johansen 2001) var hos trobrianderne var han også inne på dette perspektivet. Han hevdet at myten hadde innflytelse på hele landskapet, fargela det og ga det mening, og dermed forvandlet det til noe levende og fortrolig:

En stein som en av heroene kastet etter en kano på flukt; en passasje brutt mellom to øyer av en magisk kano, to personer forvandlet til kampesteiner, en forsteinet kano der borte – alt dette får landskapet til å representere en fortløpende historie (Johansen 2001: 184).

Som Keith Basso (1996) påpeker, er menneskets eksistens ugjenkallelig situert i tid og rom. Derfor burde vi som sosialantropologer vektlegge dette i våre analyser; det han kaller *sense of place*: «When places are actively sensed, the physical landscape becomes wedded to the landscape of the mind, to the roving imagination» (ibid: 55). Dette kaller Basso for *interanimation*. Relevant her er også Britt Kramvigs (2005) studie fra Finnmark hvor Ingmar påpeker viktigheten av «å kunne se i naturen» (ibid: 99). Dette innebærer å ta alle sansene i bruk og bygge på erfaring (om naturkreftene) for å oppfatte sammenhenger. En slik fortolkningskompetanse var viktig for å kunne oppfatte hvordan disse sammenhengene (været og naturkreftene) spilte inn i hans daglige virke som fisker. Det materielle (naturen og været) får konkret agens og blir subjektivert. Hun trekker på antropologen Michael Jackson og hans begrep om *intersubjektivitet* for å bryte opp oppfatningen om at det sosiale er stabilt og avgrenset. Begrepet bygger på en forståelse for at identitet er

skapt i en gjensidig relasjon mellom person og omgivelser, der det gis ontologisk forrang til individet. Begrepet åpner også for å snakke om fortiden som tilstedeværende i samtiden, samtidig som det åpner opp for å gi steders førspråklige erfaringsdimensjon betydning. Dette innebærer at livsverdenen blir det ontologiske ståsted og utgangspunkt for analyser. Det er i de hverdagslige, praktiske kontekstene at relasjoner blir synlige... (Kramvig 2005: 102).

Vi kan her trekke paralleller til persepsjon og hvordan folk samhandler med materielle ting – med naturen. Basso bruker Sartres problematisering av subjekt/objekt-relasjonen for å forstå dette: “Each quality is so deeply incorporated in the object that it is impossible to distinguish what is felt and what is perceived» (Sartre 1965: 89, sitert i Basso 1996: 55-56). Sartre sier her at mennesket har vanskelig for å skille mellom seg og det man tillegger objektet, og objektet selv. Erfaringen av sted og rom er

en selvbevisst erfaring, og denne erfaringen er et produkt av det selvet som erfarer det, og derfor er naturen i den erfaringen formet av personens selv. Naturen og landskapet har dermed en selvreflekterende kraft. Som Basso utdyper:

Places possess a marked capacity for triggering acts of self-reflection, inspiring thoughts about who one presently is, or memories of who one used to be, or musings on who one might become (...). Place-based thoughts about the self lead commonly to thoughts of other things – other places, other people, other times, whole networks of associations that ramify unaccountably within the expanding spheres of awareness that they themselves engender. The experience of sensing places, then, is thus both roundly reciprocal and incorrigibly dynamic. As places animate the ideas and feelings of persons who attend to them, these same ideas and feelings animate the places on which attention has been bestowed, and the movements of this process – inward toward facets of the self, outward toward aspects of the external world, alternately both together – cannot be known in advance (Basso 1996: 55).

Landskapet inngår som del av menneskene sin selvrefleksjon. Basso bygger her på Heideggers begrep om *dwelling* som handler nettopp om dette. *Dwelling* handling om «the multiple ‘lived relationships’ that people maintain with places, for it is solely by virtue of these relationships that space acquires meaning” (Basso 1996: 54). Samhandlingen mellom mennesker og steder legger grunnlaget for opplevelsen og forståelsen av steder og landskap.

Basso (1996) viser hvordan apacheindianerne reflekterer ut i fra sitt landskap. Gjennom å ferdes i dette landskapet får mennesket kunnskap. Basso spør apacheindianeren Dudley om hva visdom er. Dudley svarer at «wisdom sits in places»:

Wisdom sits in places. It’s like water that never dries up. You need to drink that water to stay alive, don’t you? Well, you also need to drink from places. You must remember everything about them. You must learn their names. You must remember what happened at them long ago. You must think about it and keep on thinking about it. Then your mind will become smoother and smoother. Then you will see danger before it happens. You will walk a long way and live a long time. You will be wise. People will respect you (Basso 1996: 70).

For apacheindianerne er landskapet fullt av moralske fortellinger. De uttrykker bekymring over at den yngre generasjonen har oppholdt seg for lite i landskapet og er mer i byen. De trenger å være i landskapet, huske stedene, navnene og fortellingene for å få erfaring og innsikt.

Hos Basso’s apacheindianere er landskapet fortiden, det er forsynt med «hukommelsesknagger». Fortellingene/fortiden er forankret i landskapet og konkrete steder. Gjennom å ferdes i disse traktene blir man påminnet om både hendelser, og ikke minst handlemåter og verdier. Dette kan knyttes til det islandske landskapet som kan sies å være fullt av slike hukommelsesknagger. Både sagalitteraturen og historier fra vår tid refererer til bestemte steder, eller sågar konkrete steiner og

lignende. «Det var *her* jeg kjørte av veien *den gangen*», som en av mine informanter fortalte meg, kan for eksempel være en slik knagg. En stein som sies å være bebodd av alver, kan være en annen slik hukommelsesknagg, og et gammelt vulkankrater en tredje. På Thingvellir er det også et sted på asfaltveien som de hvert år må reparere fordi landskapet er i bevegelse rent geologisk. Naturen har makt som vi mennesker ikke kan overstyre.

Det er spesielt interessant at det først og fremst er gjennom landskapet selv at disse hukommelsesknaggene finnes – fysisk konstruerte monumenter og lignende er det lite av. For eksempel er Skötutjörn en slik hukommelsesknagg, der det ligger som et lite tjern midt i en rift som går gjennom landskapet. Det minner oss både om det som har vært, det som er og om det som skal komme (ta vare på fisken og naturen). På Thingvellir er det lite å se rent fysisk fra tiden parlamentet ble etablert. Det finnes noen få spor i landskapet, selv om disse er litt usikre, slik som noen overgrodde avtrykk etter bodene de bodde i under parlamentsforsamlingene, men stort sett må man bare *vite* eller *tenke seg til* hvordan det kan ha vært. På dette viset kreerer man unektelig sine egne bilder og fortellinger om fortiden, og (for-)tid blir en selvbevisst erfaring. Likevel, disse knaggene, som utgjør landskapets mnemoniske kraft, fungerer ikke bare individuelt og ideosynkratisk. De er også kollektive og delte, særlig på et sted som Thingvellir. Dermed blir det klart at landskapet er en del av kulturen.

I følge Hastrup (1998), har landskap og minne ofte blitt sett som motsetninger, der den første ses som objektiv og den andre som subjektiv. Man trenger noe visuelt håndfast som et monument for å forene de to. Hastrup trekker på Kuchler når hun skriver at

it is a common assumption that the relation between landscape and memory results from the capture of memories in architecture, monuments, or other *visual* landmarks, while the landscape itself is seen as an objective, fixed, and measurable surface which is unaffected by the processes of remembrance (Hastrup 1998: 111, min uthevelse).

Hastrup hevder opp mot dette at det islandske landskapet i *seg selv* er sterkt historifisert. Landskapet er en del av det sosiale rommet og infiltrerer praksiser og kreerer historie. Det er ikke bare stedet der sosial praksis utspiller seg, men det har agens og påvirkningskraft i seg selv. Hun nevner en forhekset åker der avlingen alltid slo feil som et eksempel på dette: «The Icelandic landscape is deeply 'marked', even if there are no ruins of ancient places. It is marked by a history that goes beyond local memory, but which is part of a collective consciousness of space» (Hastrup 1998: 111). Det er det islandske landskapet selv som er aktivt – det presenterer historie.

Avsluttende refleksjoner

På Thingvellir kan vi si at relasjonen mellom tid og rom endrer seg, og at fortiden blir aktualisert i nåtid gjennom landskapet ved hjelp av slike legender. En annen dimensjon ved slike legender og andre historier er tursimeaspektet og at man får et behov for refortrylling og mystifisering, som jeg var inne på i forrige kapittel. I en slik kontekst blir gjerne folk ekstra opptatt av å imponere turisten – den andre – som en metode for å markedsføre seg selv. Å finne den gode historien for å akkompagnere besøket til kulturminnstedet blir viktig. Fortiden og hva som skjedde *der* blir i så måte ofte romantisert og ekstra vektlagt for å gi denne gode historien. At slike legender ble fortalt til meg som utlending – og jeg ble kanskje dypest sett betraktet som turist, er også et aspekt det er viktig å huske. At turismen og omdømmebygging har blitt en viktig levevei er også et moment her, og gjør kanskje at blikket utenfra blir mer relevant.

Et ytterpunkt av meningstungt landskap er Morphys (1995) studie av drømmetid blant Yolngu-folket i Australia. Yolngu folket markerer sin tilhørighet til landskapet gjennom forfedrenes spirituelle tilstedeværelse, som kommer til uttrykk gjennom seremonier knyttet til landskapet og andre gjenstander. Morphy hevder at Yolngu folket lever i en mytisk og parallell tid sammen med forfedrene, nemlig spiritielt. Her blir fortiden nåtid gjennom landskapet gjennom at den sosiale strukturen og slektskapsrelasjoner gjenfinnes i landskapet. For Yolngu-folket er det derfor elementært å bevege seg i dette landskapet for å være Yolngu, fordi: «coming into being is through 'thinking of a named place'» (Morphy 1995: 204). Landskapet blir dermed konkret performativt, det presenterer noe. Tid, rom og sosial struktur er «interchangeable» - de går inn i hverandre og kan stå i stedet for hverandre og stadfester hverandre. Det sosiokulturelle, drømmetidens sosiale struktur, kan ikke skilles fra det materielle, Yolnguenes landskap, og dermed blir rommet (landskapet) hellig. Dette er også en variant av absolutt rom slik Lefebvre (1991) definerer det, hvor ytre uttrykk og betydning ikke kan skilles. Dette kan knyttes til hvordan Thingvellir også er et hellig rom. Formen i landskapet blir intenst meningsfylt. Men Thingvellir er en helligdom som blir forvaltet i en profan verden, og er slik sett både børs og katedral. Det er igjen nyttig å trekke inn Connertons (2009) skille mellom *memorial* og *locus*. Mye tyder på at Thingvellir best kan forstås som *locus*, fordi det ikke bare er et fysisk minnsted, men et rom hvor minne blir erindret gjennom omgivelsene.

At historiene er så sammenvevd med landskapet og naturen tyder på at skillet mellom natur og kultur utfordres. I neste kapittel vil jeg se nærmere på denne tesen og hvilke betydninger og forståelser av natur som finnes på Island og hva dette sier om islandsk tilhørighet.

6 – NATUR PÅ ISLAND - Forståelser og betydninger

A special thing about the Icelandic nature is that you can be so totally alone and see no other people. That's why when we go abroad we always search out the crowded places. The ads for Cran Canaria are always showing crowded beaches. We want that. In other countries, like France or something, they always advertise that you can have the beach alone. That's more appealing to them.

- Ingibjörg, 30 år

I forrige kapittel viste jeg hvordan landskapet på Thingvellir er fortellende. I stedet for monumenter er det landskapet som representerer historien, og dette utfordrer den tradisjonelle vestlige dikotomiseringen mellom natur og kultur. I dette kapittelet vil jeg se nærmere på forståelser og betydninger av natur på Island. Som jeg har vist er naturen et viktig aspekt ved Thingvellir både når det gjelder hva stedet er og hvordan stedet blir betraktet. Det islandske landskapet generelt beskrives ofte som «spesielt», «magisk» og «kraftfullt». En måte å se det på er at naturen på Island er spesielt synlig i forhold til mange andre steder. Naturkreftene kan sies å være nærmere og mer gjennomgripende med harde værforhold og eruptive kvaliteter. Menneskers bomiljø og den naturen som har omgitt dem har til alle tider formet menneskers adferd og praksiser (Bates og Skogseid 1997), så også på Island. Jeg vil i dette kapittelet se nærmere på islendingers betraktninger av natur og hva dette kan si om deres kultur og nasjonale identitet. Kort sagt: hvordan kan ulike former for islandskhet finnes i islandske tolkninger av natur?

Jeg mener at det ligger et spesielt potensiale til mening latent i landskapet fordi, som jeg vil diskutere, kan det islandske landskapet være en brobygger mellom kultur og natur, med sterke tegn og symboler. Jeg vil i dette kapittelet forsøke å belyse og problematisere den tradisjonelle vestlige dikotomien mellom natur og kultur. Utfordrer det islandske landskapet skillet mellom natur og kultur? Eller er det heller slik at skillet stadfestes? Jeg vil diskutere dikotomien natur og kultur og se på tradisjonelle oppfatninger av begrepene natur, landskap og villmark. Hva har den islandske mytologien å si for deres oppfatning av naturen, når denne er såpass sterkt knyttet til den? Islands aller største salgsvare er naturen – det er først og fremst den som gjør at turistene strømmer til øya. Turistbrosjyrene strømmer over av slagord som «Come see the natural beauty of Iceland!» eller «Explore Iceland's breathtaking landscape!» Hvilken «vare» er naturen her? Når Island har en så eruptiv og foranderlig natur, som på mange måter blir det motsatte av det solide norske «til Dovre

faller» og den stabile norske *fjellheimen*, blir kontroll av naturen ekstra utfordrende. Hvilken rolle spiller dette aspektet på deres perspektiv på landskapet? Samtidig som Island «selger» natur, finnes det mange kanskje paradoksale holdninger til natur. Med utgangspunkt i den islandske naturen generelt og landskapet på Thingvellir spesielt, er dette temaer jeg vil diskutere i dette kapitlet.

Definisjoner og perspektiver på «landskap» og «natur»

I Store Norske Leksikon (2014) defineres begrepet natur slik: «Natur, av lat. **natura**, eg. fødsel, av **nasci**, 'fødes, oppstå'. I videste forstand den del av virkeligheten som ikke er bearbeidet av mennesket, men fremkommet ved organisk utvikling; det motsatte av kultur». Vi ser her at 'natur' defineres som det motsatte av 'kultur'. Dette binære forholdet mellom natur og kultur har vært en del av vestlig vitenskap og metafysikk helt siden opplysningstiden (Bargatzky 1994). Natur har i Vesten blitt betraktet som noe eksternt og uavhengig av mennesker – som et ikke-menneskelig rom med ikke-kulturelle normer. Levi-Strauss har hevdet at kontrasten mellom natur og kultur må ses som noe som har blitt skapt kunstig gjennom kultur, for å kunne gripe dens unikhet. Han hevdet at det er naturlig for mennesket å lage dualistiske strukturer (Levi-Strauss 1969 i Bargatzky 1994). Han er her inne på at dikotomiseringen gjenspeiler menneskenes behov for å kategorisere og derigjennom skape orden og mening i verden. Selv om jeg her vil diskutere dikotomiens relevans eller hvorvidt den blir utfordret på Island, er det også viktig å huske at dikotomiseringen kan være et nyttig analytisk hjelpemiddel.

Begrepet 'natur' er også nært knyttet til og blir i mange sammenhenger brukt nærmest synonymt med 'villmark' og 'ødemark'. Dette bygger på et begrep om kontrollert og ukontrollert natur. Short (1991) påpeker at i jakt- og sanke-samfunn hverken var eller finnes det noen distinksjon mellom villmarken og resten av omgivelsene. En malaysisk mann i jungelen forstod derfor ikke spørsmålet om hvordan de ville uttrykke det «å forville seg i jungelen». Malaysieren forvillet seg simpelthen ikke i jungelen fordi den var hverken mer eller mindre ukontrollert enn andre steder. Begrepene kan ses som vestlige konstruksjoner og henger sammen med utviklingen av jordbruk, kultivering av landskapet og urbanisering. Skillet mellom mennesket og naturen har blitt mer aktualisert gjennom en økt urbanisering, hevder Frykman og Löfgren (1994). De peker på at tidligere var naturens syklus mer en naturlig del av livet. Argumentet deres er at en sen urbanisering gir mer nærhet til naturen. Dette er relevant for Island som absolutt har hatt en sen urbanisering, og som nevnt ble ikke Reykjavik erklært som by før i 1786.

Begrepet villmark betyr 'ikke kultivert' (fra gresk) og bruken av det markerer overgangen til jordbrukssamfunn. Island blir noen ganger beskrevet som Europas siste villmark, noe som henger sammen med at store deler av landet fortsatt er ubefolket, udyrket og til dels uframkommelig. Jeg kommer her til å bruke begrepene 'natur' og 'landskap' i samme betydning. Selv om natur ofte betraktes som upåvirket av mennesker, er det kanskje ikke et så ikke-menneskelig rom som vi tror likevel. Som litteraturkritikeren Raymond Williams en gang sa det: «The idea of nature contains, often unnoticed, an extraordinary amount of human history» (sitert i Cronon 1995: 25).

Jeg kommer i dette kapittelet ikke til å problematisere det omstridte kulturbegrepet, men lar det stå noe vagt for 'det menneskeskapte'. 'Kultur' kan defineres som «tilegnet kunnskap som folk bruker for å tolke opplevelser og som genererer adferd» (Spradley 1981: 6, sitert i Faust 1994: 121, min oversettelse). Forstått på denne måten, at kultur er kunnskap, er det særdeles interessant å problematisere natur-kultur-dikotomien, hvis det er slik at natur er med på å tilegne folk en type kunnskap. Den islandske naturen blir, som jeg vil utdype senere, til dels betraktet som en lærer, der erfaringer i naturen gir kunnskap om islandsitet. I så fall blir natur en kulturskapende faktor. La oss nå først se litt nærmere på ulike naturforståelser.

Komparative blikk på natur

Hva slags forståelse av natur finner vi på Island? Her kan det være nyttig å se på Nordens naturhistorie som helhet. Nina Witoszek (1998) skriver om hvordan vi i Norge har en egalitær, jordnær og rasjonell naturhistorie der natur og fornuft er smeltet sammen. Dette står i motsetning til den germanske naturhistorien, hevder hun, der naturen blir satt opp mot fornuften og hvor naturhistorien er mer hierarkisk, følelsesbetont og voldelig. Disse historiene beskriver hun som ulike *mem*: «karismatiske bilder, fortellinger, melodier og ritualer som forplanter seg gjennom flere generasjoner...» (Witoszek 1998: 14). Den norske og nordiske naturhistorien hyller den humanistiske overlever, mens den germanske hyller den barbariske supermann. Naturen i Norge ble (og blir) sett på som patriotisk fordi den kom norske soldater til unnsetning ved at for eksempel fienden frøs i hjel⁴⁵. Wergeland skrev både at «Saa i Krig et Lands Natur kjemper for sit Folk» (ibid.: 44) og «Fjeldene blive tilsidst vore bedste Normænd» (ibid.: 27). Det ble satt likhetstegn mellom naturen og

---

⁴⁵ Jf. Armfeldts felttog i Tydalsfjellene i 1718 hvor over 3000 svenske soldater frøs i hjel og seieren gikk til norske *skiløbercompagnier* (Witoszek 1998).

nasjonaliteten, med liten plass til det urbane. Moral, sed og skikk var forankret i naturen; «det nasjonale var naturen, ikke kulturen» (ibid.: 45). Her mener jeg Norge og Island er temmelig like, og begge land har hatt svært liten grad av urbanitet. Når det gjelder patriotisk natur, kan det kanskje stilles spørsmålsteget ved den islandske naturen siden denne kan være temmelig uforutsigbar og kanskje ikke like «beskyttende» som den norske som jeg vil komme inn på senere.

Naturhistorien i Norge har visse analogier til USA med forsøk på å rotfeste nasjonalbevisstheten i naturen, påpeker Witoszek (1998). I USA var dette mer basert på en erobringstankegang der naturen etter hvert ble sterkt disneyfisert og redusert til et nostalgisk bakteppe. I USA ble naturen, og nasjonalparkene man opprettet, en fornøylespark. Witoszek skriver at i Norge er naturtegnene, i motsetning til USA, fortsatt levende emblemer for norskhet. Her fortsetter naturopplevelser og naturbilder å være ramme for etiske og politiske tendenser i norsk kultur. Dette «virker inn på deres kommunikasjonsmodell, på den nasjonale etos, på litterære genrer, bilder av kulturhelter, nasjonale ritualer, fritids- og arbeidsmønstre og måten de opptrer på i internasjonale sammenhenger» (ibid.: 17). Island og Norge har også den norrøne mytologien til felles. Her spiller særlig Håvamål, med sin moral og miljøorienterte pragmatisme, en sentral rolle i vårt (Norge og Islands) forhold til naturen, hevder Witoszek. I tillegg beskrives i den Eldre Edda hvordan de første menneskene, Ask og Embla, ble skapt av to trær, og det gis et organisk verdensbilde der alt henger sammen og Gud erstattes av Moder Jord. Witoszek omtaler dette som norrøn holisme (ibid.: 69). Det var kristendommen som kom med dualismen, hevder hun.

Eliade (2008) skriver også om hvordan den norrøne verden springer ut av Yggdrasil – et kosmisk kjempetre. Både Norge og Island har altså tradisjon fra gammelt av hvor verden er forankret i naturen. Kristendommen har nok ikke klart å viske ut dette riktig enda. Det er også interessant å merke seg det islandske symbolet *Fjallkonan* (Fjellkvinnen), en kvinnelig inkarnasjon og personifisering av Island som ble skapt under uavhengighetskampen på 1800-tallet. Hun er et symbol på forbindelsen mellom landet (naturen) og folket, og hun ses som både mor og beskytter av nasjonen. Som Kirsten Hastrup skriver:

«The Mountain Woman is the image *par excellence* of the Icelandic world being situated between a timeless nature and a cultural present, where people balance on a sharp edge between aboriginality and modernity, or between non-touchability and vulnerability” (Hastrup 1998: 190-191, kursiveringen tilsvarer originalen).

Thingvellir sies å være Fjallkonans egentlige hjem, og ved nasjonale høytider og feiringer, for eksempel på nasjonaldagen, er det alltid en som får rollen som Fjallkonan og kler seg opp i nasjonaldrakt for å representere henne.⁴⁶

Jeg har allerede nevnt Tyskland og den germanske tradisjonen, og også USA. Hvis vi i tillegg ser på England vil vi se at Island og Norden har en annen forståelse av natur enn den vi finner der. Her var det landskapsbilder med koselige hjemlige scener, hytter og hager som kom til å dominere engelskmennenes syn på egen natur. Dette akkompagnerte den store engelske imperialismen som en motvirkning. Maleren John Constable malte det ikoniske bildet «Høyvognen» som ble selve bildet på dette og etter hvert også selve symbolet på nasjonen England, i følge Daniels (1993). Poeter og malere, slik som Constable i England, I.C. Dahl i Norge, og Johannes Kjarval på Island, har hjulpet til med å narratere og skildre nasjonalidentiteten i de respektive nasjonene. Våre perspektiver på landskapet er fortsatt mye farget av dette i dag. Oscar Wilde beskrev godt hvordan vår persepsjon på landskapet er kulturelt påvirket:

Where, if not from the Impressionists, do we get those wonderful brown fogs ... To whom, if not to them ... do we owe the lovely silver mists that brood over our river ... For what is Nature? ... She is our creation ... things are because we see them, and what we see, and how we see it, depends on the Arts that have influenced us. To look at a thing is very different from seeing a thing. ... At present, people see fogs, not because there are fogs, but because poets and painters have taught them the mysterious loveliness of such effects... (Oscar Wilde sitert i Okely 2001: 112).

Henningsen (1997) skriver at Norden tradisjonelt har blitt betraktet å ha et nært forhold til natur, hvor natur og kultur ikke er adskilte.⁴⁷ Han hevder videre at forståelsen av natur i Norden er helt forskjellig fra det kontinentale Europa; natur er kultur i Norden – natur er et uttrykk for kultur. Strömholm oppsummerer denne forskjellen slik:

The continental...relationship with nature can be immensely intense, intimate, enthusiastic, whatever you will. But they eat nature with a teaspoon, whereas in the North nature is eaten with a ladle. There is a tendency to a Linné-type realism, again a rustic, pragmatic poor man's reality in the Nordic relationship with nature, with deep lyrical overtones (Strömholm i Henningsen 1997: 115).

Han hevder at i det kontinentale Europa tar man inn små, forsiktige doser av natur, mens i Norden er det langt større og kraftigere doser. Den islandske relasjonen til natur er i stor grad motsatt av den europeiske, der den siste står mer for opphavet til dikotomiseringen mellom natur og kultur og hvor det er mennesket som kontrollerer og behersker naturen. På Island kan vi kanskje si at naturen er

---

⁴⁶ En i hver by får rollen med å representere henne på nasjonaldagen. Vigdís Finnbogadóttir, Islands første kvinnelige president, ble også assosiert med Fjallkonan.

⁴⁷ Norden betegnes her som landene Norge, Sverige, Danmark, Finland og Island.

mer et hjem. Jeg vil videre i dette kapitlet forsøke å vise hvordan den islandske naturen kan være en metafor for nasjonen.

Naturen som symbol og presentasjon

At naturen spiller en sentral rolle i oppfatninger om Island både innad og utad, er ikke noe nytt. Ísleifsson (2011) skriver om hvordan Romantikken sine ideer på 17- og 1800-tallet definerte Norden som et sted for *det sublime*, som et rent og fryktinngytende frihetssted. Det var en estetikk som feiret storslåtte og barske landskap med beundrende blikk på røffe fjell, fosser og isbreer. Det var noe skremmende ved det samtidig som det ble sett som noe vakkert, nettopp på grunn av det fryktelige. Det rene og sanne ble sett på som noe «virkelig» og stod i motsetning til det som var konstruert eller regulert. Følelser stod sentralt. Det kan se ut til at dette synet i noen grad fortsatt eksisterer på Island, og særlig i møte med turistindustrien, hvor det fremdeles i stor grad er den barske, sublime naturen som selges. I en annonse fra Visit Iceland (2014) står det for eksempel:

The Central Highlands – Away from it all. If you really want to get away from it all, the interior of Iceland is like nothing you have ever experienced before. The mountainous centre of the island, with its rocky deserts, jagged mountain peaks, ice caps, volcanoes, hidden valleys and hot springs, is an awe-inspiring and untouched wilderness.

Tar vi den islandske naturens egenart i betraktning er det kanskje ikke så rart at det sublime har blitt er varemerke. Det er kun en liten del av Island som er befolket og store deler av øya er øde. Her er det naturkreftene som rår med uframkommelig lavastein, ørkenlandskap dekt med vulkansk aske, kontinentalplateskille, jordskjelv i ny og ne, skarpe kanter i porøs lava og basalt, vulkaner, forrevne isbreer, kokende gjørme, stank av svovel, varme kilder, høye fosser og underjordisk vann. Det finnes mil etter mil med såkalt ødemark, og det er derfor ikke så vanskelig å forestille seg at mennesket blir lite i dette fryktinngytende landskapet, og at ideer om det sublime får gro.

Daniels (1993) påpeker at det er visse landskap som får status som nasjonale ikoner:

National identities are co-ordinated, often largely defined, by 'legends and landscapes', by stories of golden ages, enduring traditions, heroic deeds and dramatic destinies located in ancient or promised home-lands with hallowed sites and scenery, provide. The symbolic activation of time and space, often drawing on religious sentiment, gives shape to the 'imagined community' of the nation. Landscapes, whether focusing on single monuments or framing stretches of scenery, provide visible shape; they picture the nation. As exemplars of moral order and aesthetic harmony, particular landscapes achieve the status of national icons. (Daniels 1993: 5)

I England ble det kultiverte hagelandskapet ikonisk, i Norge var det fjorder og fjell på Vestlandet. På Island var det ifølge Lerner (2011) det islandske innlandet, «the highlands» som ble et symbol på den

islandske nasjonalidentiteten på midten av 1900-tallet.⁴⁸ «The highlands» betegner Islands øde innlands-område med fjell, isbreer, vulkaner og et ørkenaktig landskap med lava og vulkanaske. Dette området har aldri vært kultivert eller bebodd, bortsett fra å ha tjent som tilfluktssted for lovløse fra tid til annen. Dette avsidesliggende og uframkommelige landskapet ble på 1900-tallet remodellert til et nasjonallandskap, skriver Lerner. Det ble et symbol på den islandske nasjonen. Mye tyder på at det fortsatt tjener som det i dag. Unnur sa for eksempel flere ganger at et sted oppe i «the highlands» var hennes absolutte favorittsted på hele Island, og hun viste meg flere bilder av stedet. Utvalgte bilder av «the highlands» ble, og blir, presentert når folk ønsket å fremstille og beskrive seg selv og sin nasjonale identitet, skriver Lerner (2011). I dag blir det også påpekt viktigheten av å bevare dette landskapet. I en artikkel i *The Reykjavik Grapevine* (Issue 4, 2014) står det: «This environment is irreplaceably valuable in these increasingly urbanised times, offering a rare chance to experience earthly nature in a raw and undisturbed state. Indeed, doing so induces a sense of wonder, inspiration and reverence in many people.» Dette landskapet blir betraktet som viktig fordi verden blir mer og mer urbanisert og «the highlands» symboliserer en villmark som det blir stadig mindre av. Det (the highlands) gir en unik mulighet til å oppleve noe autentisk og uforstyrret som igjen gir inspirasjon og ærbødighet.

Betydning og poengtering av naturen på Island henger nært sammen med Islands uavhengighetskamp på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. Her ble naturen et sentralt symbol i kampen for å gjøre Island uavhengig, fordi det var viktig å få frem Islands særegne trekk. Ideer om estetikk og nasjonsfølelse var i denne prosessen nært beslektet, skriver Audur Ólafsdóttir (2001). Politisk selvstendighet skulle rettferdiggjøres på bakgrunn av forskjeller: geografisk, kulturelt, historisk og lingvistisk. Den islandske naturen ble dermed et hovedsymbol på Islands unikheter, og jeg vil hevde det fortsatt er det i dag. Landskapsmaleri ble nærmest synonymt med lojalitet til nasjonen, i følge Ólafsdóttir. Disse landskapsmaleriene tok ofte utgangspunkt i Thingvellir og flere prominente islandske kunstnere malte motiver herfra som har blitt ikoniske.

---

⁴⁸ «The highlands» har i stor grad blitt et begrep på Island som brukes mye i turistindustrien, og det ble ofte nevnt i samtaler islendinger hadde med meg. Jeg velger derfor å bruke dette begrepet her i stedet for å oversette til norsk som jeg synes ville blitt litt misvisende.

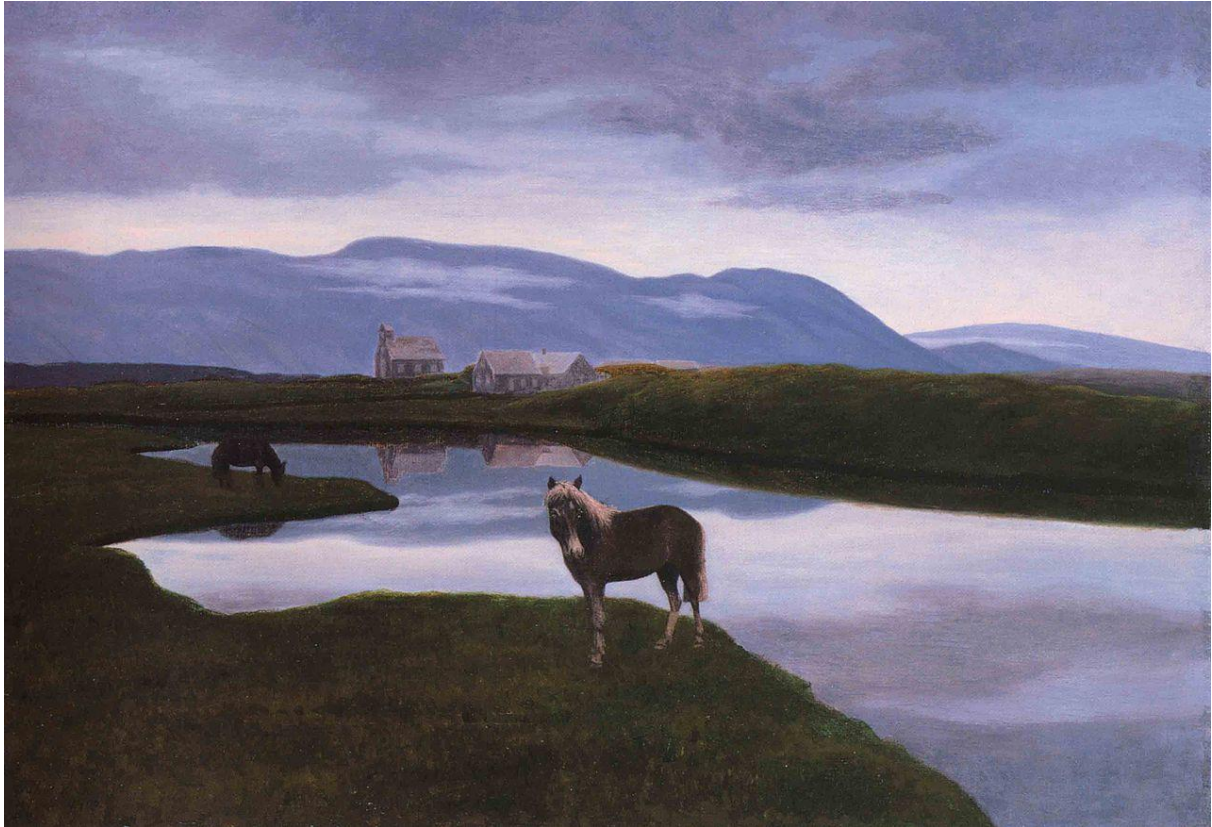

Fig. 21: Maleriet «Þingvellir» av Þórarinn B. Þórláksson©, år 1900. (Þórláksson 1900)

Naturen tjener ikke bare som et symbol på den nasjonale identiteten, men også som presentasjon – en presentering av Island som helhet. Her er særlig «the highlands» og den ukultiverte villmarken det som hyppigst og aller helst blir presentert å være Island. Denne presentasjonen av natur ses konkret i turistindustrien på Island der det for det meste er naturen som er den store salgsvaren og trekkplasteret. Våren 2013 lanserte Promote Iceland og Inspired by Iceland en konkurranse der de ville at folk skulle finne på sitt eget navn på Island som de syntes var karakteristisk for øya. Det kom inn over 25.000 forslag, der det til slutt stod mellom «Lets Get Lost Land» og «Isle of Awe Land», hvor sistnevnte stakk av med seieren. De fleste forslag spilte på naturopplevelser med ideer som «Magicland», «Breathtakingland», «Wildland», «Elementland», «Natureland», «Pureland», og mer humoristiske som «OMGWTFLand» og «Best Place to Grow a Beard Land». Som innsenderen av forslaget «Wildland» skrev: “I’ve never felt such close to and such perfectly integrated with nature as when I was in Iceland last summer”. Nominenten av “Silentland” begrunnet sitt forslag med at “I like the quietness of the huge landscape. Iceland is so spacious and doesn’t have many people.” Villmark, barske forhold og ikke minst stillhet ble vinnere.

Det ligger også helt klare ideer til grunn for hva som er islandsk natur og hvordan denne skal være. Begrepet purisme kan være til hjelp for å forstå dette. Mye tyder på at purismen står sterkt på Island. Dette gjelder for eksempel språket der man hele tiden kjemper en kamp for å holde dette rent for utenlandske ord og heller finner på egne ord for ikke-islandske ting og nyvinninger⁴⁹. Islendinger er også meget stolte over vannet sitt som de betegner som det reneste, og i Thingvellirs tilfelle også klareste, vannet i verden. På Thingvellir er det kontrovers rundt granskogen som har blitt plantet der, som egentlig ikke hører hjemme på Island. Noen mener at denne «forurenses» den rene islandske naturen. Dette bygger på en ide om renhet og autentisitet. Det finnes altså klare ideer for hva som er islandsk natur og ikke. Det er dog interessant å merke seg at den islandske naturen ofte blir beskrevet som «uberørt» og lite påvirket av mennesker. Hvis vi ser historisk på det er dette egentlig et litt feilaktig bilde. Jared Diamond (2005) hevder at Island økologisk sett er Europas mest ødelagte land. De første bosetterne hogde ned alle trærne, og siden den gang har også jorderosjonen i landet vært så stor at omtrent halvparten av den opprinnelige jorda har erodert ut i havet. Som et resultat av denne ødeleggelsen, har store områder som i utgangspunktet var grønne og frodige blitt til livløse brune ørkenområder uten bygninger, veier eller annet tegn på mennesker. I dag, rundt et millennium senere, er det nettopp denne ødemarken som hylles som noe typisk islandsk, og Björk påpeker at «no trees at all is the way it should be» (You Tube 2014). Dette viser at tilstrekkelig distanse til fortiden gjør at bildet på hva som er «normal» islandsk natur forandrer seg.

---

⁴⁹ selv om dette ikke alltid slår gjennom. «Kiwi» er for eksempel mye mer brukt enn det foreslåtte «lóðpera» som betyr lodden pære.

Fig. 22: Forrykende islandsk natur. Geotermisk område på Nord-Island.

Naturen som “hjem” – «Looking» vs. «seeing»

Da Lilja tok oss med til Skötutjörn, fortalte hun at dette var hennes favorittsted på Thingvellir. Hun la seg ned i gresset med utsikt mot tjernet og tok noen dype pust og slappet tydelig godt av. «I like that it's a bit hidden, and you can really relax here – away from all the tourists. There are not many people who come here, and it's more quiet than other places at Thingvellir.» Lilja fortalte også at jobben hennes her på Thingvellir var en slags redning for henne. Hun kommer fra landet og da hun flyttet til Reykjavik trivdes hun ikke med å bo i byen i det hele tatt. Det at hun nå kan jobbe her ute, er derfor en redning fordi det gir henne muligheten til å være ute i naturen. Da vi var rundt i parken sammen stoppet hun flere ganger for å vise meg ulike fuglearter, og sa hun synes det er så flott å kunne se så mange ulike arter her.

Unnur kommer fra 'landet'⁵⁰, øst på Island, fra gård, og har vokst opp med å være mye utendørs, på rideturer og gåturer i naturen. Hun har bodd i Reykjavik de siste 18 årene. Jeg spør om hun savner hjemstedet sitt, og hun svarer at « I don't really miss the place itself, but I miss the nature and to be more out in the nature. The silence there is wonderful – there is almost something magical to it. You can hear everything – the river and the birds.» Både Lilja og Unnur verdsetter stillheten som naturen kan gi. De uttrykker begge en lengsel til naturen, og savner den nærheten de hadde til den før. Naturen er et slags «hjem», en trygghet, det de er vant til og det de er oppvokst med. Slik sett kan man si dette er et litt nostalgisk blikk på natur. Det viser også til et perspektiv på natur som er fritt for mennesker og at det nettopp er fraværet av mennesker som gir naturen dens særegne kvalitet. Naturen blir en arena for og nærmest et symbol på rekreasjon og kontemplasjon. Naturen blir et hjem hvor man kan hvile.

Bidrar en distansering og fremmedgjøring til, eller tilstrekkelig avstand til naturen at mennesker får et mer «romantisk» blikk på den? Kate Soper hevder (i Bell og Lyall 2002) at bare en kultur som opplever sin fremmedgjøring fra naturen som en negativ konsekvens av sin industrielle utvikling vil være tilbøyelig til å «returnere» til villmarken. I stedet for «returnere» ser Bell og Lyall heller på det som «a flying visit» (2002: 25), da det bare er snakk om en midlertidig returnering. «Bur du attmed ein foss, hører du han ikkje», skrev Olav H. Hauge (Frilanseren 2014). Den som bor ved fossen blir så vant til den at han ikke lenger legger merke til den. Det er bare den som kommer utenfra eller som har (fått) en viss avstand som vil legge merke til dens brus. Men det er vel ikke nødvendigvis slik at de som bor ved fossen ikke evner å se skjønnheten av den? Judith Okelys (2001) studie av bønder i Normandie er et eksempel på at selv om mennesker bor nære naturen og livnærer seg av den som et produksjonslandskap, så kan de fortsatt ha tanker om at de synes dette landskapet som de ser hver dag er vakkert. Her er igjen Okelys begreper «looking» og «seeing» relevante. Det første går på å ha et distansert og utenfra- blikk, som tilskuer og observatør, der det du ser er mer et (estetisk) objekt for subjektet. «Seeing» gjør du som deltaker, subjektivt med alle sanser og hele kroppen. «Seeing» er på en måte mer faktaorientert i den forstand at det innebærer å ha mer kunnskap om naturen. Turister og de som har en mer «flying visit» utfører «looking» - de får med seg bare en bitteliten del. Menneskene som kommer fra stedet, eller som er mer vant til å delta i landskapet, slik som bøndene i Okelys studie, utfører «seeing». Det handler om distanse og nærhet, og for de lokale bøndene er landskapet noe mer enn et estetisk objekt – det symboliserer deres historie, deres innlærte

---

⁵⁰ På islandsk: *sveit* – et begrep som ofte brukes generelt om den islandske bygda og er nært knyttet til bondelivet. Folk sier gjerne at de skal til *sveit*. Det brukes som en motsetning til byen, en motsetning til det moderne, og er noe som har med tradisjon og gjøre. Hastrup (1998) skriver at *sveit* synes å bli kollektivt feiret som kilden til ekte islandskhet. For mer om dette begrepet, se Hastrup 1998: 145.

kunnskap, og arbeidet som er lagt ned i det. «Seeing» er knyttet til kroppen og alle sansene; ikke bare blikket, men også lyder, smaker, lukter, og følelser på kroppen; en bred og opparbeidet kompetanse. Som William Cronon (1995: 79) skriver: «Country people generally know far too much about working the land to regard *unworked* land as their ideal.» Dette er også en type “visual connoisseurship” (Bærenholdt et al. 2004: 142) som kommer av førstehåndskunnskap og arbeid med landskapet – det er en måte å se på som er kroppsliggjort. Landskapet blir sett som et *taskscape* (Ingold 1993) – som erfart gjennom praksis.

Det finnes som sagt ulike måter å se på, og nærhet og avstand gir ulike perspektiver på natur når vi ser. Wilson hevder at «the natural world is ‘other’ to an urban industrial civilisation» (Wilson 1992: 25, i Bell og Lyall 2002: 25). Slik sett er det mer presist å si at ikke kultur står i kontrast til natur, men industri. Det går også an å spekulere i om denne avstanden til naturen fører til en forsterkning av dikotomien natur/kultur siden man ser at menneskene (kultur) ødelegger naturen, industrialiserer den og trækker den ned. Mennesket blir en trussel mot naturen og står dermed i kontrast til den. Jeg vil påstå det blir litt for enkelt å hevde dette. Det er ikke mennesket i seg selv som er en trussel mot naturen, men heller visse praksiser. Det finnes flere eksempler på at mennesket ses som en ressurs for naturen. Regnskogfondets fokus på ivaretagelse av såkalte urbefolkningsreservater i Amazonas som et ledd i å bevare regnskogen er et eksempel på dette. En stereotypi og til dels en fordom om såkalte urfolk er at de blir betraktet å leve «i pakt med naturen», hvor mennesker å natur ikke står i kontrast med hverandre, men ses som en helhet.

I Norge er det også en diskusjon om at nedleggelse av landbruket og mindre drift «i pakt med naturen» i betydningen å benytte utmarksbeitet o.l. fører til dårligere ivaretagelse av naturen. Det er for eksempel snakk om at landskapet «gror igjen», og at hundekjeksken tar over (Førde og Magnussen 2012). På Island er dette også til en viss grad under diskusjon, i alle fall med tanke på hva som «hører hjemme» i den islandske naturen. Den allerede nevnte granskogen er ett eksempel på dette. På Island har det også blitt plantet store mengder lupiner for å binde sanden og prøve å få bukt med jorderodringen. Disse lupinene har etter hvert tatt fullstendig overhånd, og truer andre etablerte islandske planter. Å ta vare på naturen handler ikke bare om ivaretagelse, men er også et spørsmål om ivaretagelse av «riktig» natur.

Eksplisitt natur og landskapet som monument

Da jeg spurte de ansatte på Thingvellir hva de likte best med å jobbe på Thingvellir, svarte alle gjennomgående at det var å få være så mye ute og så *nære* naturen. «It is so nice to be able to walk kilometres after kilometres out here and not meet a single person», sa Svanhildur mens Magnús la til: «There are always new places to go, things you haven't seen before, and you can almost get completely lost – that is amazing». Her ser vi at de begge fremhever fravær av mennesker i naturen som en positiv kvalitet og det som gjør det til en unik opplevelse å være «der ute». I en viss grad kan vi kanskje si at mennesker og turister, eller i hvert fall visse menneskelige praksiser, her i Vesten ofte ses som en trussel mot den rene og stille naturen. Dette bygger opp under en dikotomisk tankegang på natur på den ene siden og kultur/menneske på den andre.

Naturen, landskapet og topografien er det som i størst grad fremheves ved Thingvellir, både i turistbrosjyrer, på omvisninger, og blant de ansatte selv. Kontinentalplatene er det største trekkplasteret. Tross alt, «how many people can say they've been between continents?» som en turist sa det. Thingvellir er ikke et hvilket som helst sted. Det er ikke mange andre steder man kan se tegn på de kreftene som har formet den jorden vi går på. Det gjelder for en stor del landskapet på Island ellers også, med vulkaner, varme kilder, sprutende geysirer og boblende svovelgjørme. Men det er altså kun her på Thingvellir at man kan se kontinentalplatene så tydelig på overflaten. Dette gjør selvfølgelig at naturen er veldig *eksplisitt* synlig. Det er dermed kanskje ikke så rart at man ivrer etter å markedsføre dette – det som virkelig skiller Island fra «resten». Den kulturhistoriske delen er lite synlig for øyet – det finnes som sagt ingen rester etter parlamentet (det foregikk tross alt utendørs), det er ingen bygninger eller monumenter som eksplisitt forteller stedets historie. Hva man rent fysisk kan se har mye å si for hvordan man oppfatter et sted. Siden man ikke kan se at det har vært parlament der, er det vanskeligere å gripe denne historien for de besøkende – i motsetning til landskapet, geologien og topografien som er veldig synlig. Lilja påpekte også dette, og sa hun skulle ønske de kunne gjøre litt mer ut av de historiske hendelsene på Thingvellir. Hun foreslo blant annet at man kunne ha festival hvor de gjenskaper parlamentsforsamlingene slik at folk får sett hvordan det foregikk, eller bygge opp en slags utendørs permanent utstilling med boder folk bodde i. Hun mente at da ville folk forstå denne historien bedre, og det har hun nok rett i. Bringslid (2012) hevder at ved å spille på natur som ressurs og salgsvare kan det historiske ved steder bli tonet ned og litt glemt. For slike steder kan det være vanskelig å bli oppfattet som noe annet enn vakker natur. For Thingvellirs del er det ikke så «sort/hvitt», men for utenforstående (ikke-islandinger og turister) er

det mye som tyder på at det er naturen og den tilknyttede (tillærte) estetikken som er mest synlig og tilgjengelig.

Fig. 23: «Eksplisitt» islandsk natur. Foss ut av jordens indre vest på Island.

Islandsk nasjonal identitet fordrer kunnskap om naturen

Marion Lerner (2011) har i artikkelen «Images of the North, Sublime Nature and a Pioneering Icelandic Nation» beskrevet hvordan den Islandske Turistforeningen (*Ferðafélag Íslands*) ble dannet nærmest med det mål å forsterke islendingenes nasjonalfølelse og knytte den opp mot den islandske naturen. På grunnleggelsesmøtet i 1927 ble det holdt en tale som redegjorde for foreningens mål:

Some people may find it strange to find an association for encouraging trips in their own country. To my mind, nonetheless, this plan is so worthwhile, so crucial to our nation, that the people of this country will be unable to become good Icelanders, in the fullest sense of these words, without having been influenced by the land itself, without having breathed in strength from its powerful natural surroundings, without their eyes having been opened by this land's beauty and grandeur, to the extent of thanking Providence with deep emotion for being allowed to call it their fatherland. (Björn Ólafsson sitert i Lerner 2011: 231)

Her blir det hevdet at det er essensielt å kjenne den islandske naturen og å ha erfart den, for å kunne kalle seg en ordentlig islending. Naturen ble sett på som en lærer, en som skulle oppdra nasjonen. En forlengelse av dette punktet er at natur, miljø og værforhold på Island har spilt en rolle i å forme folkets karakter, som for eksempel kunstneren Guðmundur Einarsson (1895-1963) argumenterte for i følge Marion Lerner (2011). Den islandske artisten, eksportvaren og på mange måter islandske ambassadøren Björk har også fremhevet betydningen av den islandske naturen både som inspirasjonskilde til musikken sin og at den har formet og blitt en del av islendingene generelt.

Flere inntrykk fra mitt feltarbeid belyser at det er viktig å ha kunnskap om den islandske naturen for å kunne kalle seg islending. De islendingene jeg snakket med uttrykte det som elementært å ha kunnskap om den islandske naturen – å *kunne beherske den*. Det var nettopp det som skilte dem fra «de andre» (utlendinger og turister). Unnur kommenterte et nyhetsinnslag der en turist hadde falt ned fra et fjell med at «They shouldn't go around like that. They have no idea about the Icelandic weather and nature. They don't have the knowledge to walk in the mountains alone!» Den implisitte kunnskapen om den islandske naturen er altså essensiell for å kunne ferdes i den islandske naturen, og hun antyder her at det kun er islendinger selv som har denne kunnskapen.

Jeg vil imidlertid påpeke at jeg ikke mener at alle islendinger generelt har denne kunnskapen. I denne kunnskaps-doktrinen fant jeg også til en viss grad en dikotomisk tankegang angående by og land på Island. Dette gjaldt i stor grad hvordan man forholdt seg til været. Jeg opplevde at folk nedsnakket og tøyset om folk fra «byen» (Reykjavik) når det gjaldt for eksempel bilkjøring og snøvær. En dag det var skikkelig snøstorm og fullt trafikkaos, kommenterte Unnur: «Stupid people from Reykjavik don't know how to respect the weather. They just think they can drive whenever, and then they get stuck». Dumhet ble karakterisert som mangel på kunnskap og respekt for været. Retorikken skiller «oss» fra «dem» og naturen kan dermed ses som et politisk rom. Dikotomiseringen går også begge veier. Det er ikke bare bygdefolk som nedsnakker folk fra byen, men urbane folk nedsnakker også folk fra bygda.

Islendinger og nordmenn kan sies å være ganske like, og jeg opplevde at de hadde mer tiltro til meg med tanke på natur- og vær-mestring enn andre utlendinger fordi jeg var fra Norge. Likevel opplevde jeg selv en usikkerhet med tanke på mestring av den islandske naturen, særlig på grunn av dens eruptive kvaliteter. Naturen på Island er veldig levende i forhold til Norge – med sprekker i grunnen,

porøs lava, vulkaner, jordskjelv, varme kilder og kokende svovelgjørme. Alt dette var helt nytt for meg som er vant til å ferdes i den mer bestandige norske naturen. Den islandske naturen er uforutsigbar og til en viss grad i stadig forandring. Den er mer utrygg, samtidig som det er mulig å ta et godt og varmt bad utendørs midt på vinteren. Et perspektiv på dette er å si at den islandske naturen er mer tvetydig enn den norske. Islands natur blir slik sett en motsetning til den norske «fjellheimen». Jeg tenkte på om det var trygt for meg å ferdes der; hadde jeg tilstrekkelig kunnskap, og hvordan ville en islending oppført seg her? Dette kan illustreres med en tur jeg og en norsk venninne gikk opp til ei elv med varme kilder. Det var en tur på ca. 3 km der stien plutselig gikk rett gjennom et sted med kokende svovelgjørme og mye geotermisk aktivitet. Det var en ganske intens opplevelse, med tykk røyk som gjorde det vanskelig å se hvor vi gikk, det var sterk lukt av svovel, og hull med kokende gjørme på alle kanter. Hadde det ikke vært for at stien var godt opptråkket og så tydelig gikk rett igjennom her, hadde vi nok ikke turt å gå der. Og plutselig kom det også en gjeng islendinger kjørende med offroad-sykler rett igjennom, som viste få tegn til usikkerhet ved å ferdes her. En annen dag var det full snøstorm i Reykjavik og jeg ble frarådet av Unnur å bevege meg utendørs. Jeg hadde allerede vært ut en tur, noe hun ble svært overrasket over at jeg hadde dristet meg til. Da jeg sa jeg hadde lyst til å gå ut en gang til, frarådet hun meg dette på det sterkeste og sa det kunne være farlig. Selv om jeg kommer fra et av de mest snørike stedene i Norge og har vært fysisk innesnødd opptil flere ganger i mitt liv, tolket jeg dette som et tegn på at jeg var utlending og manglet kunnskap om islandske værforhold og at det derfor ikke var trygt for meg utendørs, selv om det er å sette det på spissen.

Fig. 24: På tur gjennom svovelrøyken.

Natur som vare

Det kan argumenteres for at natur har blitt en estetisk «luksus», med stillhet som en knapp ressurs. Her kan vi trekke paralleller til siste års debatt omkring fri motorferdsel og snøscooter-traseer på fjellet i Norge. Dette vil true stillheten som mange drar til fjells for å oppleve. Det er ulike interesser og til dels motstridende perspektiver på hva naturen skal og kan brukes til. På Island finner vi også en del tilsynelatende kontrasterende og paradoksale holdninger med tanke på at det i turistsammenheng er den «stille», «ville» og «uberørte» naturen som selges. Jeg snakker her om to ulike former for konsumering av naturen, og i og for seg to ulike perspektiver på naturen som produksjonslandskap; et perspektiv der kontemplasjon, følelser og opplevelse står i fokus, og et mer bruks-perspektiv der kontroll over naturen og bruk av den står sentralt. Men jeg vil ikke være kategorisk på at disse nødvendigvis står i motsetning til hverandre.

Ved dette siste perspektivet ses naturen i liten grad som hinder for det man vil drive med. Jeg la blant annet merke til hvor populært det er å kjøre med store jeeps opp på isbreene for å oppleve

dem. Her i Norge er dette ganske utenkelig, men på Island er det helt vanlig at man bruker store biler med gigantiske hjul til å kjøre opp på isbreene med. Dette både islendinger og turister⁵¹. På denne måten tar man en slags kontroll over naturen. Naturen ses som vare, noe som skal konsumeres. Man *bruker* naturen og kontrollerer den rent fysisk ved å kjøre på den. Ikke alle islendinger er like glad i disse praksisene. Svanhildur påpekte at hun hadde «mer respekt for naturen» til at hun ville finne på noe slikt. Dette vitner om ulike verdiparametere i hvordan man forholder seg til natur.

Ved et annet tilfelle der jeg og noen av de utenlandske frivillige fra Thingvellir var på rundreise på Island i slutten av mai, var det fortsatt veldig mye snø nord på Island. Vi ville gjerne komme oss opp til en kjent foss (som de klisje-turistene vi dermed ga oss ut for å være), og fulgte nøye med på trafikketatens kontinuerlige oppdatering av veisituasjonen på Internett. Det stod at veien skulle være åpnet og vi kjørte i vei. Veien var fin helt til vi kom til like ved fossen hvor det var en ca. tre meter høy snøfonn der to karer fortsatt drev og brøytet vei. De vinket oss igjennom - det var bare å komme! Jeg tenkte at det kan ikke være så mange som har tatt veien til fossen i dag, og ble veldig overrasket over antall biler på parkeringsplassen, som var i titalls og med flere bobiler. Rundt var det høye brøytekanter. Ironisk nok så vi ikke så mye til selve fossen da den fortsatt stort sett var dekket av snø. Jeg synes episoden sier noe om en tankegang om at det er viktig å la turistene komme fram – naturen er ingen hindring! En annen gang var jeg og badet i denne tidligere nevnte elva med varme kilder. Da jeg var fremme ved badestedet, ca. 3 km fra bilvei, kom det plutselig et helikopter flyvende med noen turister. Det landet, turistene badet, og de fløy avgårde igjen etter ca. 20 minutter. Dette vitner også om en type bruks-tankegang der man bare flyr turistene inn og ut, hvor man tenker mer kvantitet - å skulle få med seg mest mulig, og ikke oppleve naturen «på dens premisser». Det blir i så måte en veldig konkret «flying visit» (Bell og Lyall 2002) i naturen.

Naturen som nasjonalpark – musealisering og helliggjøring av natur?

Disse bruk- kontra vern-perspektivene (som ikke nødvendigvis er motstridende) kan knyttes til ideen om å opprette nasjonalparker og hva dette skal innebære. Ideen om nasjonalpark bygger i stor grad opp under ideen om naturen som fri for mennesker, og at vern og ikke bruk er det viktigste. Det er slik sett en ganske gammeldags tenkemåte. I vår tid er det vanligere å tenke vern *gjennom* bruk, noe for eksempel Riksantikvaren har som sitt motto (Riksantikvaren 2008). Ideen problematiserer også hvem som er lokal. Thingvellir er et spesielt tilfelle i så måte, da det ved opprettelsen av

---

⁵¹ Dette har gjerne sammenheng med at man på Island har svært få ville dyr som trenger vern og stillhet i motsetning til for eksempel Norge.

nasjonalparken i 1928 ble definert å skulle være «en vernet helligdom for alle islendirer». Som nevnt er det et visst problem med forurensning og forsøpling på Thingvellir. De ansatte uttrykker frustrasjon over dette og sier folk ikke respekterer reglene fordi de føler dette er *deres* sted. Sigmundur gikk til og med så langt at han sa, noe humoristisk: «It's like as soon they hear the word 'national park', they think 'anarchy'!»

Landskap og natur kan altså ha sterke eierperspektiver ved seg, som et politisk rom der identitet blir forhandlet og uttrykt. Dette gjelder ikke bare hvordan man forholder seg til reguleringer og regler for fiske, forsøpling, og tillatelse til å oppholde seg der man vil når man vil. For Thingvellirs del gjelder det også situasjonen med sommerhus der noen få har blitt tildelt dette, noe som da bryter med prinsippet om at dette stedet skal være for alle. I tillegg står allemannsretten generelt sterkt på Island, spesielt på en nasjonal helligdom som Thingvellir. Thingvellir er også et sted det bedrives mye sportsfiske, i innsjøen Thingvallavatn, som er Islands største innsjø. Det er strenge regler for hvor mye fisk man får ta, hvilket utstyr man får bruke, hvor man kan fiske og hvilken type agn man kan bruke. Jeg fikk være med de parkansatte rundt på kontroller av fiskerne der de så på om fiskerne hadde betalt løyve og om det foregikk etter forskriftene. De ansatte fortalte at det stort sett gikk bra for seg, men at det var noen som fra tid til annen prøvde å snike seg unna reglene og det var til og med noen som hadde blitt utestengt fra å fiske i parken fordi de hadde brutt reglene gjentatte ganger. Flere av de ansatte påpekte at det var islendirer som var verst når det gjaldt å følge reglene eller ei. «They think it's their place and that they can do what they want», sa Eirikur. Jeg var også selv vitne til at da vi kom kjørende med bil til det ene fiskestedet for å sjekke løyve, kastet den ene fiskeren fra seg fiskestangen og la seg ned i gresset for å gjemme seg. Både jeg og Lilja, som patruljerte, så dette og hun fikk ham til å betale uten videre dramatikk.

Det er også interessant å se nærmere på selve ideen bak opprettelsen av nasjonalparker generelt. Her var ideen om det sublime sentral. Sublime landskap var i følge Edmund Burke, Immanuel Kant, William Gilpin, og andre teoretikere bak begrepet, «those rare places on earth where one had more chance than elsewhere to glimpse the face of God» (Cronon 1995: 73). I følge Romantikerne var Gud helst å finne i enorme, mektige landskap hvor man nærmest følte på dødsangsten – på fjelltoppen, i kløften, i fossefallet, i tordenskyen, i regnbuen, i måneskinnet. De første nasjonalparkene i USA faller nettopp inn under disse kategoriene av landskap, slik som Yellowstone, Yosemite, Grand Canyon og så videre. Mindre sublime landskap var liksom ikke verdig for slik beskyttelse. Det beste beviset på om man var i et sublimt landskap var hvilken *følelse* det ga. Det skulle ikke være en behagelig

opplevelse, men mer en opplevelse fylt av skrekk. Det skjedde en slags helliggjørelse av villmarka, der den gikk fra å være en satanisk fristelse til å bli et hellig tempel hvor Gud finnes i naturen (i en viss type natur). Å beskytte villmarka og å opprette nasjonalparker henger også sammen med nasjonsbyggingsprosjektet i et land. Det var som å beskytte nasjonens mest hellige skapelsesmyte (Cronon 1995). Naturen ble idealisert, og nærmest musealisert. Enklaver av den ble rammet inn for å vise frem nasjonen. Det som ikke passet inn i rammen ble flyttet ut, slik som indianerne i Yosemite for eksempel. Villmarka skulle være jomfruelig og ubebodd. At noen allerede kalte dette landet «hjem» ble ignorert for å ivareta (den riktige) nasjonens villmarks-illusjon. Det er derfor noe særdeles unaturlig og absolutt kulturelt ved konseptene «villmark» og «nasjonalpark» (Cronon 1995).

Thingvellir som nasjonalpark er også formet inn i en ide om hva en nasjonalpark skal være. Ved opprettelsen av nasjonalparken i 1928 ble det for eksempel bestemt at de som bodde på noen små gårder der måtte flytte og de husene som fantes måtte rives. Naturen skulle være fri for mennesker, og her ser vi en veldig tydelig dikotomisk tankegang om natur og kultur, noe som i Thingvellirs tilfelle kanskje kan sies å være litt paradoksalt siden historien er så nært knyttet til landskapet. Det handler også om å være del av den «riktige» historien – i Thingvellirs tilfelle parlamentshistorien - den store nasjonale historien. Småbøndene tilhørte ikke den store historien, men det Svanhildur kalte «little stories» og dermed måtte de vike plass slik jeg ser det.

Subjektivt natur

Islandske myter og alvehistorier kan være et eksempel på at skillet mellom kultur og natur ikke er så relevant på Island. Det finnes mange slike myter knyttet til landskapet, med fortellinger om huldufolk og steiner som er alvekirker. Jeg ble fortalt noen historier der veien som skulle bygges ble lagt i en brå sving, fordi man ikke kunne flytte en stor stein man mente var bebodd av alver. En annen historie gikk på at byggingen av et hus i en bestemt gate, på et bestemt nummer, feilet gjentatte ganger. Man ga til slutt opp å bygge hus på denne adressen med den begrunnelse at stedet var bebodd av alver. Det hender også at islendinger vitser om hvorfor troen på huldufolk eksisterer. President Ólafur Ragnar Grímsson skal i følge Mette Karlsvik ha forklart troen på huldufolk slik: «Sia det er så fá islendingar, dobla vi folketalet gjennom forteljingar om alvar og feer, skapnader som er løynde i det daglege og opptrer i visjonar og draumar hos det islandske folket» (Karlsvik 2011: 312).

Jeg har ikke særlig mye materiale om troen på huldufolk, og på Thingvellir finnes det så vidt meg bekjent ingen slike historier. De ansatte påpekte også at dette var spesielt med Thingvellir. Det er likevel viktig å merke seg at disse historiene finnes og det antyder at den islandske naturen har agens på en helt spesiell måte. Naturen er dermed ikke bare levende på grunn av geotermiske krefter, men også fordi det «bor» noen der som man må ta hensyn til. Naturen kan også ha agens gjennom å være forhekset og slik påvirke livene til folk. Hastrup (1998) skriver om hvordan en bondes avlinger på en bestemt åker år etter år slo feil. Åkeren kunne se svært lovende ut til å begynne med, men det var alltid noe som gikk galt slik at avlingene ble dårlig. Bonden forklarte at det var en såkalt *álög* (forbannelse) ved åkeren. Det var bare slik det var og denne forbannelsen ble brukt som gyldig begrunnelse for motgang og uhell. Myter om tusser, troll og underjordiske som gir naturen agens finnes også i Norge. For eksempel så måtte slekten til min mormor flytte setervollen noen hundre meter fordi de ikke fikk fred for «tussene» på det gamle stedet. Disse historiene er nærmest utdødd i Norge, mens på Island synes de fortsatt å være levende og relevante.

Slike historier om huldufolk kan betraktes som en type subjektivt natur, det vil si en type personifisering av naturen. Dette kan knyttes til Britt Kramvigs (2005) studie fra Finnmark om Ingmar som «ser i naturen», og begrepet *intersubjektivitet*, som nevnt i kapittel 5. Det finnes ulike grader å subjektivere naturen på. Poenget er at det er et repertoar som mennesket (islendingene) kan plukke frem og bruke *når* det er relevant. En måte å se dette på er at skillet mellom natur og kultur utfordres i den islandske naturen, men jeg vil nødvendig påstå at det er enten/eller.

Naturen som kjønnet

Mye tyder på at det finnes ulike perspektiver på naturen på Island som er kjønnet, og dette kan i stor grad kobles til blikket – «the male gaze» kontra feminine verdier. Gillian Rose (1996) argumenterer at blikket har røtter i landeieres begjær etter å eie eller besitte, og det maskulines begjær etter, og frykt for, en feminin natur (Rose 1996: 341). Natur og kvinner har blitt, og blir fortsatt, betraktet som noe passivt og nærende, men samtidig også som noe vilt og ukontrollerbart. Rose skriver at det ukjente og det ukjennbare i landskapet implisitt blir representert som noe feminint opp mot en maskulin kunnskap, det kjente. Hun tar for seg geografiske studier av landskap hvor det å se på og gå ut i det ville landskapet er elementært, for så å komme hjem med rasjonell kunnskap. Det rasjonelle og vitenskapelige (det maskuline) seirer over det ville (det feminine). Rose sitt argument er at landskapet er et konstrukt av maskulin makt og begjær. Hun støtter seg til Cosgrove som sier at

landskapet er en måte å se på som er aristokratisk, fordi det blir forstått og sett ut fra perspektivet til landeieren. Videre påpeker hun at denne måten å se landskap på blir gjengitt med landskapsmalerier. Hun bruker bildet *Mr and Mrs Andrews* som eksempel hvor hun påpeker at kvinnen i bildet ses som nærmest rotfestet i landskapet, mens mannen ser ut som han står klar til å spurte av sted når som helst og hvor som helst. Femininitet blir sett på som nærere naturen, mens maskulinitet er mer knyttet til kultur og erobring. Selve dualismen kultur/natur er kjønnnet. Her er det relevant å knytte inn Simone de Beauvoirs begrepspar om immanens og trancedens (Beauvoir 1996). Kvinnen blir sett på som immanent som vil si at hun blir hvor hun er, er mer stagnert og i ro. Dette er i kontrast til mannens trancedens som er grenseoverskridende, utviklende og ekspanderende. Det siste kan ses i sammenheng med den mannlige oppdageren som ekspanderer og legger under seg landskap.

Lerner (2011) påpeker at de attributtene man vektla i beskrivelsene av den islandske naturen som et symbol på den islandske nasjonen gikk på mandighet, pågangsvilje, utholdenhet, mot, tapperhet, karakterstyrke, entusiasme for utvikling, og dessuten oppdagelse og utnyttelse. Den nasjonale identiteten (naturen) ble tillagt en tydelig maskulin karakter. Vi ser at den islandske naturen som vare fortsatt gjenspeiler mye av dette perspektivet med tanke på hvordan den selges til turistene. Bruk av naturen i form av å kjøre stor jeeps opp på isbreene kan også være et eksempel på et maskulint perspektiv og en «action-man»-holdning til naturen. Opprettelsen av nasjonalparker generelt kan sies å bygge på ideer om det maskuline. Her i villmarka kunne menn være «ordentlige» menn – som det robuste individet han var ment å være før sivilisasjonen kom og truet hans maskulinitet (Cronon 1995). Det er i denne sammenhengen interessant å gå tilbake til tilblivelsesmytene som jeg har vært inne på hvor det er mer feminine perspektiver som dominerer. Her ses naturen som mor, ofte kalt Gaia, som roten til alle tings tilblivelse. Det islandske symbolet Fjallkonan er også interessant her. Hun er en kvinnelig inkarnasjon av Island som forbinder naturen (landet) og folket. 'Nature' er også 'nurture' og betraktes som en helhet.

Disse to perspektivene – det mannlige og det feminine – står i tilsynelatende kontrast til hverandre. Men Lerner (2011) ser dem heller som representanter for to forskjellige segmenter av nasjonalistisk tid, som et Janus-ansikt som både er vendt mot fortiden (feminin) og mot framtiden (maskulin). Det feminine representerer tradisjoner, det «naturlige» (!), vedlikehold og kontinuitet, mens det maskuline representerer modernitet, fremtidsretting, dominans og å legge under seg naturen. Lerner hevder pionerene i den Islandske Turistforeningen representerte et slikt mannlige perspektiv der man

skulle oppdage den øde naturen i innlandet, tilegne seg denne og gå opp banebrytende nye stier. På denne måten adopterte de bildet av Islands første bosetter ved å avansere til ukjent territorium og legge dette under seg, påpeker Lerner. Jeeps-folkene, også kalt *Jappamenn* på Island, kan kanskje representere litt av det samme. At det på Island finnes tilsynelatende paradoksale holdninger til natur, kan kanskje forklares ut i fra dette kjønnsperspektivet. Det er dog et interessant spørsmål hvorvidt man for å takle eller forstå det islandske landskapet trenger en annen type kontroll enn det å legge det under seg. Kanskje trengs en type kontroll som bygger på innsikt og førstehåndskunnskap, altså en nærhet til naturen, noe som er mer feminint i motsetning til maskulin kontroll som bygger på avstand og instrumentalisering.

Avsluttende bemerkninger

Jeg har nå vist til ulike typer kunnskap om og relasjoner til naturen. Turistblikket er det ene, og det bygger på avstand. Profesjonelle, slik som geografer, geologer (som det er mange av på Island), arkeologer og UNESCO har igjen et annet blikk. Det finnes mer praksiskunnskap, og mer personlig minne knyttet til hvilket blikk man har på natur. For Unnur og Lilja ble for eksempel naturen et personlig minne om deres fortid og det de var vokst opp med; sin egen historie. Folk har ulik kunnskap i kraft av relateringen til landskapet. Som jeg nå har forsøkt å vise er natur generelt en sentral del av den islandske nasjonalfølelsen. Å ha kunnskap om denne og å kunne beherske naturen virker å være viktig for å kunne kalle seg «ekte» islending. Det at naturen og landskapet har så mange historier knyttet til seg, eller sagt på en annen måte: at historien er såpass nært knyttet til naturen, synes å utfordre dikotomiseringen mellom kultur og natur. Ideen om at i Norden er kultur knyttet til natur, synes å være eksemplifisert gjennom Island. Som professor i museumsstudier, Amareswar Galla sa på en konferanse forleden: «Culture is a map written in the land.»⁵² Snudd på hodet er det for Islands del kanskje mer riktig å si at naturen er kulturen.

---

⁵² Hørt på konferansen «UNESCO 1972, 2003 and 2005 Conventions» ved UiB 24-26. Mars 2014.

7 – AVSLUTNING

We shall not cease from exploration, and the end of all our exploring will be to arrive where we started and know the place for the first time.

- T.S. Eliot⁵³

Jeg har gjennom denne avhandlingen forsøkt å vise hvordan islandsk tilhørighet, og former og uttrykk for islandskhet kommer til uttrykk gjennom en relatering til landskapet og forståelser av den islandske naturen, særlig uttrykt gjennom Thingvellir som kultur- og natur-landskap. I kapittel 2 så jeg nærmere på Thingvellir som et symboltungt sted for islendinger. Thingvellir er både nasjonalstatens seremonisted, og også et rituelt og hellig rom for islendinger. Dette er nasjonens fødested både nasjonalhistorisk og geofysisk, og det at disse to aspektene er så slående infiltrerte i hverandre gjør at skillet mellom kultur og natur utfordres. Dette ble ikke minst tydelig i kapittel 3 om Thingvellir som verdensarv, hvor vi så at verdensarvstatusen blir mindre ugyldig på det lokale nivået fordi den ikke favner helheten til stedet ved kun å betrakte kulturen og ikke naturen. Det kan her påvises et meningstap ved ikke å betrakte begge aspektene. I kapittel 4 så jeg på den sterkt økende turismen på Island. Turistene kan ses som et profant innslag i islendingenes nasjonale helligdom og den ellers rene og nærmest sakrale islandske naturen. De har dog visse motstandsstrategier som viser at de selv prøver å beholde definisjonsmakten over seg selv og sine steder, slik som å holde visse steder hemmelige og skjulte.

I turistindustrien er det også i stor grad naturen som er det store trekkplasteret og som islendinger liker å vise fram som sin stolthet. I kapittel 5 så jeg nærmere på landskapet som et fortellende landskap med historier og legender innvevd. På Thingvellir finnes det ingen konstruerte monumenter og generelt er det få spor etter menneskers virke, men historiene og legendene er knyttet til konkrete steder i landskapet. I stedet for monumenter blir det dermed landskapet som presenterer historien. Landskapet får en mnemonisk kraft. I kapittel 6 så jeg på komparative forståelser for, og betydninger av natur, og viste hvordan islandsk tilhørighet er nært knyttet til naturen. Den «unike» islandske naturen er islendingers stolthet – både som et viktig nasjonalt symbol og en vare. Den

---

⁵³ Kilde: Columbia University 2014. Se også Casey 1993: 293 for en nærmere analyse av Eliot.

islandske naturen blir i stor grad sett på som en metafor for nasjonen Island med visse typer landskap som ikoniske, slik som «the highlands» og Thingvellir.

Gjennom sin erfaringsnære kunnskap om landskap og natur, impliserer islendingene at de forstår noe som «de andre» mangler. Her er det spesielt ett sted som markerer seg som særlig viktig for islendingenes nasjonalfølelse. Det er Thingvellir. Dette stedet er kilden til islendingers forestilte fellesskap, for å bruke et uttrykk fra Benedict Anderson (1991). Det som er spesielt slående med Thingvellir er hvor infiltrert i hverandre natur og kultur er. Geologien og topografien her er helt unike, samtidig som historiene ligger innvevd i landskapet og gjør det meningsmettet. Disse to aspektene – natur og kultur – kan derfor vanskelig skilles på Thingvellir. Det er selve landskapet som er monumentet over fortiden og historien. Slik sett nærmer det seg et «absolutt rom» i Lefebvre (1991) sin forstand i og med at ytre uttrykk og betydning vanskelig kan skilles. Det er et politisk rom og et hellig rom med visse tabu og egne regler (både skrevne og uskrevne). Men Thingvellir er på ingen måte et homogent sted. Det er «contested» - et omstridt sted. Dette kommer til uttrykk eksempelvis med hvordan islendingene forholder seg til turistene som kommer til Thingvellir. De oppfatter at turistene forringer stedets sakrale verdi, at de ikke forstår hva de ser på og slik sett nærmest ikke har noe der å gjøre. Renheten er i fare. Samtidig er mange islendinger svært opptatt av frihet til å gjøre hva de vil i dette landskapet gjennom for eksempel å ha ubegrenset tilgang til stedet.

Min hovedtese kan konkretiseres med et triangel hvor de tre komponentene mennesker, landskap og nasjon alle står i en relasjon til hverandre og påvirker hverandre. Ut i fra dette kan det islandske landskapet ses som en stedliggjøring av islandskhet og sier noe om hva det vil si å være islending. Det som dog er litt paradoksalt her er at den islandske naturen som de opphøyer som unik og typisk islandsk, også kan betraktes som en ødelagt og erodert natur. Jared Diamond (2005) påpeker dette og skriver at de opprinnelige trærne ble hogd ned av de tidligste bosetterne og at storstilt jorderosjon har ført til ørkenlandskap der det før var grønt og frodig. Han kaller Island til og med for Europas mest ødelagte land sett fra et økologisk perspektiv. Dette er kanskje et perspektiv de fleste islendinger ikke kjenner seg igjen i, eller vil vedkjenne seg.

Jeg har som sagt sett på former og uttrykk for islandskhet i relasjon til det islandske landskapet. Men hva er egentlig islandskhet? Her er det viktig å differensiere. Islandskhet kan handle om hverdagsliv, det kan handle om monumenter og ritualer, erfaringer og mye annet. Jeg har sett på islandskhet i

form av hverdagskunnskap i relasjon til naturen, og i håndteringen av et kulturminne. Dette handler i stor grad om nasjonal identitet som kan ses som en type kollektiv identitet med en hverdagslig nasjonal deling av minner, symboler og kunnskap, for å bruke Löfgrens (1989) forståelse. Et uttrykk for islandskheter er som jeg har sett på, er å ha kunnskap om den islandske naturen. Denne kunnskapen er en delt kunnskap og kan ses som en nasjonal kulturell kapital eller som den nasjonale habitus, for å bruke Bourdieus begreper (Bourdieu 1995, se også Löfgren 1989). Under denne kunnskapen kan vi ifølge Löfgren (1989) skille mellom symbolsk kapital og erfaringer og kunnskaper. Det er helst det siste jeg interesserer meg for her.

Det islandske kan sies å være kjønnet. I den nasjonale kulturelle kapitalen, den delte hverdagskunnskapen om det å være islandsk, synes det som sagt viktig å ha kunnskap om landskapet og naturen. Dette er en type kunnskap som bygger på å ha *nærhet* til naturen, *førstehåndskunnskap*. Dette kan ses som et uttrykk for feminine verdier hvor det feminine i følge Rose (1996) er nære naturen og bygger på nærkontakt hvor konkret erfaring gir kunnskap. Til motsetning bygger det maskuline på avstand og en håndtering og underleggelse av landskapet som gir et mer instrumentelt forhold til landskapet - det blir sett utenfra. Den erfaringsbaserte kunnskapen bygger på nærhet som tyder på feminine verdier. Men på Island finnes det også mer «action-man»-holdninger til natur hvor maskuline verdier om å legge under seg naturen og ekspandere kommer fram. Dette eksemplifiseres gjennom at det er vanlig å kjøre jeeps opp på isbreene, eller at fiskerne har mye makt på Thingvellir. Å ha kunnskap og innsikt – er det en bedre måte å beherske landskapet på? Diskurser rundt dumme turister som ikke har erfaring med det islandske landskapet tyder på at dette er tilfellet. Det kvinnelige symbolet Fjallkonan som en inkarnasjon av den islandske nasjonen tyder også på at feminine verdier er sentrale i den islandske selvforståelsen – det er nærhet til og ikke avstand til naturen som er sentralt. Det er dog ikke entydig, og begge aspektene eksisterer parallelt.

Det synes å være en utbredt mening at landskapet er så fullt av mening at bare islendinger kan kjenne det godt *nok*. Dette gjelder særlig på Thingvellir hvor de ansatte ofte uttrykte om turistenes besøk at «de vet ikke hva de ser på.» Turistene har for mye avstand til stedet. Hastrup (1998) hevder at turister og andre besøkende bare kan få en begrenset forståelse for slike hellige steder: «Only Icelanders can fully 'participate' in the world of the sagas, because only they have the landscape within daily view» (ibid: 189). Her vil jeg dog påpeke viktigheten av å ikke generalisere. Det er ikke alle islendinger som kjenner stedet like godt. Noen av de ansatte på Thingvellir sa for eksempel at de ikke visste så mye om stedet før de begynte å jobbe der selv. Her kan det være nyttig å bruke et

begrepspar som jeg har lansert tidligere i oppgaven – pandemisk og endemisk. Endemisk brukes helst om de lokale, de som bor et sted hvor kunnskapen er kroppslig og verbal. Dette kan ses i sammenheng med Okelys (2001) begrepspar om *looking* og *seeing*, om ulike måter å se eller forstå landskapet på. Det som er slående med Thingvellir er at det er lite lokalbefolkning i området. I selve nasjonalparken er det kun de ansatte som kan betegnes som lokale, og i området rundt er det kun noen få gårder, men ingen i umiddelbar nærhet. Kanskje kan vi derfor si at på Thingvellir er det ingen lokale og det er dermed egentlig pandemisk? Det synes likevel viktig for islendinger å *ha vært der*. Slik sett kan det være fruktbart å skille mellom lokal og nasjonal og si at Thingvellir er noe nasjonalt. For videre studier kunne det vært interessant å se nærmere på andre islendingers holdninger til og forståelser av Thingvellir: islendinger med stor fysisk avstand til Thingvellir, forskjeller mellom unge og gamle. Det ville vært interessant å se mer på hva de synes om stedet og hva de forbinder med det og om det finnes mange negative holdninger til stedet og nasjonen som helhet. Min studie har dog basert seg på å være «grounded» ved å være mye ute på selve Thingvellir. Jeg har dermed fått et innenfra-perspektiv hvor folk sannsynligvis har vært mer patriotiske overfor stedet siden de tross alt har valgt å reise dit eller å jobbe der.

Det finnes ulike grader av avstand og nærhet, men «de andre», i sær turister, som har såpass avstand at de ikke forstår på samme måte som islendingene (i følge islendingene selv), mangler nettopp den delte kunnskapen som islendingene har som sin kulturelle kapital. Jeg synes likevel å kunne spore en ambivalens, for eksempel med tanke på UNESCO. Dette blir for eksempel uttrykt gjennom en holdning om at «vi vet best selv». Ut i fra min studie er det mye som tyder på at autonomi er viktig. Det ses gjennom allemannsrettens sterke posisjon på Island, motstand mot medlemskap i EU, og at islendingene vil være sine egne herrer. At UNESCO-statusen ikke blir tatt helt på «alvor» er også en stadfestelse av dette. Likevel virker islendingene å være svært opptatt av hva andre måtte mene om dem, ved for eksempel å alltid spørre (spøkefullt eller ei) «How do you like Iceland?», som Einarsson (1996) påpeker. Om enn så opptatte av autonomi og selvhevdelse, så trenger de stadfestelse utenfra. Dette kan ses i sammenheng med at Island er en relativt ung nasjon, og derfor ikke har en like naturalisert nasjonsfølelse som eldre nasjoner har (Löfgren 1989). Dette er ikke noe særegent for Island, men et grunnleggende filosofisk spørsmål. Man er den man er gjennom at andre ser det, og dette innebærer en mangel på kontroll – at andre kontrollerer det. Dette er et paradoks, som eksistensialisten Jean-Paul Sartre (1980) poengterer i sin bok «Erfaringer med de andre». Det synes likevel viktig at «de andre» ikke får for mye kontroll og påvirkningskraft.

Thingvellir er et svært symboltungt landskap for islendinger. Det er et sted uten konstruerte minnesmerker, og et landskap hvor man erindrer nasjonens tilblivelse gjennom å ferdes i det. Det er landskapet som er formidler. Thingvellir er dermed heller et *locus* enn *memorial* for islendingene, for å bruke Connertons (2009) begreper. Det kan spores et press utenfra for å gjøre landskapet mer til et monument, for eksempel gjennom turismen. Det blir da mer håndterlig for utenforstående. UNESCO-statusen er også med på å bygge ned locus-måten å være knyttet til landskapet på. Men kanskje kan vi spore en motstand mot denne prosessen, for å ivareta landskapet som et locus. Natur/kultur-dikotomien er her også et sentralt spørsmål. Ved å se disse som atskilte skjer det et meningstap. Thingvellir er et veldig godt eksempel på dette fordi naturen er veldig tilstede samtidig som historien er det også – gjennom naturen. For å forstå det islandske må du forstå eller betrakte begge deler og tenke dem som dynamiske komponenter. Forstått gjennom Morphys (1995) studie av drømmetid kan vi si at det sosiokulturelle ikke kan skilles fra den ytre formen i landskapet som er intenst meningsfylt. Thingvellir er en helligdom som blir forvaltet i en profan verden. Det er en stedliggjøring av det islandske; et sted hvor visdom hører til.

Litteraturliste

- Anderson, Benedict (1991): *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Revidert utgave. London: Verso.
- Bargatzky, Thomas (1994): «Introduction». In: Bargatzky, Thomas and Kuschel, Rolf (eds.): *The Invention of Nature*. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag. Pp. 9-27.
- Barth, Fredrik (1969): «Introduction» in Barth, Fredrik (ed.): *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference*. Oslo: Universitetsforlaget. Pp. 9-38.
- Basso, Keith H. (1996): "Wisdom Sits in Places. Notes on a Western Apache Landscape." In: Basso, Keith H. and Feld, Steven (red.): *Senses of Place*. Santa Fe, N.M: School of American Research Press. Pp. 53-91.
- Basso, Keith H. and Feld, Steven (1996): "Introduction" in: Basso, Keith H. and Feld, Steven (red.): *Senses of Place*. Santa Fe, N.M: School of American Research Press. Pp. 3-13.
- Bates, Daniel G. og Skogseid, Harald (1997): *Menneskelig tilpasning. En humanøkologisk innføring i globalt miljø*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bauman, Zygmunt (1993): *Postmodern Ethics*. Oxford: Blackwell.
- Beauvoir, Simone de (1996 [1949]): *Det annet kjønn*. Oslo: Den Norske Bokklubben.
- Bell, Claudia and Lyall, John (2002): "The Accelerated Sublime: Thrill-Seeking Adventure Heroes in the Commodified Landscape". In: Coleman, Simon and Crang, Mike (eds): *Tourism. Between Place and Performance*. Westport: Praeger. Pp. 21-38.
- Bender, Barbara (1998): *Stonehenge: Making Space*. Oxford: Berg.
- Berkaak, Odd Are (2009): "Samtidshistorie og fortidsrelatering." I: Berkaak, Odd Are; Gammersvik, Ågot; Gynnild, Svein; og Lyngbø, Inger Johanne (red.): *På sporet av den tapte samtid*. Norsk Kulturråd. S. 7-17.
- Boissevain, Jeremy (1996): "Introduction" In: Boissevain, Jeremy (ed.): *Coping with Tourists. European Reactions to Mass Tourism*. Oxford: Berghahn. Pp. 1-27.

- Bourdieu, Pierre (1995 [1979]): *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax Forlag.
- Bringslid, Mary Bente (2012): "Bygdeutvikling når alternativet er avvikling. Innleiing." i Bringslid, Mary Bente (red.): *Bygdeutviklingas paradoks*. Oslo: Spartacus. S. 7-37.
- Brydon, Anne (1996): «Whale-Siting: Spatiality in Icelandic Nationalism.» in: Durrenberger, Paul and Palsson, Gisli (eds.): *Images of Contemporary Iceland: Everyday Lives and Global Contexts*. University of Iowa Press. Pp. 25-46.
- Bærenholdt, Jørgen Ole; Haldrup; Larsen; Urry (2004): *Performing Tourist Places*. Aldershot: Ashgate.
- Caplan, Pat (1988): "the Politics of Ethnography, Part 1" in: *Anthropology Today*, Vol. 4, No. 5, pp. 8-12.
- Casey, Edward S. (1993): *Getting Back into Place: Toward a Renewed Understanding of the Place-World*. Bloomington: Indiana University Press.
- Casey, Edward S. (1996): "How to Get from Space to Place in a Fairly Short Stretch of Time: Phenomenological Prolegomena". In: Basso, Keith H. and Feld, Steven (red.): *Senses of Place*. Santa Fe, N.M: School of American Research Press. Pp. 13-53.
- Coleman, Simon and Crang, Mike (2002): "Grounded Tourists, Travelling Theory". In: Coleman, Simon and Crang, Mike (eds.): *Tourism. Between Place and Performance*. Westport: Praeger. Pp. 1-21.
- Connerton, Paul (2009): *How Modernity Forgets*. Cambridge University Press.
- Cronon, Williams (1995): «Introduction: In Search of Nature». And: "The Trouble with Wilderness; or, Getting Back to the Wrong Nature". In: Cronon, Williams (ed.): *Uncommon Ground: Toward Reinventing Nature*. New York: W. W. Norton & Company. pp. 23-69, and 69-91.
- Daniels, Stephen (1993): *Fields of Vision. Landscape Imagery and National Identity in England and the United States*. Cambridge: Polity Press.
- Danto, Arthur C. (2001): "Impressions of Iceland" In Kvaran, Ólafur and Kristjánsdóttir, Karla (eds.): *Confronting Nature. Icelandic Art of the 20th Century*. Reykjavik: National Gallery of Iceland. Pp. 11-21.
- DeLillo, Don (2012): *White Noise*. London: Picador.

- Diamond, Jared M. (2005): *Collapse: How Societies Choose to Fail or Succeed*. New York: Viking.
- Douglas, Mary (1966): *Purity and Danger*. London: Routledge.
- Einarsson, Magnús (1996): «The Wandering Semioticians: Tourism and the Image of Modern Iceland» in Durrenberger, Paul and Palsson, Gisli (eds.): *Images of Contemporary Iceland: Everyday Lives and Global Contexts*. University of Iowa Press. Pp. 215-237.
- Eliade, Mircea (2008 [1957]): *Det hellige og det profane*. 3. utgave, Oslo: Gyldendal.
- Eriksen, Thomas H. 2001: «Between Universalism and Relativism: A Critique of the UNESCO Concepts of Culture». In: Cowan, J; Dembour, M-B; and Wilson, R. (eds.): *Culture and Rights: Anthropological Perspectives*. Cambridge University Press. Pp. 127-148.
- Faust, Franz X. (1994): "What 'Nature' Means for the South-West Colombian Indian". In: Bargatzky, Thomas and Kuschel, Rolf (eds.): *The Invention of Nature*. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag. Pp. 201-211.
- Frykman, Jonas og Löfgren, Orvar (1994): *Det Kultiverte Mennesket*. Oslo: Pax Forlag.
- Førde, Anniken og Magnussen, Tone (2012): "Når hundekjeksken tar over – opplevingar av stad gjennom landskap". I: Bringslid, Mary Bente (red.): *Bygdeutviklinga paradoks*. Oslo: Spartacus. S. 91-119.
- Goffman, Erving (1992 [1959]): *Vårt rollespill til daglig*. Oslo: Pax Forlag.
- Gunnell, Terry (2005): "An Invasion of Foreign Bodies: Legends of Washed up Corpses in Iceland." In: Marnersdóttir, Malan; Cramer, Jens; and Johansen, Arnfinnur (eds.): *Eyðvinur: Heiðursrit til Eyðun Andreassen*. Tórshavn. Pp. 70-79.
- Gunnell, Terry (2008): "Introduction". In: Gunnell, Terry (red.): *Legends and Landscape*. University of Iceland Press, Reykjavik. pp. 13-25.
- Hagland, Jan Ragnar, og Liestøl, Aslak (2008): *Njálssoga*. Oslo: Samlaget.
- Hálfdanarson, Guðmundur (2000): «Þingvellir: An Icelandic 'Lieu de Mémoire'», In: *History and Memory*, Vol. 12, No. 1, pp. 4-29.
- Harrison, Rodney (2013): *Heritage: Critical Approaches*. London: Routledge.

Hastrup, Kirsten (1998): *A Place Apart. An Anthropological Study of the Icelandic World*. Oxford: Clarendon Press.

Hastrup, Kirsten (2004): "Getting it Right. Knowledge and Evidence in Anthropology". In: *Anthropological Theory*, vol. 4 no. 4, pp. 455-472.

Helgason, Jón Karl (2006): "Reading saga Landscapes: The Case of Samuel E. Waller". In: Eysteinnsson, Ástráður (ed.): *The Cultural Reconstruction of Places*. Reykjavik: University of Iceland Press, pp. 101-110.

Henningsen, Bernd (1997): "The Swedish Construction of Nordic Identity". In: Stråth, Bo and Sørensen, Øystein (eds.): *The Cultural Construction of Norden*. Oslo: Scandinavian University Press. Pp. 91-121.

Hermannsson, Birgir (2011): «Hjartastaðurinn: Þingvellir og íslensk þjóðernishyggja» («Hjertestedet: Thingvellir og islandsk nasjonalisme») i: *Bifröst Journal of Social Science*. Vol. 5, s. 21-45.

Herzfeld, Michael (1997): *Cultural Intimacy: Social Poetics in the Nation-State*. New York: Routledge.

Ingold, Tim (1993): "The Temporality of the Landscape". In: *World Archaeology*, Vol. 25, No. 2, pp. 152-174.

Ísleifsson, Sumarliði R. (2011): "Introduction: Imaginations of National Identity and the North". In: Ísleifsson, Sumarliði R. (ed.): *Iceland and Images of the North*. Presses de l'Université du Québec, pp. 3-22.

Jenkins, Richard (2000): "Categorization: identity, social process and epistemology". In: *Current Sociology*, vol. 48 no. 3, pp. 7-25.

Johansen, Anders (1988): «Mytiske Landskap». I: *Profil* (2) s.12-27.

Johansen, Anders (2001): *All Verdens Tid*. Spartacus, Oslo.

Jónasson, Pétur M. og Hersteinsson, Páll (2011): *Thingvallavatn: A Unique World Evolving*. Reykjavik: Opna Publishing.

Jónsson, Torfi Stéfan (2012): «Thingvellir as an early National Centre». I: Owen, Olwyn (red.): *Things in the Viking World*. Shetland Amenity Trust.

Karlsson, Gunnar (2000): *The History of Iceland*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

- Karlsvik, Mette (2011): *Post oske: Dagar og netter I Reykjavik*. Oslo: Flamme Forlag.
- Kjelling, Espen (2013): «Nú rekumst við á»: *Krisehåndteringar í post-krisetid*. Masteroppgave ved Institutt for sosialantropologi, Universitetet i Bergen, høst 2013.
- Knudsen, Daniel C.; Metro-Roland, Michelle M. and Soper, Anne K. (2008): "Landscape, Tourism and Meaning: An introduction". In: Knudsen, Daniel C.; Metro-Roland, Michelle M.; Soper, Anne K.; and Greer, Charles E (eds.): *Landscape, Tourism, and Meaning*. Abingdon: Ashgate. Pp. 1-9.
- Kramvig, Britt (2005): "Fleksible kategorier, fleksible liv." I: *Norsk Antropologisk Tidsskrift*, Vol. 16, Nr. 2-3, s. 97-108.
- Laxness, Halldór Kiljan (1959): *Islands klokke*. København: Gyldendal.
- Larsen, Jonas and Urry, John (2011): *The Tourist Gaze 3.0*. London: Sage.
- Lefebvre, Henri (1991): *The Production of Space*. Oxford: Blackwell.
- Lerner, Marion (2011): «Images of the North, Sublime Nature and a Pioneering Icelandic Nation». In: Ísleifsson, Sumarliði R. (ed.): *Iceland and Images of the North*. Presses de l'Université du Québec. pp. 229-253.
- Lugmayr, Helmut (2002): *The Althing at Thingvellir*. Reykjavik: Iceland Review.
- Löfgren, Orvar (1989): "The Nationalization of Culture." In: *Ethnologica Europea*, No. XIX. Pp. 5-23.
- MacCannell, Dean (1973): "Staged Authenticity: Arrangements of Social Space in Tourist Settings". In: *American Journal of Sociology*, Vol. 79, No. 3, pp. 589-603.
- McKercher, Bob, and Du Cros, Hilary (2002): *Cultural Tourism: The Partnership between Tourism and Cultural Heritage Management*. Haworth Hospitality Press.
- Meethan, Kevin (2001): *Tourism in Global Society: Place, Culture, Consumption*. Basingstoke: Palgrave.
- Morphy, Howard (1995): "Landscape and the Reproduction of the Ancestral Past". In: Hirsch, Eric and O'Hanlon, Michael (eds.): *The Anthropology of Landscape*. Oxford: Clarendon Press. Pp. 184-210.
- Nora, Pierre (1989): "Between Memory and History: Les Lieux de Memoire." In: *Representations*, No. 26, Special Issue: Memory and Counter-Memory. Pp. 7-24.
- Okely, Judith (2001): "Visualism and Landscape: Looking and Seeing in Normandy". In: *Ethnos: Journal of Anthropology*, vol. 66, no. 1, pp. 99-120.

- Ólafsdóttir, Audur (2001): "Visions of Nature in Icelandic Art". In: Kvaran, Ólafur and Kristjánsdóttir, Karla (eds.): *Confronting Nature. Icelandic Art of the 20th Century*. Reykjavik: National Gallery of Iceland. Pp. 23-39.
- Pedregal, Antonio M.N. (1996): "Tourism and Self-Consciousness in a South Spanish Coastal Community". In: Boissevain, Jeremy (ed.): *Coping with Tourists. European Reactions to Mass Tourism*. Oxford: Berghahn, pp. 56-84.
- Puijk, Roel (1996): "Dealing with Fish and Tourists: A Case Study from Northern Norway". In: Boissevain, Jeremy (ed.): *Coping with Tourists. European Reactions to Mass Tourism*. Oxford: Berghahn. Pp.204-227.
- Ronström, Owe (2008): "A Different Land: Heritage Production in the Island of Gotland". In: *Shima: The International Journal of Research into Island Cultures*. Vol. 2, No. 2. Pp. 1-18.
- Rose, Gillian (1996): "Geography as a Science of Observation: The Landscape, the Gaze and Masculinity." In: Agnew, John A; Livingstone, David J; and Rogers, Alisdair (eds.): *Human Geography: An Essential Anthology*. Wiley-Blackwell. Pp. 341-350.
- Sartre, Jean-Paul (1980): *Erfaringer med de andre*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Short, John R. (1991): "Wilderness". In: Short, John R.: *Imagined Country. Environment, Culture and Society*. Syracuse University Press. Pp. 5-27.
- Smith, Valene L. (1989): "Introduction". In: Smith, Valene L. (ed.): *Hosts and Guests. The Anthropology of Tourism*. 2nd Edition. Philadelphia: University of Pennsylvania Press. Pp. 1-21.
- Sontag, Susan (1977): *On Photography*. New York: Picador.
- Tilley, Christopher Y. (1994): *A Phenomenology of Landscape. Places, Paths and Monuments*. Oxford: Berg Publishers.
- Urry, John (1995): *Consuming Places*. London: Routledge.
- Witoszek, Nina (1998): *Norske naturmytologier. Fra Edda til økofilosofi*. Oslo: Pax Forlag.

Andre ressurser

Act on the Thingvellir National Park: [Lovtekst] Tilgjengelig fra: <http://thingvellir.is/protection-management/laws-and-regulation.aspx>. Islandsk tekst: <http://www.althingi.is/lagas/139b/2004047.html> [Lastet ned: 16.5.2014]

Columbia University (2014): *T.S.Eliot's "Little Gidding"*. Tilgjengelig fra:
<http://www.columbia.edu/itc/history/winter/w3206/edit/tseliotlittlegidding.html> [Lastet ned: 11.6.2014]

Fréttablaðið (19.2.2013): *Vetrarferðamönnum fjölgar gríðarlega (Vinterturister har økt enormt)* [Avis] Tilgjengelig fra: <http://static.cdn.visir.is/ExternalData/pdf/fbl/130219.pdf> [Lastet ned 14.5.2014]

Fréttablaðið (2.5.2013): *Gestafjöldinn traðkar Þingvelli ofan í svaðið (Antallet gjester trækker Þingvellir ned i gjørma)* [Avis] Tilgjengelig fra:
<http://static.cdn.visir.is/ExternalData/pdf/fbl/130502.pdf> [Lastet ned 14.5.2014]

Fréttatíminn (5.4.2013): *Næsti forsætisráðherra? (Neste statsminister?)* [Avis] Tilgjengelig fra:
http://www.frettatiminn.is/images/uploads/tolublod/05_aril_2013.pdf [Lastet ned 14.5.2014]

Frilanseren (2014): *Sitater av Olav H. Hauge*. Tilgjengelig fra:
<http://www.frilanseren.no/finnsitat.asp?forfatterid=343> [Lastet ned 12.6.2014]

The Global Gender Gap Report (2013): [Rapport] Tilgjengelig fra:
http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2013.pdf [Lastet ned 21.5.2014]

Iceland Review (No.1.2013): *Keeping Paradise*. [Magasin]

The Independent (29.5.2011): *Portfolio: Martin Parr*. [Nettartikkel] Tilgjengelig fra:
<http://www.independent.co.uk/arts-entertainment/art/features/portfolio-martin-parr-2288875.html> [Lastet ned 11.6.2014]

Morgunblaðið (9.4.2013): *Gagnlegir fundir um veiðimenningu (Nyttig møte med fiskekulturen)* [Avis] Tilgjengelig fra: http://www.mbl.is/frettir/innlent/2013/04/09/gagnlegir_fundir_um_veidimeningu/ [Lastet ned 12.3.2014]

Nominasjonsdokumentet: *Application for Inclusion in the World Heritage List. Þingvellir National Park*: [Dokument] Tilgjengelig fra: http://thingvellir.is/media/11555/Tingvellir_umsokn.pdf [Lastet ned 12.3.2014]

Óladóttir, Óddný Þóra (2013): *Tourism in Iceland in Figures. April 2013*. [Rapport] [<http://www.ferdamalastofa.is/static/files/ferdamalastofa/talnaefni/tourism-in-iceland-in-figures-april-2013.pdf>]

The Reykjavik Grapevine (Issue 4, 2014): *Pay per View, og Screaming Jumpers*. [Avis] Tilgjengelig fra:
<http://issuu.com/rvkgrapevine/docs/grapevine-issue4-allt/48?e=0/7372247> [Lastet ned 9.4.2014]

Riksantikvaren (2008): *NRK-program om kulturlandskapet*. Tilgjengelig fra:

http://www.riksantikvaren.no/Norsk/Om_Riksantikvaren/Strategier/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=4647 [Lastet ned 11.6.2014]

Statistics Iceland (2014): www.statice.is [Lastet ned 21.5.2014]

Store Norske Leksikon (2014): *Natur*. <http://snl.no/natur> [Lastet ned 14.2.2014]

Thingvellir National Park (April 2013): *Vatnið er skínandi blátt en það eru blikur á lofti (Vannet er skinnende blått men det er skyer i horisonten)* <http://thingvellir.is/frettir/2013/04/vatnid-er-skinandi-blatt-en-thad-eru-blikur-a-lofti.aspx>, og *Slæm umgengni (Dårlig oppførsel)* <http://thingvellir.is/frettir/2013/04/slaem-umgengni.aspx>. [Lastet ned: 16.5.2014]

Thingvellir National Park (2014): <http://www.thingvellir.is/history.aspx> [Lastet ned: 28.5.2014]

Þórláksson, Þórarinn B. (1900): *Þingvellir* [Digitalisert maleri]. Tilgjengelig fra:

http://en.wikipedia.org/wiki/%C3%9E%C3%B3rarinn_B._%C3%9Eorl%C3%A1ksson#mediaviewer/File:Thorarinn_thingvellir.jpg [Lastet ned 12.6.2014]

UNESCO World Heritage Centre (1992-2014)

a): *About World Heritage*. <http://whc.unesco.org/en/about/> [Lastet ned 12.3.2014]

b): *The Convention*. <http://whc.unesco.org/en/convention/> [Lastet ned 12.3.2014]

c): *The Convention Text*. <http://whc.unesco.org/en/conventiontext/> [Lastet ned 12.3.2014]

d): *Cultural Landscape*. <http://whc.unesco.org/en/culturallandscape> [Lastet ned: 12.3.2014]

e): *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*. <http://whc.unesco.org/en/guidelines/> [Lastet ned 12.3.2014]

f): *Þingvellir National Park*. <http://whc.unesco.org/en/list/1152> [Lastet ned 12.3.2014]

Visit Iceland (2014): www.visiticeland.com [Lastet ned 10.4.2014]

World Commission on Culture and Development (1995): *Our Creative Diversity*. [Rapport] Paris: UNESCO.

World Economic Forum (2013): *Travel and Tourism Competitiveness Report 2013*. (Rapport)

Tilgjengelig fra: <http://www.weforum.org/reports/travel-tourism-competitiveness-report-2013> [Lastet ned: 15.5.2014]

You Tube (2012): *Top UNESCO World Heritage Sites*.

<http://www.youtube.com/watch?v=_jI55HiM1Wo&feature=fvsr> [Lastet ned 28.11.2012].

You Tube (2014): *Inside Björk. The Documentary*. <https://www.youtube.com/watch?v=qbJCqnITC7s>

[Lastet ned: 15.5.2014]

APPENDIKS

Liste over illustrasjoner

Fig. 1: Utsikt over Thingvellir fra Hakið.

Fig. 2: Besøkscenteret på Hakið fra bussvinduet.

Fig. 3: Lögberg.

Fig. 4: Drekkingahylur.

Fig. 5: Unik og ren natur.

Fig. 6: Lögberg med det islandske flagget til topps.

Fig. 7: UNESCO-skiltet ved Hakið/Besøkscenteret.

Fig. 8: Fiskere ved midnatt på Thingvellir i mai.

Fig. 9: Parkering langs veien på Thingvellir i juli måned.

Fig. 10: Turister bygger varder.

Fig. 11: Dykking i krystallklart vann på Thingvellir. Foto: Elli Thor.

Fig. 12: Fotografering på Geysir.

Fig. 13: Landskapet memoreres gjennom iPad'en.

Fig. 14: Spionering på turistene fra hemmelig sted.

Fig. 15: Kulturarv?

Fig. 16: Ned gjennom Almannagjá.

Fig. 17: Spor etter Snorrabuð.

Fig. 18: Lögberg sett nedenfra med Almannagjá og den nordamerikanske kontinentalplaten i bakgrunnen.

Fig. 19: Ved Öxarárfoss i Stekkjargjá mot Ármannsfell.

Fig. 20: Skötutjörn.

Fig. 21: Maleriet «Þingvellir» av Þórarinn B. Þórláksson©, år 1900. (Þórláksson 1900)

Fig. 22: Forrykende islandsk natur.

Fig. 23: «Eksplisitt» islandsk natur. Foss ut av jordens indre vest på Island.

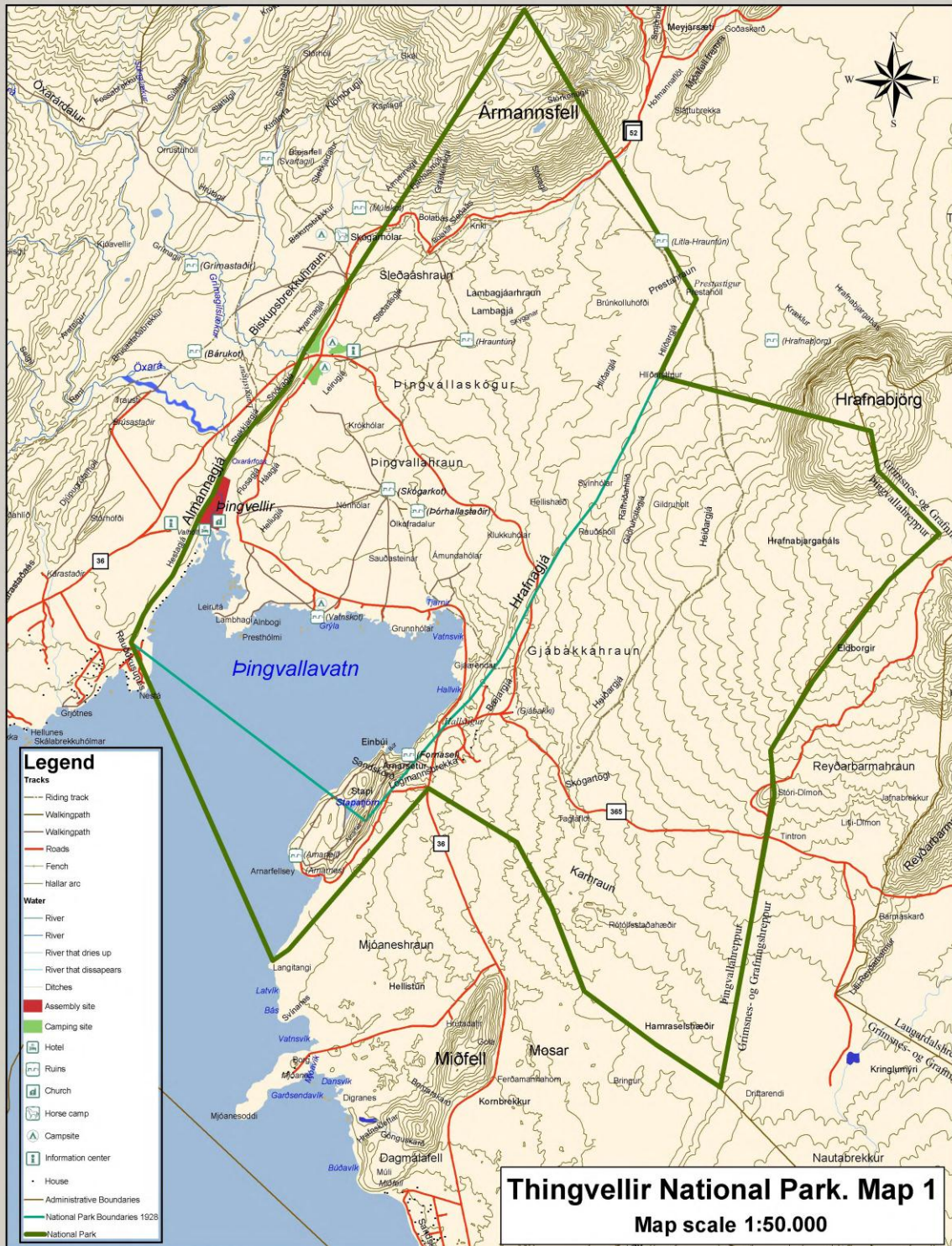
Fig. 24: Gjennom svovelrøyken.

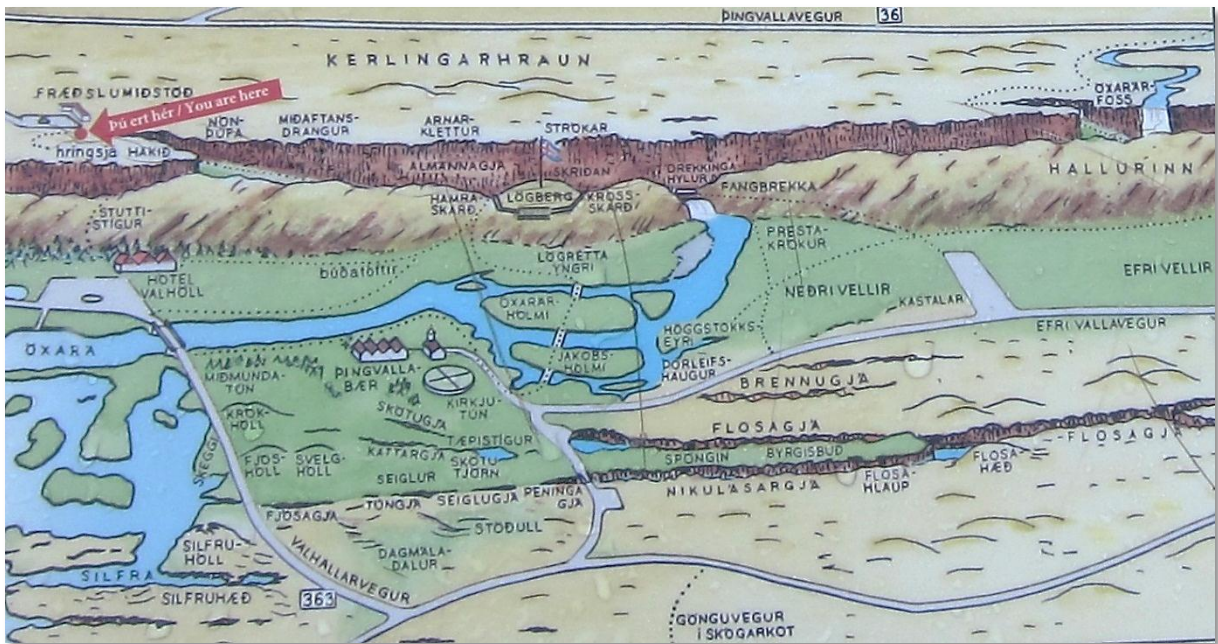
Alle bilder er tatt av forfatteren hvis ikke annet er presisert.

Kart over Island

Kart over Thingvellir

Oversikt over parlamentsområdet på Thingvellir

Forkortelser

EU – Den europeiske union

EØS – Det europeiske økonomiske samarbeidsområde

UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

Uttale av islandske navn

Þingvellir: ['θiŋkˌvɛtlɪr], [Thingvedlir]. Skrives gjerne Thingvellir på engelsk og i internasjonale sammenhenger.

á = diftongen ao, er der vi har å. Jf. sognamaol.

é = je (isl. 'ég' blir uttalt 'jeg', ikke 'jæi')

ð = th (stent) som i engelsk 'the'

f = f noen steder, men v i ord vi har v på norsk (dvs. mellom vokaler), eksempel: nor. 'sova' = isl. 'sofa' blir uttalt med 'v'

í = i

i = en mellomting mellom i og e. Som vi sier 'i' i 'minne'

o = å, som 'sove' eller 'over' på norsk.

ó = diftongen ou, som engelsk lang 'o' (t.d. 'go')

þ = th (ustemt) som i engelsk 'thing'
ú = o som i 'nummer' eller 'to'
y = isl. i
ý = isl. í
æ = ei/ai (østlandsk ei)
ö = ø

au = øy
ei = ey (trøndersk/nordnorsk ei)
ey = isl. ei
ll = dl/tl (som jærsk 'fjedl')
fl = bl
fn = bn (som jærsk 'nabn')
rn = rdn (ofte bare 'dn', som jærsk 'badn')
hv = kv
h før alle andre konsonanter skal uttales, noe som kan være svært vanskelig for norskspråklige.
k før vokal uttales k. Islandsk har ikke kj-lyden.
kk = hkk (såkalt preaspirert h)
pp = hpp
Keflavík   utt: keblavik
Reykjavík   reykjavik
Höfn   høbn
Þingvellir   thingvedlir
Eyjafjallajökull   eyja-fjadla-jökudl
Mýrdalsjökull   mirdalsjökudl
Kirkjubæjarklaustur kirkju-beijar-kløystur
Almannagjá   almanna-gjao
Gullfoss   gudlfoss
Hveragerði   kvera-gerthi
Hvítá   kvit-ao
Þjórsá   thjours-ao

Kilde: <http://no.wikipedia.org/wiki/Islandsk>